Intervju: Dr Zoran Radovanović

EPIDEMIJA RAKA JE POLITIČKA IZMIŠLJOTINA

Intervju: Dimitrije Vojnov

NOVA STRANICA REPRESIJE

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

01420 9 770353 802002

VREME

broj 1447

27. septembar 2018.

ČUDESNI SVET SRPSKO-KINESKIH ODNOSA

PAPCI I LETEĆI AUTOMOBILI

KEANU REEVES
SIBIR
OPASNA ZEMLJA STVARA OPASNOG ČOVEKA
U BIOSKOPIMA OD
27. SEPTEMBRA
SABAN FILMS MARS TOWN ELEVATED FILMS THE FYZZ FACILITY UNBOUND FILMS
GLOBAL ROAD ENTERTAINMENT
MANITOBA FILM & MUSIC
A SUMMERSTORM ENTERTAINMENT FILM HOUSE GERMANY COMPANY FILMS
BUFFALO GAL PICTURES KEANU REEVES ANA ULARU
MATTHEW ROSS "SIBERIA"
PASHA D. LYCHNIKOFF DMITRY CHEPOVETSKY JAMES GRACIE EUGENE LIPINSKY RAFAEL PETARDI
VERONICA FERRES MOLLY RINGWALD
SUSAN SHOPMAKER CSA CARMEN KOTYK CDC
JIM BLACK DANNY BENSI SAUNDER JURRIAANS PATTI HENDERSON LOUISE FORD JEAN-ANDRÉ CARRIÈRE ERIC KORETZ RHONDA BAKER
WILLIAM V. BROMILEY NESS SABAN SHANAN BECKER CHRISTIAN ANGERMAYER KLEMENS HALLMANN MARC HANSELL CHRISTOPHER LEMOLE TIM ZAJAROS WAYNE MARC GODFREY
ROBERT JONES PHYLLIS LAING DEVAN TOWERS JERE HAUSFATER JEFF BEESLEY CASSIAN ELWES
STEPHEN HAMEL KEANU REEVES GABRIELA BACHER BRADEN AFTERGOOD DAVE HANSEN
STEPHEN HAMEL & SCOTT B. SMITH
SCOTT B. SMITH
MATTHEW ROSS
SABAN FILMS ELEVATED INGENIOUS GLOBAL ROAD MFM FILM HOUSE MCF

VREME
BROJ 1447
27. septembar 2018.

04 Zoom: I nebo se rasplakalo
06 Kinesko-srpski odnosi: Kofer Siniše Malog
08 Čudesni svet srpsko-kineskih poslova: Papci i leteći automobili
14 Reagovanje: Dragan Đilas
15 Nuspojave: Konstanta i varijable
16 Slučaj: Kome smeta *Mezimica*
17 Intervju: Dimitrije Vojnov, scenarista filma *Mezimica*
20 TV manijak: Ministar u kući Velikog brata
22 Slučaj kafane na Pančićevom vrhu: Istraga paralelne stvarnosti
24 Lični stav: Tamni vilajet – Beograd na vodi
26 Intervju: Profesor Zoran Radovanović, epidemiolog
30 Jugoslovenska veza: Drugovi, oficiri, podoficiri i vojnici
33 **Serija samoubistava: Bez nade i bez pomoći**
36 Tribina „Vremena" i Fondacije „Fridrih Ebert Srbija": Šta kupujemo i kome da se žalimo
44 Šabački vašar: „Došlo vreme da živim"

KULTURA

46 **Mržnja: Pretnje kojima se smejemo**
48 Zrnce u katranu duše
49 Inicijativa: Para nema, propasti nećemo
50 Bitef: Blato, Rusija i tri smrti
52 Esej: Ljubav i druga iznenađenja

SVET

54 **EU: Disciplinovanje Mađarske**
58 Fronteks, Upravljanje granicama Zapadnog Balkana: Što dalje od Evropske unije

61 Navigator: Oblak koji je spasao „Tajm"
62 Vreme uživanja: Hrastovi

U obrnutoj srazmeri prema ljudskoj muci i užasu, odgovornost prema problemu samoubistva ovde je još od prvih društvenih lomova bila, a i ostala, praktično nikakva

PIŠE: IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Hate poetry, format javnog čitanja privatnih pretećih poruka, mejlova, komentara, promovisan u Beogradu. Te poruke šalje grupa ljudi zadužena da unosi govor mržnje i u javni diskurs. A to nije slika prave Srbije, kao što nisu ni izbori

PIŠE: NEVENA MILOJEVIĆ

Evropski parlament je izglasao pokretanje procedure za sankcionisanje Mađarske zbog kršenja evropskih vrednosti i vladavine prava. Budimpešta najavljuje tužbu Evropskom sudu pravde. To je samo uvod u buru pred „sudbonosne" evropske izbore u maju sledeće godine, koje bi mogle da dobiju desničarske partije. U centru svega stoje izbeglice

PIŠE: UROŠ MITROVIĆ

Karikatura na naslovnoj strani: **Aleksandar Zograf**

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jelena Popović

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Vladimir Milovanović, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Olga Babić;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

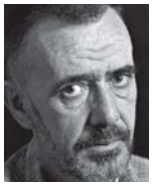
e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

I nebo se rasplakalo: Posle vođstva od pet prema nula Vučić je priznao poraz oko Kosova i optužio narod koji voli da plače

Jeftin je politički alibi koji bi krivicu za nejasan cilj pregovora oko Kosova i nejasnu politiku u tim pregovorima, pa, sledstveno tome, i za rezultat politike i pregovora, svalio na čitav narod, Radu Trajković i – bicikliste

KAO U RAZBRAJALICI: EVO TI NIŠTA ZA NEŠTO, POLA ZA CELO...

Kad je Aleksandar Vučić, predsednik Srbije, na sednici Glavnog odbora Srpske napredne stranke (SNS) izjavio da je njegova politika na Kosovu doživela poraz, Marko Đurić, šef Kancelarije za KiM, sedeći tri, četiri mesta udesno od Glavnog, sa razumevanjem je klimao glavom, a koliko juče tvrdio nam je posle nekog briselskog sastanka da smo Prištinu pobedili sa pet prema nula.

Eto to vam je SNS: ljudi bez svojstava, političkog oblika i mirisa, povodljivi poslušnici, i daleko od toga da je tu najgori Marko Đurić. On je ovde pomenut samo kao primer. Ko se neprimereno hvališe zaslužio je i da bude subjekt primerene sprdnje. Tako je i u kafanskom društvu, kamoli u politici.

Vučić je stranačkim kolegama rekao da se tokom pet godina pregovora o Kosovu suočavao sa najvećim pritiscima. "A kada smo pokušali nešto da dobijemo, sve smo izgubili i ispustili zahvaljujući sopstvenoj neodgovornosti", istakao je lider naprednjaka.

Priznao je, kako je rekao, da je njegova politika u vezi sa Kosovom u Srbiji doživela poraz.

Za širu javnost, a verujem i za članove Glavnog odbora SNS-a, ostalo je nejasno kakva je to bila Vučićeva politika: obavezujući sporazum po slovu Briselskog sporazuma uz formiranje Zajednice srpskih opština, deoba, razgraničenje... ili nešto četvrto, pa je nejasno koja od ovih politika je doživela poraz ili su sve poražene onako đuture, mada nam predsednik države obećava da će se i dalje boriti kao lav, što je izjava iz opšteg arsenala političkih besmislica ako ne kaže šta mu je politika za koju će se boriti.

Ne verujem da su se članovi Glavnog odbora SNS-a usudili da ga pitaju nešto o tome na zatvorenom delu sednice. Možda se podsvesno plaše odgovora kao u onoj razbrajalici "evo vam ništa za nešto, evo vam pola za celo...", i lakše im je da "državni posao" natovare Vučiću na leđa da vodi trgovinu u kojoj niti zna šta kupuje, niti zna šta prodaje.

PODMUKLA GENERALIZACIJA: SRBI VOLE DA IZGUBE SVE

Tamo gde nema politike ima viška patetike i političke manipulacije, pa smo odjednom svi postali krivi i Vučić je ušao u fazu generalizacije i olakšao posao članovima Glavnog odbora kojima je laknulo kad su shvatili da su Srbi avetinjski narod i da mu ne možeš ugoditi i da mirno mogu da nastave da trguju političkim uticajem, ali i konkretnim robama, mada ih je Vučić ukorio zbog takvih tendencija, što ih nije omelo da se, dok je on govorio, presabiraju koliko su tog dana dobri u tim trgovinama.

Oni koji traže naznake politike Aleksandra Vučića oko Kosova mogu da se pozovu na sledeću njegovi izjavu, ali, pošteno, ta izjava ništa ne objašnjava nego nudi neki maglovit rezultat politike o kojoj, kao i članovi Glavnog odbora, ne znamo baš ništa. Izjava, po agencijskim izveštajima, glasi:

"Ta moja politika da Srbija dosta toga sačuva na Kosovu je doživela poraz. Srbi vole da izgube sve. Više vole da plaču

Foto: Zoran Mrđa/ FoNet

nad nečim što ostane daleko nego da imaju nešto u rukama..." Dodao je da je prvu rundu dobila "Srbija plakanja, a ne Srbija koja pobeđuje".

Okud mu ideja da Srbi, ma koliko bili zaluđeni mitovima (kao i svi narodi na svetu), a tu je kosovski mit jedan od jačih, "vole da izgube sve" i da "plaču nad nečim što ostane daleko"? Niko ne voli da izgubi sve i da plače. Ljudi su, po prirodi, racionalniji nego što predsednik misli o njima, samo bi im se moralo reći šta dobijaju pa da oni procene da li je to razlog za plakanje.

Ovako to zvuči kao jeftin politički alibi koji bi krivicu za nejasan cilj pregovora oko Kosova i nejasnu politiku u tim pregovorima, pa, sledstveno tome i za rezultat politike i pregovora, svalio na čitav narod. Hteo Vučić to da prizna ili ne, apsolutna vlast koju je uspostavio zahteva i apsolutnu odgovornost za odluke koje budu donete i ovo preventivno vađenje na "plačljivi narod" jedna je od gorih vrsta podvala naprednjačke pameti.

BIZARNOST: KO SU LIDERI PLAČLJIVE SRBIJE

A na bezobrazluk je dodao i bizarnost. Naveo je i da su u istom kolu Sonja Biserko, Sava Janjić i Rada Trajković i oni koji su tobože najveći nacionalisti. Ovo troje pomenutih i poimence nepomenuti "najveći nacionalisti" niti su u izvršnoj vlasti niti prave skupštinsku većinu, niti su akteri nekih pregovora oko Kosova (s ogradom da možda grešim za "najveće nacionaliste") i nije baš jasno šta oni u Vučićevoj glavi reprezentuju i sigurno je da nisu na globalnom nivou kreatori javnog mnjenja u Srbiji.

Tako oni, čini mi se, ni krivi ni dužni – dok predsednik ne podastre ubedljive dokaze njihovog guranja klipova pod točkove Vučićeve kosovske politike – postadoše vođe plačljive Srbije koja uživa u tome da posle pet prema nula za nas doživimo fijasko samo "Vučiću za inat", što je ne samo nelogično nego je i prenemaganje posebne vrste kome je predsednik inače sve skloniji.

Ali da su se samo ovi urotili protiv njega, ni po jada. I ostali su tu umešali prste.

Vučić je osetio potrebu da nam još jednom objasni kako je loše i zlonamerno protumačen u vezi sa pominjanjem Slobodana Miloševića u Kosovskoj Mitrovici. O tome sam pisao u prošlom broju "Vremena" i nemam šta da dodam tom tekstu. Vučić smatra da je to bio govor diskontinuiteta sa politikom predsednika Slobodana Miloševića, ali da to niko nije želeo da čuje, jer je regionu potrebna loša, svađalačka Srbija koja preti ratovima.

Dodao je još da mnogi akteri sa Zapada ne žele da se Srbija meša u pitanje Kosova i da je to proizvod neodgovorne i katastrofalne politike koja je prethodila.

Dakle, za sve su krivi "žuta bagra", regionalna ljubomora na srpsku "lidersku poziciju", akteri sa Zapada, plačljivi narod, Rada Trajković i – biciklisti.

Ne znam da li mu je Glavni odbor Srpske napredne stranke tapšao posle govora u trajanju školskog časa – 45 minuta – ali sam nekako siguran u to. Važno je da oni nisu krivi. ¶

Kofer Siniše Malog

Zlobnici bi, nakon predsednikove neprekinute izjave-monologa za RTS iz Kine, mogli da zaključe da je ključni cilj posete delegacije Srbije bio – da nagovori predsednika Si Đinpinga da opet dođe u Srbiju

"Imali smo dug razgovor i ja sam se danima pripremao za ovo. Posle posete Kosovu i Metohiji živeo sam za ovo, ovde je i šest sati više, pa samo sam se za to spremao. Tako da sam imao tremu, sad ne znam da li nas je neko čuo ili ne, i ruke i noge su mi drhtale, ali sam uradio ono što sam obećao građanima Srbije i dva puta sam pozvao u toku razgovora predsednika Sija. Tek treći put je, na kraju razgovora, odgovorio i dao direktan nalog Vang Jiu, ministru spoljnih poslova, da organizuje svoj ponovni dolazak u Beograd. Kada predsednik Si dâ taj nalog, onda znate da je to kraj, da on dolazi u Srbiju. (...) Ja sam mu rekao, svaki put kad od vas, predsedniče, dobijem poziv, ja ću da dođem, ali vas molim, narod u Srbiji želi da vas vidi", rekao je Vučić 18. septembra, pretposlednjeg dana posete višečlane državne delegacije Srbije Narodnoj Republici Kini.

Kakvi su bili efekti posete ove delegacije, koju su činili predsednik Aleksandar Vučić, guvernerka NBS Jorgovanka Tabaković, ministar energetike i rudarstva Aleksandar Antić i ministar finansija Siniša Mali? Zašto na ovakav put nisu otišli oni koji bi "po redu" trebalo da budu prvi – predsednica Vlade Srbije Ana Brnabić, ministar inostranih poslova Ivica Dačić i predsednik Nacionalnog saveta za koordinaciju saradnje sa Ruskom Federacijom i NR Kinom Tomislav Nikolić? I šta je bilo u onoj crnoj koferčini koju je Siniša Mali izneo iz aviona nakon sletanja u Kinu, a što nije smelo ići kao običan prtljag?

I mada bi neki odgovori na ova pitanja bili zanimljiviji od drugih, ograničićemo se na ono dosadno, prvo – kakvi su bili efekti posete.

Medijski, efekti su bili odlični. Svašta je moglo da se čuje iz Kine, a predsednik je bio izrazito raspoložen da daje antologijske izjave, poput one sa početka.

Na primer:

"Predsednik Si je na emotivan način govorio o smederevskoj Železari, rekao je da je to drugačija priča od svih drugih investicija, rekao je da je on lično vezan za radnike, da je bio dirnut njihovim odnosom prema njemu, kad je bio u poseti Srbiji, i da će uvek da brine o poslovanju HBIS-a iz pokrajine Hebej."

* * *

"Potpisaćemo tamo i sa onim čovekom kog sam ja zvao Đao, a sad da l' je Gao ili Đao, ja to stvarno ne znam, 100 miliona evra. Možda se vi meni smejete, ovakav ili onakav Vučić, ali 100 miliona evra je njegova... on se cinkom bavi, investicija takođe u Zrenjanin."

* * *

"Svaki put kada pomislim 'više neću ništa da tražim od Kineza', ja uvek nešto novo izmislim pa ih zamolim."

* * *

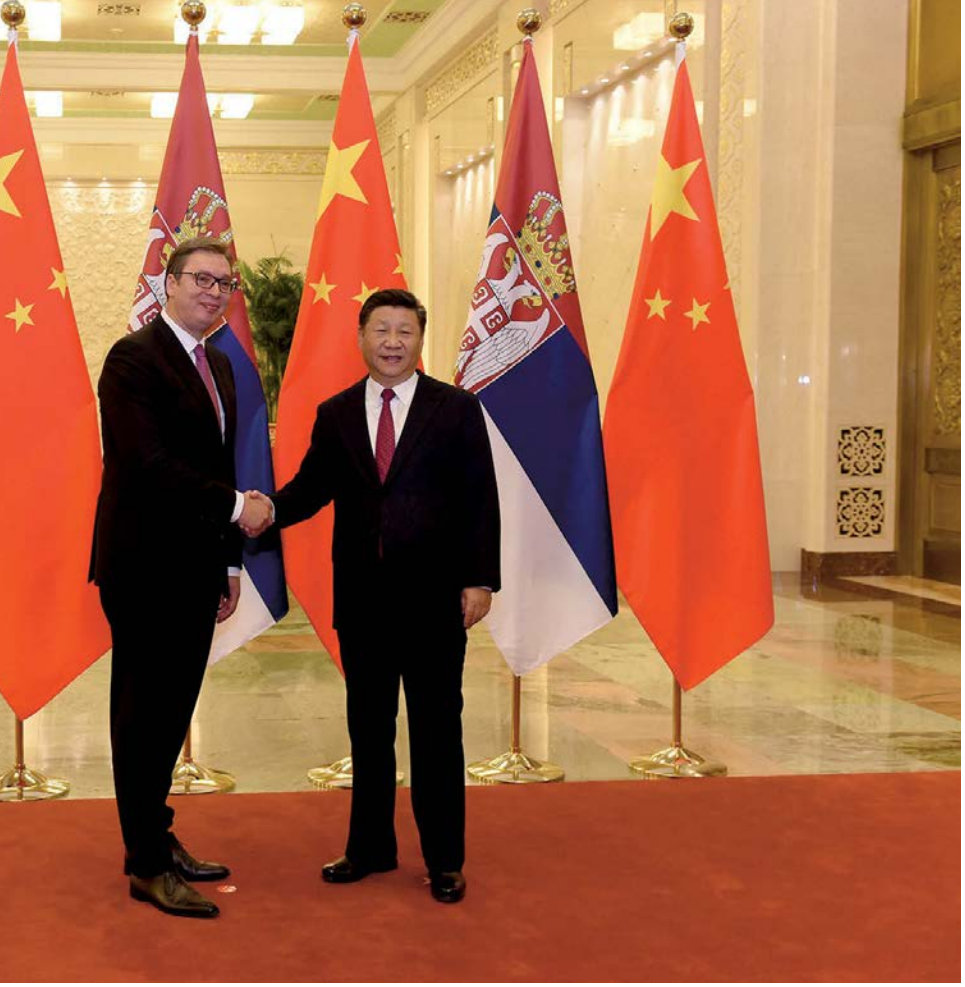
"Sutra ću da izvedem nešto što još ne mogu da vam kažem na koji način, da osiguram dolazak predsednika Sija u Srbiju. Kad predsednik Si dolazi u Srbiju, onda nema problema za sve drugo. A imam i još jednu ideju. 'Oću da u inovativnim tehnologijama Srbija ostvari komparativnu prednost u odnosu na mnoge zemlje u regionu i na mnoge zemlje u Evropi, tako da ću da imam čudne molbe za predsednika Sija, nadam se da mi se on neće smejati, i da će u najboljoj veri da razume ono što ja želim za Srbiju. Ali to prvo moram njemu da kažem, pa tek onda vama."

* * *

"Toliko ideja mi imamo, u svakoj oblasti, ja koji sam svaki projekat prošao, kroz svaki sporazum, sad da me pitate, teško ću da ponovim svaki. A to obuhvata sve, od svih železnica do puteva, od svih mogućih kompanija o kojima razgovaramo o njihovom dolasku do toga da u narednih šest meseci rešimo pitanje izvoza svinjskih nogu, dakle i papaka, i, ne znam, svinjskih glava, i tako dalje."

* * *

"Aj' zdravo, idem sad na večeru, biće estonska predsednica, letonski predsednik i predsednik iz Samoe. Priznali su Kosovo svi, pa ću malo s njima da razgovaram i na tu temu. Ajd' zdravo svima."

SUSRET NA VRHU: Aleksandar Vučić i Si Điping u Pekingu
Foto: Dragan Kujundžić /AP

* * *

"Nama trebaju roboti, nama su potrebni leteći automobili, nama su potrebni čipovi, sve ono što smo se borili, mučili, nismo uspevali do sada."

KAD TAMO, A ONO MEĐUTIM

Onaj drugi, "nemedijski" deo deluje znatno manje spektakularan. Naime, svita iz Srbije slabo je u Kini potpisivala obavezujuće ugovore: više su to bili razni sporazumi, memorandumi i ostala pisma o namerama i lepim željama, uz obavezan program o tome šta se "misli", šta se "planira", o čemu će možda da se "razgovara", što broj pomenutih (ne i potpisanih) projekata penje na broj od dve cifre. Čak i ono što jeste potpisano, dogovoreno je ranije u Srbiji – moglo se to obaviti i ovde, a da se delegacija ne upućuje na tako dalek put, i bez potrebe da Siniša Mali vuče onoliki kofer po aerodromu.

Najpre, potpisan je ugovor o preuzimanju Rudarsko-topioničarskog basena Bor (RTB): kompanija Ziđin Majning pobedila je na tenderu za RTB, što je obnarodovano krajem avgusta. Prema saopštenju novog većinskog vlasnika RTB-a, Ziđin treba da na datum zatvaranja ugovora uplati najmanje 100 miliona dolara kao dokapitalizaciju RTB-a, a ukupno 350 miliona dolara dokapitalizacije u šest godina nakon zatvaranja ugovora.

Takođe, plan Ziđina koji je pobedio na tenderu predviđa da će RTB Bor, sada u njihovom većinskom vlasništvu, uložiti još 910 miliona dolara u investicije (tehnološka nadogradnja, proširenje ili izgradnja rudnika i topionice), te da će ove investicije dolaziti iz uvećanja kapitala, neto novčanog toka iz operativnih aktivnosti RTB-a, te pozajmice od banaka koje će podizati RTB Bor. U saopštenju Ziđina nema pomena o 200 miliona dolara kojima treba da budu vraćeni stari dugovi RTB-a: iz izjave ministra Antića može da se zaključi da će ti dugovi biti vraćeni iz onih 350 miliona namenjenih dokapitalizaciji.

Takođe, "u prisustvu dvojice predsednika" potpisan je ugovor o državnom koncesionom zajmu za obilaznicu oko Beograda, odnosno za deonicu mosta preko Save kod Ostružnice.

Siniša Mali je potpisao ukupno osam "važnih sporazuma", kako piše na sajtu Ministarstva finansija: jedan je onaj gore "u prisustvu dvojice predsednika", a potom slede: Okvirni sporazum sa kompanijom Šandong Linglong o ulaganjima u Zrenjanin, Memorandum o razumevanju sa kompanijom Šiđadžuang Džij, Memorandum o razumevanju sa Šandong provincijskom transportnom grupacijom, Protokol o realizaciji Memoranduma o razumevanju Republike Srbije i kompanije Landžou Guantung, Okvirni sporazum između dveju vlada o obezbeđenju koncesionalnog zajma za izgradnju obilaznice oko Beograda, Sporazum o izgradnji Industrijskog parka u Borči sa kineskom kompanijom CRBC, kao i Ugovor o nabavci opreme, radova i usluga za realizaciju kapitalnog projekta nadzora u saobraćaju sa kompanijom HUAVEJ.

Nažalost – opet – o ovom potencijalno najzanimljivijem ugovoru, sa kompanijom HUAVEJ, javnost nije saznala ništa, ali jeste da će budući (potencijalni) Industrijski park u Borči privući "1000 kineskih kompanija", a one će, prema očekivanjima ministra Malog, "otvoriti oko 10.000 novih radnih mesta". Dakle, 10 po kompaniji.

Takođe, nije jasno zašto je Siniša Mali morao da ide u Kinu (i vuče onoliki kofer) da bi potpisao okvirni sporazum sa kompanijom Šandong Linglong u vezi sa izgradnjom fabrike guma u Zrenjaninu, kad je mesec dana ranije ministar privrede Goran Knežević u Zrenjaninu upravo o tome potpisao sporazum sa izvršnim direktorom ove kineske kompanije. Ni Vučić nije morao za ovo da ide u Kinu, jer je – prisustvovao ovom potpisivanju u Zrenjaninu. Vučić je najavljivao potpisivanje ugovora sa ovom kineskom kompanijom, ali izgleda da je (novi) sporazum bio najviše što je delegacija uspela da postigne. Najavljena vrednost ove investicije je bila oko 800 miliona evra, naravno, bez podataka o tome kolike će subvencije dobiti Šandong Linglong.

I državni sekretar Ministarstva privrede Dragan Stevanović potpisao je dva dokumenta – memorandum o razumevanju u vezi sa Železarom (neznano o čemu), kao i protokol o razumevanju za izgradnju industrijskog parka u Smederevu, a najavljena je i nabavka naoružanih kineskih bespilotnih letelica za Vojsku Srbije.

ŠTA SMO ONO IMALI

Prema podacima Ministarstva građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture (MGSI) od pre mesec dana, od završenih kineskih projekata u Srbiji realizovan je most "Mihajlo Pupin" koji spaja Zemun i Borču, dok su u toku radovi na »

PAPCI I LET

deonicama Surčin–Obrenovac, Obrenovac–Ub i Lajkovac–Ljig. Osim puteva, u toku je i glavni kineski projekat koji prolazi kroz Srbiju – brza železnička pruga Solun–Budimpešta – odnosno dve deonice između Beograda i Subotice (treću rade Rusi). Javnosti je već godinu i po dana poznata činjenica da za barem jednu od ove dve deonice pruge Kinezi ne plaćaju PDV i carinu.

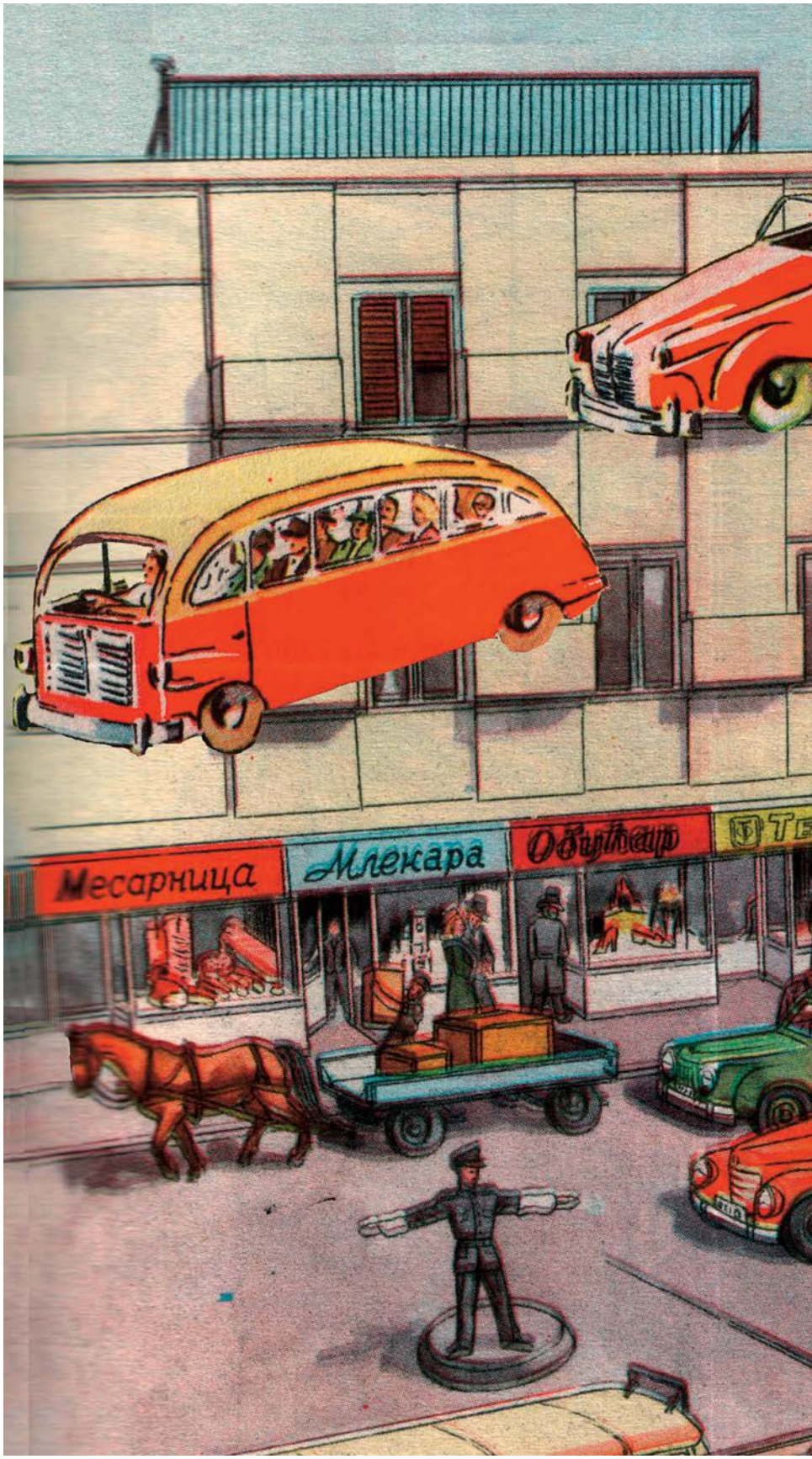
Svi ovi projekti deo su projekta "16+1", u kome Kina sarađuje sa zemljama istočne i južne Evrope, a koji je, opet, malecni deo ogromnog projekta "Pojas i put" (*Belt and Road Iniative*), koji je zamišljen kao novi Put svile kojim će Kina ojačati veze sa jugoistočnom i centralnom Azijom, Bliskim istokom, Evropom i Afrikom.

U Evropi se sve češće čuju glasovi diplomata, zabrinuti zbog mogućeg uticaja Kine na zemlje sa kojima sarađuje na ovaj način, a naročito na zemlje koje još nisu ušle u EU. Nemački list "Handelsblat" je u aprilu ove godine imao uvid u izveštaj ambasadora zemalja EU u Kini, u kome su svi ambasadori osim jednog – mađarskog, u čijoj zemlji bi trebalo da se završi buduća brza pruga – kritikovali projekat "Put i svila", zato što otežava slobodnu trgovinu i favorizuje kineske kompanije.

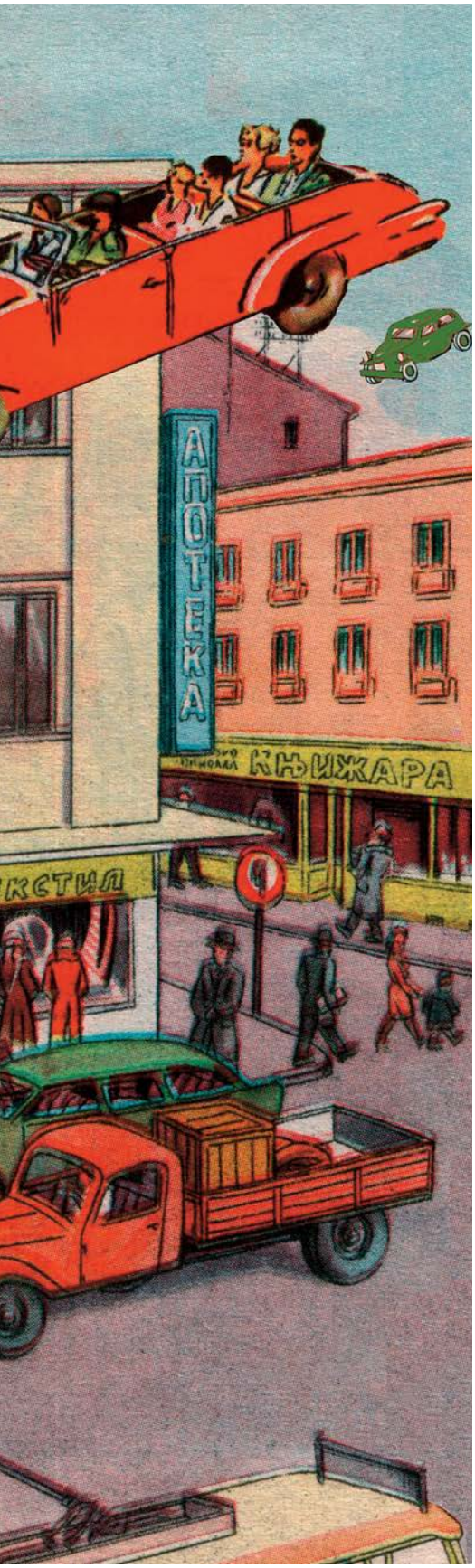
Procenjuje se da zbog komplikovane birokratije zemlje koje nisu članice EU radije posežu za kineskim nego za evropskim kreditima, iako su evropski nominalno povoljniji. MMF je zabrinut da bi neke zemlje mogle da upadnu u "dužničko ropstvo" zbog ovih projekata, kao što se to dogodilo Šri Lanci, i kao što to preti da se dogodi Crnoj Gori zbog autoputa koji treba da poveže Bar i granicu sa Srbijom.

No, koliko su zemlje regiona odgovorne za odabir ovog "lakšeg rešenja" toliko je odgovorna i EU zbog neadekvatnog tretmana budućih članica (valjda). Ili, kako je u junu u "Gardijanu" Ivan Krastev ispričao "balkanski vic": Kada je reč o članstvu u EU, razlika između pesimista i optimista jeste u tome što optimista veruje da će Turska postati deo EU za vreme predsedavanja Albanije Unijom, dok pesimista misli da će Albanija postati članica dok Turska bude predsedavala EU. Dakle, nikad. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

...TEĆI AUTOMOBILI

Karikatura: Aleksandar Zograf

Ko je imao sreće, već je video leteću svinju na koncertima "Pink Flojda". A mi ostali? Posle Knina, Karlovca i Karlobaga, raspevane fontane u koloru, metroa, fabrike čipova "Mubadala", srpskog "Mercedesa", gondole i jarbola od 250.000 metara, videćemo i leteće automobile. Da ih pravimo, da se vozimo i da se zezamo. Ima li ičeg lepšeg u bezbrižnom skakutanju od mesta do mesta u ličnom letećem vozilu

Tokom svoje istorijske posete Kini predsednik Vučić je sa puno optimizma izjavio da od kineskih investitora očekuje da u Srbiji pokrenu proizvodnju električnih autobusa i automobila. I mi, naravno, imamo svoje adute za trgovinu, ostalo je još samo da ispeglamo neke detalje oko rudarenja litijuma (koristi se za proizvodnju baterija i sedativa), izvoza svinjskih nogu, glava i papaka, pa da s pravom kažemo da smo zaključili posao veka. Naravno, istog trenutka počela su zlurada podsmevanja na račun našeg predsednika, kao da smo zaboravili da je srpski izvoz počeo još u XIX veku pre svega zahvaljujući šljivama i svinjama Miloša Obrenovića.

"Trgovina je u marvi", govorio je veliki knez, "jedini produkt našeg predela koji se u onu stranu izvozi i otkud narod naš sve potrebe sebi i danak nabavlja". Miloš Obrenović je svake godine otkupljivao više od 200.000 svinja širom Srbije. Otkupljene mangulice i puline, u to vreme cenjene srpske autohtone vrste, gonio je kroz srpske i slavonske šume, tovio ih usput hrastovim žirom i onako dobro utovljene isporučivao na adrese kupaca širom Austrougarske. Put kojim su svinje išle imao je čak i svoje ime – "Svinjski put iz Srbije u Austrougarsku". Zar je sramota da opet obnovimo staru tradiciju, makar tako što ćemo umesto celih svinja izvoziti sirovinu za pihtije? Zauzvrat, dobićemo razne električne sprave i vozila, i ne samo to. Vučić je svojim gostoljubivim domaćinima jasno poručio kako mi znamo da oni imaju prototip letećeg automobila (ima li nešto što naš predsednik ne zna?). "Hajde da napravimo nešto i u Srbiji. Imamo neke ideje koje sam dobio posle razgovora sa šeikom Muhamedom Bin Zajedom (UAE), nešto oni rade i zajedno", rekao je Vučić.

Dakle, dočekasmo i to čudo. Ko je imao sreće, već je video leteću svinju na koncertima "Pink Flojda". A mi ostali? Posle Knina, Karlovca i Karlobaga, raspevane fontane u koloru, metroa, fabrike čipova "Mubadala", srpskog "Mercedesa", gondole i jarbola od 250.000 metara, videćemo i leteće automobile. Da ih pravimo, da se vozimo i da se zezamo. Ima li ičeg lepšeg u bezbrižnom skakutanju od mesta do mesta u ličnom letećem vozilu? I sve to za par vagona papaka i svinjskih glava.

IZ NAUČNE FANTASTIKE U GARAŽU

Šta je, zapravo, "leteći automobil"? Sam termin je jedan prilično nesrećno izabran oksimoron. Automobil je, po definiciji, nešto što ima točkove i kotrlja se po putu ili livadi. Ono što leti može da bude helikopter, zmaj, avion, raketa ili dron, ali ne i automobil. Kovanica je verovatno nastala kao plod želje da se kreira jedna potpuno nova vrsta vozila. To vozilo bi, sa jedne strane, bilo malo, relativno jeftino i lako bi se njime upravljalo, baš kao i »

Beograd nije pominjan

I pored činjenice da je leteći auto i dalje tek futuristički koncept sa vrlo skromnim rezultatima u praksi, to ne znači da se u njihov razvoj uopšte ne ulaže. Naprotiv, izgleda da se u ovu ideju investira više nego ikad i da je obnovljeni interes verovatno podstaknut tehnološkim napretkom i narastajućim brojem gradova koji lagano gube bitku sa hroničnim gužvama u saobraćaju.

Jedan od projekata koji ima solidne šanse za uspeh je "Terrafugia". Kompaniju je osnovala grupa ambicioznih diplomaca sa čuvenog Masačusetskog instituta za tehnologiju (MIT), ali je odnedavno prešla u ruke kineskog koncerna "Geely Holding Group", u čijem se vlasništvu nalazi i "Volvo". Firma se udesetostručila i trenutno ima 200 zaposlenih sa hangarom u Nju Hempširu u kojem će se naći prvih osam primeraka vozila.

"Terrafugia" (na slici) pomalo liči na robota iz filmova o "transformersima". Ima četiri točka, baš kao i svaki automobil, ali je karoserija aerodinamičnija, sa krilima koja se preklapaju kako ne bi smetala u drumskoj vožnji i izraženim repnim stabilizatorima. Ipak, ovo nije leteći auto u klasičnom smislu. Ideja kompanije je da napravi laku sportsku letelicu koju će licencirani piloti moći da drže parkiranu u kućnoj garaži. Točkovi bi se koristili samo za transport do najbližeg aerodroma, a za poletanje bi se i dalje koristila avionska pista.

Kompanija je umalo bankrotirala 2009. godine kada nije uspela da isporuči pedeset već naručenih i plaćenih letelica. Uz to, kompanija se suočila i sa nizom primedbi od strane regulatornih agencija koje su insistirale da "Terrafuggia" istovremeno ispuni praktično sve automobilske i avionske bezbednosne standarde. Ovo je dovelo do skoro kompletnog redizajna čitave letelice koja danas ima dozvolu za upotrebu i više od 200 sati eksperimentalnog leta.

Sa novim kineskim vlasnikom situacija se značajno poboljšala. Plan je da se sa serijskom proizvodnjom započne naredne godine, pri čemu bi se delovi pravili u Kini, dok bi se sklapanje i testiranje vršili u Americi. Beograd do sada nije pominjan, što ne znači da neće. Uporedo se radi na dizajnu novog modela kome za poletanje neće biti potrebna aerodromska pista. Cena? Sitnica: 380.000 dolara.

Jedan od vodećih privatnih investitora je Lari Pejdž, jedan od osnivača "Gugla", do sada je uložio novac u tri različita projekta letećih automobila: "Cora", "Flyer" i "Opener". Svi ovi projekti imaju sličan tehnički koncept: reč je o radikalno redizajniranim dronovima sa velikim brojem manjih pogonskih motora, sa akcentom na dobre manevarske sposobnosti, lakoću upravljanja, sigurnost i vrhunski dizajn. U odnosu na helikoptere, ovi dronovi imaju dve značajne prednosti: mnogo su tiši, a za poletanje i sletanje dovoljan im je vrlo mali prostor. Nažalost, nedostaje im veći dolet koji tipično ne prelazi 40 kilometara, a rešenje mogu da budu baterije naredne generacije za čiji će razvoj biti potrebna možda i čitava decenija. Sve to mnogo ne uznemirava Pejdža, koji je više puta istakao kako mu je životna misija da kreira stvari koje ne postoje.

Od drugih projekata pomenimo i nemački na slici iznad prikazan, "Volocopter" (koji finansijski potpomažu "Intel" i "Damiler"), zatim "Joby" ("Toyota", "Blue Jet" i drugi investitori do sada su uložili oko 100 miliona dolara u ovaj projekat prikazan na donjoj slici), kao i eksperimentalne letelice koje razvija "Airbus".

Tu je i "Uber", kontroverzni gigant koji u aero-taksiranju vidi prirodni produžetak osnovne delatnosti kompanije i potpuno novo tržište koje tek čeka da bude podeljeno. "Uber" nema nameru da kreira sopstveno vozilo, jednostavno će kupiti ono koje se bude pokazalo kao najisplativije i najkvalitetnije. Umesto toga "Uber" se koncentrisao na izradu softvera koji će nadzirati i kontrolisati rute aero-taksija. Iako zvanične potvrde o tome još uvek nema, spekuliše se da na ovom projektu "Uber" sarađuje sa američkom agencijom NASA. Glavni izazov je kako uskladiti i integrisati kretanje na hiljade novih malih letelica u postojeći sistem vazdušne kontrole.

Za kraj, pomenimo i "Pal-V", model istoimene holandske kompanije koji je predstavljen ove godine na sajmu u Farnborou. Ovaj žirokopter u "sklopljenom" stanju na zemlji izgleda kao futuristički tricikl, ali još lepše izgleda u vazduhu dok demonstrira svoje vrhunske performanse. Maksimalna brzina mu je 160 km/h na drumu i 180 km/h u vazduhu, uz maksimalnu visinu leta od 3.500 metara. Ako dobije sve potrebne papire i dozvole, "Pal-V" će se naći u slobodnoj prodaji tokom 2020. godine po ceni od oko 300.000 evra. Uz vozačku obavezna je i adekvatna pilotska dozvola.

prosečnim automobilom, a sa druge strane, moglo bi potpuno slobodno da se kreće i po drumu i kroz vazduh.

Iako još uvek nismo videli ništa što u potpunosti odgovara ovoj viziji, sama ideja nije novijeg datuma. Henri Ford, čovek koji je izmislio tekuću traku i serijsku proizvodnju automobila za široke narodne mase, izjavio je još 1940. godine: "Upamtite moje reči: kombinacija aviona i automobila je neminovna. Slobodno mi se smejte, ali to će se desiti kad-tad". Ideju su odmah preuzeli i "razradili" pisci naučne fantastike, da bi se leteći automobili zatim pojavili i na velikom platnu (najduže pamtimo one iz filmova "Blejdraner", "Peti element", "Ratovi zvezda" i "Povratak u budućnost"). Iako je bilo mnogo inženjerskih pokušaja da se nešto slično napravi u stvarnosti i komercijalizuje, sve je ostalo uglavnom na pokušajima, a ono što se odlepilo od zemlje više liči na hoverkraft, adaptirani dron, mali helikopter ili avion nego na jeftin automobil. Tih neuspešnih pokušaja bilo je toliko da u Americi danas postoje i muzeji čije glavne eksponate čine ova čarobna leteća vozila koja imaju samo jednu manu: ne lete.

Koncept letećeg automobila danas se često uzima kao ključni dokaz naše apsolutne nesposobnosti da predvidimo budućnost. Američki glumac Ejveri Bruks sabrao je naše razočaranje u svega par rečenica: "Danas je 2000. godina. Gde su ti leteći automobili? Obećali ste mi leteće automobile! Ja ne vidim nikakve leteće automobile. Zašto? Zašto? Zašto?"

Možda zato što se u međuvremenu ispostavilo da je konstrukcija takvog automobila mnogo složenija nego što nam je u početku izgledalo. Na automobil morate da dodate ono što mu omogućava da leti, bilo da su to klasična krila, elise, motori nalik na one na dronovima ili neka kombinacija svega toga. Napraviti konfiguraciju koja će imati zadovoljavajuće performanse i na zemlji i u vazduhu veliki je izazov koji do sada još uvek nije savladan na zadovoljavajući način. Osim toga, leteći automobil sigurno neće biti šampion ni u visini, ni u brzini letenja. S obzirom da je letenje ekonomski najisplativije kada se obavlja na velikim visinama i visokim podzvučnim brzinama, jasno je da će leteći auto moći sebi da priušte samo oni sa dubokim džepovima koji ne haju mnogo za troškove transporta. Mnogi od njih već su investirali novac u poslovne mlaznjake i helikoptere. Šta će im još jedna sprava koja leti?

PAD TEŽINE SA VISINE

Ekološki aspekt takođe nije zanemarljiv. Sve današnje letelice veće od drona imaju veoma bučne motore, tako da postoje brojna pravila koja ograničavaju njihovu upotrebu iznad naseljenih mesta. U praksi, to znači da je sasvim podnošljivo da vam jedan helikopter proleti iznad glave na svakih nekoliko sati. Ali zamislite situaciju kada vam pored terase, dok mirno ispijate jutarnju kafu, neprekidno paradira beskrajna kolona letećih automobila sa domaćim "čobanima" za volanom koji kroz otvoren prozor bacaju pikavce pravo u vašu saksiju s muškatlama? Još je teže napraviti ekološki "čist" leteći auto, neki koji će da leti na struju, tj. na baterije. Današnja tehnologija baterija, iako uznapredovala, i dalje beznadežno kaska za napretkom na polju novih materijala, kompjuterskog hardvera i softvera. Baterije su i dalje preteške, zapaljive, toksične i suviše malog kapaciteta.

Postavlja se i pitanje upravljanja jednom takvom letećom mašinom. Kontrola automobila i dalje je posao koji zahteva obučenost, pažnju i koncentraciju, i ljude sveo na minimum neophodno je napraviti kompromis: leteći automobil je, nakon svega, ipak automobil i mora da zadovolji sve već postojeće bezbednosne standarde. Ti standardi zapravo nalažu da automobil mora da bude dovoljno robustan da izdrži raznorazne incidente, što u prevodu znači da mora da ima ojačanu, samim tim i težu konstrukciju. A ono što je teško, još teže leti. Sa druge strane, današnje letelice toliko su krhke da i najmanji spoljašnji kontakt sa njima tokom leta može da ima katastrofalne posledice. Naći optimum iz među ove dve krajnosti i dalje je vrhunski inženjerski problem.

PRESKAKANJE I PONAVLJANJE RAZREDA

Nego, da se vratimo na početak priče; odakle naš predsednik preko svoje "arapske veze" zna da Emirati i Kina nešto "petljaju" sa letećim automobilima? Verovatno je u pitanju prilično bajata vest iz novembra prošle godine kada je kineski startap "EHang" od vlasti u Dubaiju zatražio licencu za taksi-prevoz dronovima koji mogu da dostignu brzinu od oko 100 kilometara na sat

Odakle naš predsednik preko svoje "arapske veze" zna da Emirati i Kina nešto "petljaju" sa letećim automobilima? Verovatno je u pitanju prilično bajata vest iz novembra prošle godine kada je kineski startap "EHang" od vlasti u Dubaiju zatražio licencu za taksi-prevoz dronovima koji mogu da dostignu brzinu od oko 100 kilometara na sat

SPREMNI DA ZAMENE ŠKODE "OKTAVIJE": Leteći policijski automobili iz filma "Peti element"

Verovatno je u pitanju prilično bajata vest iz novembra prošle godine kada je kineski startap "EHang" od vlasti u Dubaiju zatražio licencu za taksi-prevoz dronovima koji mogu da dostignu brzinu od oko 100 kilometara na sat. Dubai je, inače, otvoren i za druge slične projekte i pod određenim uslovima spreman je da izda dozvolu za probne letove u gradskom okruženju. Ubrzo nakon toga najavljena je i masovna proizvodnja kineskih vozila, sve pod uslovom da gradske vlasti odobre novi taksi-servis, s krajnjom namerom da identična usluga uskoro bude ponuđena u Singapuru i nekoliko evropskih gradova. A kako je uopšte moguće zamisliti reprezentativnu selekciju evropskih gradova bez Beograda? Zamislite, recimo, kako početkom oktobra, nad odavno razapetom novogodišnjom rasvetom u ulici Kneza Miloša, paradira kolona vazdušnih taksija, svi do jednog napravljeni u Srbiji. Kakav bi to samo impuls bio za BDP i bugarski turizam!

A gde ćemo mi da pravimo sva ta leteća čuda?

U industrijskom parku u Borči, kaže ministar za inovacije i tehnološki razvoj Nenad Popović uz ocenu da će Srbija otvaranjem tog parka s kineskim partnerima postati ne samo regionalni lider već jedan od najvećih digitalnih habova u celoj Evropi.

"To Srbiji koja je preskočila drugu i treću industrijsku revoluciju sada otvara mogućnost da bude direktan učesnik četvrte industrijske revolucije, potpune digitalizacije, a najvažnije je da u ovom procesu imate jakog tehnološkog partnera", rekao je Popović za TV Pink.

Kako to industrijske revolucije mogu da se preskaču, ostaje nam da vidimo. Reklo bi se da Kina, Japan i Amerika ne bi bile to što danas jesu da na ovaj ili onaj način nisu učestvovale u svim prethodnim. Nekada davno u Srbiji imali ste provincijske fabrike koje su bile u stanju da prave ozbiljne komponente za "Boingove" avione, a danas smo, realno, u situaciji da nam je teško i budak da sastavimo (sreća pa nam je država puna budaka koji su već sklopljeni). Ako smo nešto naučili iz vlastitog višedecenijskog propadanja, to je da se industrijske revolucije mogu preskakati – ali samo kad idete u rikverc.

Ministar finansija Siniša Mali još je konkretniji u svojoj izjavi za "Tanjug": "Kada pređete Pupinov most sa leve strane, u sledećih par godina nići će ogroman industrijski park na 320 hektara. Park koji treba da privuče preko 1.000 kineskih kompanija. To će, kada smo računali sa CRBC, kompanijom koja će investirati u park, da otvori skoro 10.000 novih radnih mesta. Biće to najveći kineski industrijski park u Evropi. (...) Ako se uzmu u obzir sve kompanije koje će doći, ukupna investicija iznosiće oko dve milijarde evra."

Jednostavna računica kaže da će prosečna kineska kompanija doći u Srbiju da bi investirala u posao za koji je potrebno deset radnika i 32 ara placa i da će u to uložiti dva miliona evra ili 200.000 evra po jednom radniku. Lepa vest za naciju motača kablova koja se odavno navikla da za stranog investitora radi u tri smene za hiljadu puta manji "minimalac"!

VEŠTAČKA INTELIGENCIJA

Kad neko već s takvom lakoćom vlada višom matematikom, u stanju je, crno na belo, da dokaže razne fascinantne "teoreme". Recimo onu da je Amerika uveliko prešla svoj zenit i da se sad nalazi na istorijskoj nizbrdici. Nema bolje ilustracije za to od činjenice da u Americi, u potpuno mirnodopskim uslovima, svake proste godine izgine 3.153.600 perača prozora, a one prestupne njih još 8.640. Kad se na perače prozora dodaju i druge rizične profesije kao što su, na primer, igrači američkog fudbala, rodeo jahači, akrobate na trapezu, vozači tenkova i gnjurci, broj Amerikanaca koji svake godine "ispare" na radnom mestu verovatno dostiže i svih deset miliona. I taj trend verovatno nije od juče. Sasvim je moguće da tamo, zapravo, više nikog i nema čime je naša (pre)orijentacija na kineskog super-partnera postala nužna i potpuno logična.

Ako neka "kineska" izjava našeg predsednika zaslužuje potpunu podršku čitave nacije, to je ipak ona o uvozu "veštačke inteligencije" iz Kine. Ne može leteći auto da se u Borči sklopi sam, treba nam neko dovoljno pametan za to. S obzirom da smo mi našu prirodnu inteligenciju uglavnom proterali iz zemlje, krajnje je vreme da to nadoknadimo interventnim uvozom inteligencije iz inostranstva, makar se radilo i o surogatu. Platićemo u papcima, dao bog pa njih bar imamo dovoljno. ¶

DR SAŠA MARKOVIĆ

Nelt edukativni program prepoznao studentski potencijal i maštovitost

Povodom završetka trećeg ciklusa Nelt edukativnog programa namenjenog studentima, koji i ove godine kompanija realizuje u saradnji sa Novom Iskrom i Galerijom 12Hub, upriličena je zanimljiva izložba i predstavljeni su interaktivni automati, radovi polaznika programa

Prepoznajući značaj ulaganja u mlade i njihov razvoj, kompanija Nelt je i ove godine realizovala seriju predavanja i radionica namenjenih studentima. Dvadesetak talentovanih mladih ljudi imalo je priliku da se upozna sa najsavremenijim znanjima iz domena umetnosti, novih tehnologija, savremenih veština i preduzetništva, kao i da proširi svoje vidike u pogledu kritičkog mišljenja, timskog rada i razvoja projekata.

Odabranim akademcima otvorila se mogućnost da uz mentorstvo priznatih profesionalaca izađu iz okvira formalnog obrazovanja i probude svoje talente i kreativnost, otvarajući se za nova iskustva i pravce u razvoju profesionalne karijere.

"Studenti imaju priliku da poslušaju predavanja stručnjaka iz različitih oblasti, od arhitekture i informacionih tehnologija do preduzetništva. Trudimo se da im pružimo najširi uvid u različite discipline koje mogu iskoristiti u profesionalnom razvoju", ističe Milica Pekić, programski urednik Nelt edukativnog programa.

Kao svojevrsna kruna jednogodišnjih aktivnosti, sredinom septembra organizovane su zanimljive radionice kroz koje su polaznike trećeg ciklusa programa vodili predstavnici umetničkog udruženja Karkatag Kolektiv. Zanimljive instalacije koje su tom prilikom nastale, izložene su na završnom događaju upriličenom 26. septembra.

Igrajući se interesantnim temama kao što je elitizam u shvatanju umetnosti, umetničkih sadržaja i prostora, otuđenost kroz birokratske procedure, kao i mitovi i predrasude koje prate turistička očekivanja, studenti su, koristeći veštine različitih disciplina, otvorili mnoga pitanja i pokazali izuzetan talenat da na pronicljiv i donekle humoristički način postave teška pitanja.

"Ovo je spoj filozofije, prakse, umetničkog rada i razmišljanja pre svega. Ovde sam naučila mnogo i upoznala divne ljude", ističe polaznica programa Katarina Ivakić, student Fakulteta dramskih umetnosti.

Za Dimitrija Andrijevića najvažnije je bilo naučiti kako da finalizuje projekat. "Želeo sam da saznam šta me čeka posle završetka fakulteta, kako da prodam ono što sam napravio", ističe Dimitrije.

Završne izložbe istovremeno su najavile i početak četvrtog ciklusa Nelt edukativnog programa, kao i raspisivanja novog konkursa za zainteresovane polaznike koji će trajati od 1. do 20. oktobra.

Prema rečima Nane Raden-ković iz Nove Iskre, polaznik programa može biti student bilo kog fakulteta, bez obzira na prethodno iskustvo i znanje. "Povezujemo ljude različitih fakulteta i afiniteta, kao i stepena profesionalnog iskustva. Kada su polaznici iskreni i kažu da im je CV prazan, da bi želeli nečim da se bave, mi procenjujemo na koji način ih motivisati i usmeriti. Sa druge strane, na ljude koji već imaju određena iskustva gledamo kao na potencijalne motivatore za tim, koji će svoja znanja podeliti sa saradnicima", navodi Nana Radenković.

Marko Milanković, menadžer komunikacija u Nelt-u ponosan je na rezultate programa. U poslednje četiri godine, od kako je projekat zaživeo, kroz seriju edukacija i predavanja prošlo je više od 60 studenata, a njihovo zadovoljstvo i podatak da su najčešće oni ti koji svoje kolege pozivaju da se prijave, najbolji je dokaz kvaliteta programa i njegove suštine. Osim toga, činjenica da je Nelt dobitnik Nagrade Virtus za dugoročno partnerstvo između poslovnog i neprofitnog sektora upravo za ovaj projekat, Milanković vidi kao društvenu potvrdu zalaganja kompanije da zajednicu u kojoj posluje učini boljom.

PKB je 2012. ostvario rezultat bolji od većine konkurenata u zemlji i svetu

"Država protiv države", "Vreme" broj 1446

Tekst objavljen u poslednjem "Vremenu" omogućio je svim čitaocima da dobiju niz informacija o poslovanju i prodaji PKB-a i napisan je profesionalno i nepristrasno. Mislim da je važno da čitaoci imaju još nekoliko informacija:

1. Ukupan poslovni prihod u 2010. bio je 34.369.000 evra da bi po preuzimanju od strane Grada Beograda prihod dostigao 60.809.000 evra.

2. Posebno je važno obratiti pažnju na poslovanje PKB-a u 2012. godini pošto je to jedina godina u kojoj je profesionalni menadžment imao uslove da ostvari pozitivan rezultat, jer su 2011. došli, a 2013. smo smenjeni kao rukovodstvo u Beogradu. Tačna je konstatacija da računovodstveni izveštaji ne odražavaju stvarno stanje poslovanja PKB-a u 2012. godini zato što je otpis obaveza povećao ostale prihode preduzeća za 1,3 milijarde dinara. Međutim, nije navedeno da su istovremeno kamate na te iste obaveze povećale finansijske rashode preduzeća za 1,5 milijarde dinara, što znači da je PKB-u u 2012. godini zbog otpisa obaveza rezultat veštački pogoršan, a ne poboljšan. Tako je PKB, pored rekordnog poslovnog prihoda od 6,9 milijardi dinara i nesporne poslovne dobiti od 800 miliona dinara, ostvario i neto dobit u iznosu od 348 miliona dinara u 2012. godini. Konačno, najznačajniji indikator uspešnosti poslovanja (EBITDA margina) kod PKB-a je u toj godini bio čak 22 odsto, što je znatno bolje od ostvarenog proseka poljoprivrednih preduzeća. Zbog toga se ne može reći da je PKB u kontinuitetu ostvarivao negativne rezultate, jer je u toj, za mene relevantnoj 2012. godini, ostvario ne samo pozitivan rezultat, već i rezultat koji je bolji od većine konkurenata u zemlji i svetu.

3. Tačne su tvrdnje Gorana Ješica da PKB nije plaćao nadoknadu gradu i republici za korišćenje zemljišta. I dalje nisam siguran da gradska kompanija treba da plaća gradu takvu nadoknadu. Ali ako prihvatimo da je to tržišno ispravno, onda je trebalo i da grad PKB-u plati za zemljište oduzeto za pristupne saobraćajnice mostu Zemun–Borča. Kada bi se ti iznosi uporedili, videlo bi se da PKB u periodu 2011–2013. nije imao povlašćeni položaj u odnosu na ostale poljoprivredne kompanije i proizvođače i da je njegova realna dobit u 2012. bila posledica dobrog rada i upravljanja.

S poštovanjem,

DRAGAN ĐILAS

TEOFIL PANČIĆ

Konstanta i varijabile

Kako je Aleksandar Vučić otkrio "Filosofiju palanke", a "Pečat" u tome panično ugledao predznak apokalipse

Jedna od bizarnijih nuspojava šestogodišnje lične vladavine Aleksandra Vučića su tzv. autorski tekstovi koje ovaj građanin (čija je obećavajuća novinarska karijera uvrhunila u glavnom i odgovornom uređivanju ugledne "Velike Srbije") s vremena na vreme objavljuje uzduž i popreko srpske štampe, s vrlo retkim izuzecima (za "Vreme", ako se ne varam, još nije pisao, i držim da je dobro da se ta lepa tradicija očuva). Iz nekog razloga, većina je tih tekstova objavljena u tabloidima ("Alo", "Informer" etc.), neki i u klasičnim "provladinim" dnevnjacima i večernjacima, a najnoviji u nizu izašao je u pomalo hermafroditskoj tiskovini zvanoj "Blic", sve manje ubedljivo nastojećoj da se u famoznim podelama pro & contra režima (o)drži negde na ekvidistanci. Povod je bio svečarski, naime "Blicov" jubilej, a kud ćeš dostojnijeg načina da se tako nešto proslavi nego da slavljenički broj otvoriš tekstom predsednika države? Sto mu gromova, pa ni doživotni samodržac Tito nije pisao (niti potpisivao) novinske uvodnike, nego je imao ljude koji su to radili za njega...

Kako god, ne bi ovaj povod bio dostojan posebnog osvrta da nije onoga što je usledilo: na Vučićev su tekst stigle zajedljive, nervozne i jedva uvijeno prekorne reakcije i sa nekih sasvim neočekivanih adresa, s kojih se Vučića inače nikada eksplicitno ne kritikuje, čak i kada se zastupa tzv. agenda koja je suprotna njegovoj – bar onoj javnoj. Konkretno, renomirani "Pečat" – to sigurno utočište svakog desnog i kvazilevog mračnjaštva kojeg se uopšte možete dosetiti – tako se silno uzrujao da je na Vučićev uvodnik odgovorio kontrauvodnikom njegove glavne urednice, zli jezici bi rekli "Pečatove" Ane Brnabić, jer je "Pečatov" Vučić, dakle stvarna vlast i vlasnik, Milorad Vučelić, prekomandovan za politkomesara "Večernjih novosti". Razume se, voljom ili bar dopuštenjem Vučićevim, kako drugačije?!

Pa dobro, šta je to tako silno najedilo "Pečat"? Činjenica da je Vučić u "Blicu" na dva-tri mesta s uvažavanjem citirao duhovnog oca savremenog "antisrpstva" iz mračnih vizija tzv. patriotske inteligencije: Radomira Konstantinovića; i to, o užasa, baš ono najzlije od svih njegovih zlih antisrpskih dela, genocidnu *Filosofiju palanke*. Za "Pečat" je to pretposlednji predznak Apokalipse: ako je došlo do toga da se *naš čovek*, decenijama odan i perspektivan, toliko pokvario i pokondirio da u jednoj *Filosofiji palanke* traži izvor mudrosti, onda smo na dečiji nokat od potpune propasti, rasula i izdaje... Dobro, nije uvodničarka "Pečata" rekla baš tako, ali jeste rekla baš to! A ja moram priznati svoj guilty pleasure, tj. da se odavno nisam tako dobro zabavljao kao tokom čitanja "Pečatovog" jedva-suzdržano-jarosnog štambiljanja po Vučiću...

A šta je Vučić zapravo hteo s tom *Filosofijom palanke*, i šta je s njom učinio tj. postigao? Baš ništa. Što će reći: stvar je redovna, ništa novo, patetično netalentovani pisac je, kao i uvek, govorio samo i jedino o sebi, to jest, otvoreno se divio sopstvenim neizmernim i neizbrojnim vrlinama, i isto se tako – na način uobičajeno banalan, plitak i nepopravljivo nesupstancijalan – istovario po svima koji su, na bilo koji način i sa bilo koje strane političkog spektra, iskazali bilo kakvo nedivljenje njegovom liku i delu, ovaj put pre svega u vezi s "kosovskim pitanjem". To je, dakle, klasičan Vučićev "autorski" modus operandi: istresti pred nesrećnog čitaoca gomilu posramljujućih trivijalnosti i narcisističkih ispada te ih začiniti leksikonskim izborom kakvih "mudrih" citata, ne bi li bljutavi ćušpajz delovao "intelektualnije". Sada je – ne po prvi put, ako me pamćenje ne vara – na red došao Konstantinović, ali samo zato da bude plitko i banalno zloupotrebljen, tako što će svaka kritika na račun Njegovog Veličanstva biti – s pijedestala od stiropora – proglašena minornim palanačkim zanovetanjem. Dalje od tog mudrijanja za petoparac Vučić s Konstantinovićem – a bogme ni s drugima – nije dospeo, a valja iskreno priznati da mu više od toga nije ni potrebno, jer se prevashodno obraća onima kojima je i ovoliko previše.

Drugim rečima: Pečatovci mogu mirno da spavaju, Vučiću je do Konstantinovića isto koliko i do, šta znam, Borislava Pekića ili bilo koga drugog, po mogućnosti bezbedno mrtvog, ko se neće pobuniti da mu posluži za jednokratnu ili povremenu upotrebu. Štaviše, mogu sasvim lako da zamislim Vučića kako neki svoj sledeći "autorski tekst" izobilno podmazuje citatima, hmmm... evo, recimo Nikolaja Velimirovića. Zašto baš njega? Pa, biće da je on danas simbolički najizrazitiji "anti-konstantinović" u opštesrpskom imaginarijumu. I tada bi se garantovano našao neko, samo što to ne bi bio "Pečat", ko bi Vučićevom prisvajanju Nikolaja V. posvetio besni uvodnik, vapijući nad bespućem u koje će Srbija neopozivo zabasati ako njenom Pantokratoru ovaj mračni pop postane zvezda vodilja... Ne znam da li bih uspeo da se naštelujem na dovoljnu meru cinizma da mi i to bude podjednako zabavno – a verovatno bi trebalo.

Želim li ja to da kažem da je nevažno, čak svejedno, na koje i kakve intelektualne uzore, na kakve tradicije i autoritete se pozivaju osobe na vlasti, one koje su u mogućnosti da bitno (pre)oblikuju državu i društvo? Naravno da nije, pod uslovom da imamo posla s ozbiljnim ljudima koji u nešto veruju i iza nečega stoje. Problem koji ovde imamo tiče se konkretne ličnosti, čoveka koji je bezbroj puta dokazao da stoji jedino iza sebe, da je on sebi jedina konstanta, a sve drugo su nevažne varijabile. I zato, pripazite dobro šta govorite i pišete: jednog dana, mogao bi da citira i vas. ¶

Kome smeta *Mezimica*

Još se nije desilo da država prvo pristane da sufinansira neki film, pa da se predomisli. Da li će se otkriti zašto i zbog koga je promenila mišljenje

U istoriji srpske kinematografije, i to još od vremena kad je bila deo jugoslovenske, nije se desilo ovo što se desilo projektu za film *Mezimica*. Zato o ovoj temi treba govoriti iako je vesti dopunjuju brže nego što nedeljnik može da ih isprati.

Mezimica je filmski projekat za koji su producent "Testament films", reditelj Nemanja Ćipranić i scenarista Dimitrije Vojnov dobili 30 miliona dinara na konkursu Filmskog centra Srbije. Nedelju dana pre početka snimanja, 20. septembra, ugovor između producenta i FCS-a je sporazumno raskinut. Koliko je poznato, do sad je sudski zabranjen samo jedan igrani film, zavidan broj njih je zabranjen bez zabrane, ali se još nije desilo da država prvo pristane da sufinansira neki film, pa da se predomisli.

Pouzdan odgovor na pitanje zašto se predomislila – ne postoji. Svetozar Cvetković, producent ovog jedinstvenog filmskog slučaja, kaže samo da je potpisao sporazumni raskid ugovora sa direktorom FCS Bobanom Jevtićem po kome su se obe strane saglasile da ne postoje uslovi pod kojima bi film mogao normalno da nastavi da se radi. "To je ono što je dokumentovano i van toga nemam dodatnih komentara." Ovog utorka, izvinjavajući se što nije u situaciji da za "Vreme" detaljnije priča o *Mezimici*, Cvetković nezvanično kaže da mora da čuva ljude koji rade sa njim, ali i da očekuje da će Asocijacija producenata i filmskih radnika na skupu u sredu (dakle juče) razgovarati o *Mezimici*, da će doneti zajednički stav i da će tada sve biti jasno. Moguće je, znači, da će u vreme objavljivanja ovog teksta biti definisan način kako da struka utiče da oni od kojih zavisi snimanje *Mezimice* promene donetu odluku.

Trebalo bi da je taj "neko" FCS, zato što je s njim potpisan pa zatim i raskinut ugovor, mada nije izvesno da jeste. Naime, filmove na konkursima FCS-a biraju komisije FCS-a, a njihov predlog koje naslove treba sufinansirati potvrđuje Upravni odbor FCS-a. Ali, s obzirom da je FCS državna institucija, podrazumeva se da osim o esnafskim interesima mora da vodi računa i o interesima svog osnivača, pa ispada da je početak i kraj ovog slučaja ipak država.

Sve je počelo maja prošle godine, kad je Upravni odbor kome je predsedavala Nada Popović Perišić odobrio predložene filmove za sufinansiranje, pa i *Mezimicu*. Nemanja Ćipranić, reditelj filma, ponudio je jednu od uloga Draganu Bjelogrliću. Bjelogrlić je ulogu odbio zato što mu se, kako je izjavio, nisu dopali "ni uloga ni njen kontekst. Savetovao sam Ćipraniću da promeni scenario, pitajući ga zašto meša vrh srpske policije u zločin za koji nema dokaza da je s njom povezan. Posebno zato što za radnju i žanr filma to uopšte nije bilo presudno. To sam isto rekao i scenaristi. Koliko znam oni su to kasnije promenili." Da li samo zbog Bjelogrlićevih primedbi ili se još nekom nije dopao scenario Dimitrija Vojnova, koji su već odobrili Komisija i Upravni odbor FCS-a, tek, odlučeno je da se scenario izmeni. Urađena je prva izmena, ali se ispostavilo da nije bila dovoljna, pa su drugu uradili reditelj Ćipranić i producent Cvetković zato što Vojnov nije hteo da u tome učestvuje.

Na traženje FCS-a, zato što se može desiti da novac pošalje za scenario koji

A gde je *Teret*?

U komunističkoj Jugoslaviji samo je jedan film sudskom odlukom zabranjen – *Grad*. Samo je jedan reditelj osuđen na zatvorsku kaznu zbog svog filma – Lazar Stojanović za film *Plastični Isus*. Bilo je još nekoliko desetina filmova koji su snimljeni, ali nisu prošli zvanične ili nezvanične cenzure, nisu bili zvanično zabranjeni, ali su bili sklonjeni i nisu se prikazivali u bioskopima. Bili su, kako se to tada zvalo, "bunkerisani". A da li je bio ijedan slučaj da produkcija nekog filma bude prekinuta nedelju dana pred zakazano snimanje?

"Ne," kaže za "Vreme" proslavljeni reditelj Goran Marković i dodaje: "Ja nisam imao takvo iskustvo. Ne pamtim da je bio takav slučaj. Moj je jedan film, *Majstori, majstori*, kratko bio zabranjen zbog vređanja lika i dela nastavnog osoblja. Ali, to je bilo više smešno nego ozbiljno. Zanimljivo je da je taj film 'oslobodio', da tako kažem, zabrane Najdan Pašić koji je bio jedan progresivan i fini čovek, za razliku od njegovog unuka, ovog direktora kancelarije za Kosovo Marka Đurića. Njegov deda Najdan Pašić bio je komunistički rukovodilac, ali jedan veoma progresivan i civilizovan čovek koji je spasao moj film. Ali, to je bilo posle završetka filma, a ovoga se ne sećam, da je skidan neki film ranije. Drugi su mehanizmi bili tada, postojala su umetnička veća koja su imala pretcenzuru, zapravo. Sada se to stihijski radi.

Međutim, nije to sve. Postoji film *Teret*, koji je bio u Kanu i u Sarajevu, a režirao ga je moj nekadašnji student Ognjen Glavonić. Veći je skandal što taj film ne može da se prikaže, i po svoj prilici kod nas neće nikad biti prikazan. U Iranu, gde je rigidni režim, filmovi se slobodno kreću i pobeđuju na festivalima, imaju izuzetne autore, a ovde ih pojede mrak. Kao što je ovog Glavonića, po svoj prilici, pojeo mrak. Mislim da je to još gora stvar od ovog što se dešava *Mezimici*. Snimljen je film koji, posle toliko godina, učestvuje u Kanu, predstavlja našu kulturu, naš narod. I onda ga neko skine, jednostavno to izbriše. Jer ga je desničarska štampa proglasila antisrpskim filmom. Ne zna se zašto, niko od njih ga nije ni gledao."

R. ĆEBIĆ

Fotografije: Marija Janković

Intervju: Dimitrije Vojnov, scenarista filma *Mezimica*

Nova stranica represije

"Priča se da su nalozi došli odozgo, iz samog vrha vlasti itd. Ali, iskreno, ja mislim da je nalog potpisalo neznanje i nespremnost da se odgovorno stane iza onoga što se radi"

Dimitrije Vojnov je autor scenarija za neke od naših najgledanijih filmova i TV serija – *Šišanje*, *Montevideo Bog te video*, *Na putu za Montevideo*, *Mali Budo*, *Montevideo vidimo se*, *Jesen samuraja*, *Ederlezi rajzing*... Prošle nedelje počelo je snimanje kratkometražnog igranog filma *Mališan* takođe po njegovom scenariju. Međutim, razgovaramo o filmskom projektu *Mezimica*.

"VREME": Ako Upravni odbor FCS-a nije zabranio *Mezimicu*, ko jeste? Da li je film uopšte zabranjen?

DIMITRIJE VOJNOV: Film je bez ikakve sumnje zabranjen. Ne znam ko je to učinio.

Da li znate zašto?

Film je zabranjen, po mom mišljenju jer su ljudi na čelu Filmskog centra Srbije posle skandala koje su imali sa filmom *Teret* osetili potrebu da pretresu svoj minuli rad i da vide ima li još neki sumnjiv projekat. Kako je *Mezimica* već ranije pominjana kao sporna, oni su odlučili da im je lakše da zabrane film nego da posle misle da li su nešto pogrešili. Priča se da su nalozi došli "odozgo", "iz samog vrha vlasti" itd. Ali, iskreno, ja mislim da je nalog potpisalo neznanje i nespremnost da se odgovorno stane iza onoga što rade. Nesvesno su ispisali novu stranicu istorije represije nad filmadžijama kod nas. I, čini mi se da to sebi ne bi mogao da dozvoli neko ko iole nešto zna o istoriji našeg filma jer nju upravo čine zabranjivani autori kao Lazar Stojanović, Živojin Pavlović, Saša Petrović, po kojima čak i festivalske nagrade nose imena... »

nije odobrio, producent Svetozar Cvetković obavestio je Bobana Jevtića pismom od 20. juna da "nije došlo do bitnog odstupanja od odobrenog scenarija"i objasnio da je nesporazum sa scenaristom nastao zbog zahteva da se izmeni ime jednog lika. "Lik koji se prema originalnom scenariju zove Ljuba je u filmu lik koji se bavi trgovinom organima, a ime Ljuba implicira da se radi o liku srpske nacionalnosti." Pozivajući se na izveštaj Dika Martija, specijalnog izvestioca Saveta Evrope, Cvetković objašnjava da bi "predstavljanje pripadnika našeg naroda kao trgovca organima i impliciranje da su devojke pribavljene sa teritorije Kosova i Metohije, koliko god su likovi Ljube i njihovih 'kolega' sporedni u ovom filmu, predstavljalo prekrajanje istorijskih činjenica i izazvalo bi burne reakcije javnosti, što nije cilj ovog projekta." Napominje i da su druge produkcijske kuće saradnju sa "Testament films" uslovile izmenom scenarija.

Mediji su se zainteresovali za ovu priču nakon teksta u "Blicu" od 15. septembra, u kome se osuđuje FCS zato što finansira antisrpske filmove. Nekoliko dana nakon toga, predstavnici Udruženja porodica kosmetskih žena kidnapovanih i ubijenih Srba na Kosovu i Metohiji došli su u Filmski centar Srbije predvođeni Simom Spahićem i tražili smenu ministra kulture i informisanja Vladana Vukosavljevića i Bobana Jevtića. Prema informaciji "Večernjih novosti", Snežana Marković »

Zabrana se desila u dve etape. Prva etapa je bila uslov: nećemo dobiti dozvole za snimanje dok se ne promeni scenario i dok se iz njega ne eliminišu elementi koji se smatraju spornim. Mene je na te sporne elemente upozoravao Dragan Bjelogrlić, a ne znam ko je još pored njega vršio pritisak na Nemanju Ćipranića. Onda je Ćipranić izmenio scenario protiv moje volje i meni iza leđa, ali barem su dozvole za snimanje dobijene.

Šta ste izmenili?

Nisam izmenio ja, nego producent i reditelj. Izmene su se prevashodno sastojale u tome da su negativci iz korumpiranih srpskih policajaca pretvoreni u albanske kriminalce. Meni je ta izmena bila sporna jer je celoj priči davala jednu neprijatno etničku, čak rasističku notu i usiljeno je povezivala priču sa Kosovom, što mi nikada nije bila namera. Druga etapa je nastupila kada je posle susreta sa Jelenom Trivan 20. septembra ove godine producent Svetozar Cvetković pristao na sporazumni raskid ugovora. Sadržaj tog razgovora mi je delimično poznat, ali Nikola Kojo u svom intervjuu svedoči da mu je Cvetković rekao da je stigao pritisak "odozgo". Neki cinici kažu da film nije zabranjen, već da mu je samo uskraćeno državno finansiranje, ali ovo neizdavanje dozvola pokazuje da je on zabranjivan i opstruiran i mimo tog finansijskog aspekta. Kada je "uspešno" rešila problem sa Cvetkovićem, Trivan na Upravnom odboru nije morala da raspravlja o tom filmu i u tom pogledu je izgleda istinita izjava UO da su oni već pre sednice imali informaciju da je producent odustao. Međutim, valjda da bi dobila političke poene, koliko sutradan njeni PR-ovi plasiraju izjavu u tekstu "Srpskog telegrafa" "Trivanova sprečila još jedan antisrpski film" u kom se ona hvali kako je ugovor sporazumno raskinut zbog sadržaja filma. Inače, u toj izjavi ona opisuje moju verziju scenarija, pre nametnutih izmena. Dakle, opisuje scenario koji zapravo i nije trebalo da se snima.

Da li u vašoj verziji scenarija ima delova zbog kojih vas optužuju, da li ima Žute kuće? Da li naslućujete zašto se sve ovo desilo?

Ja sam scenario koji sam smatrao za svoj stavio na internet, na uvid javnosti. U njemu nema Žute kuće. Scenario govori o jednom penzionisanom debeovcu koji radi kao makro. Kupuje jednu mladu devojku od trgovaca ljudima i odlučuje da je uvede u svoj posao, ali se zaljubljuje u nju. Trgovci ljudima se vraćaju u njen život kada je otimaju od glavnog junaka jer se ispostavlja da njen tip tkiva odgovara bogatom klijentu sa Zapada kome treba zdravo srce. Junak kreće u akciju da je spase i na tom putu doživljava iskupljenje. Motiv vađenja srca ovde ima samo nekakvu kopču sa realnošću kroz to da se njime trguje i da se time bave kriminalci. Međutim, iz samog sinopsisa je jasno da je on u osnovi tretiran više bajkovito nego kao u izveštaju Dika Martija, i čini mi se da nosi jasnu znakovitost i simboliku.

Smatram da je to scenario za jedan vrlo ortodoksan žanrovski film koji može ruši ti ugled Srbije isto koliko filmovi kao što je *Smrtonosno oružje* ruše ugled Amerike. Podsetiću da negativci u tom filmu dolaze iz redova specijalaca američke vojske koji su donosili drogu iz Vijetnama i prodavali je u Americi. Nisam siguran da su gledaoci tog filma širom sveta imali teškoće da razluče šta je zbilja a šta žanrovska potka filma, čak naprotiv, mislim da ljudi vole Ameriku zbog takvih filmova. Otud ni korumpirani policajci iz mog scenarija nisu toksični po ugled Srbije. Pritom, njih tamo više ni nema. Njih je reditelj filma pretvorio u Albance pod pritiskom. Način na koji su delovi mog scenarija opisani, tendenciozan je i uvredljivo neuk, a kako je Jelena Trivan po struci filolog, dakle ume da se precizno izražava, rekao bih da je to namerno učinjeno.

Komisija koja je odlučivala o konkursnim projektima nije videla ništa sporno u vašem scenariju...

Upadljiv je jedan detalj – Komisija koja je izabrala film *Mezimica* nije bila sačinjena od nekih opskurnih ljudi sa kojima Filmski centar Srbije više nikada neće imati posla. Čak naprotiv. Recimo, u toj komisiji je bio Vladimir Kecmanović, dugogodišnji saradnik Jelene Trivan koji je upravo ovih dana postavljen u Komisiju konkursa FCS-a za film sa nacionalnom temom. Dakle, teško je zamisliti da neko ko je danas stručnjak za nacionalnu

Zdravković, zastupnica udruženja, istakla je da su iz nekih medija saznali da je to priča u kojoj je istina potpuno falsifikovana, i u kojoj "Srbi u Žutoj kući Albancima vade organe i preprodaju", iako čitav svet i pravosuđe imaju dokaze da su tu Srbi bili žrtve. Kao antisrpski film navela je i *Enklavu* Gorana Radovanovića, koji u poslednjim scenama takođe satanizuje srpski narod.

Zatim je objavljeno da je Upravni odbor (u međuvremenu je izabran novi sa Jelenom Trivan na čelu), iniciran zabrinutošću javnosti zbog filma "Teret", koji je odobrio bivši Upravni odbor, odlučio da razmotri projekte koji su dobili podršku države kako novac Srbije ne bi odlazio na projekte koji ruže njen ugled u svetu. Po tim istim informacijama, Upravni odbor je na sastanku 20. septembra odlučio da zabrani snimanje *Mezimice*. Na sajtu FCS-a nema izveštaja sa tog sastanka. Objavljeno je samo saopštenje Upravnog odbora u kome negira medijske informacije i podseća da "nema nadležnosti da zabrani snimanje bilo kog filma, niti bi iko u Upravnom odboru imao takvu želju ili nameru", da je Srbija demokratska zemlja u kojoj nema cenzure, te da "nije doneo nijednu odluku koja se tiče filma *Mezimica*, kao i da Upravni odbor nije imao razloga da uopšte raspravlja o ovom filmu, jer je u međuvremenu sporazumno raskinut ugovor između producenta i FCS, s obzirom da ne postoje uslovi u kojima je moguće nastaviti rad na ovom projektu." U zaključku se saopštava da je "nedopustivo da se zbog ličnih interesa pojedinaca dalje nanosi šte-

temu, u ono vreme podržava antisrpske filmove. Štaviše, kada je Komisija predstavljala odluke pred Upravnim odborom, sam Kecmanović je obrazlagao izbor *Mezimice*.

Šta je bio razlog za prekid ugovora sa FCS-om?

U "Srpskom telegrafu" piše da je razlog neka formalna zamerka i sadržaj filma koji loše utiču na ugled zemlje. Dakle, verujem da je ovo dovoljno za početak. Jasno je da ovakva izjava neprikriveno pokazuje da je želja čelnika Filmskog centra Srbije bila da se film ne snimi.

Upravni odbor FCS-a pominje da su svemu krivi lični interesi pojedinaca. Da li su mislili na vas?

Direktor Filmskog Centra Boban Jevtić je u periodu od 2015. do prvog kvartala 2017. godine zbilja konsolidovao našu kinematografiju. Time je stekao pomalo kult ličnosti i tada kreće teza da je svaka primedba na rad FCS-a nekakvo "rušenje" ove institucije a on lično biva predstavljen kao svojevrsni garant opstanka naše kinematografije. Jevtićevi rezultati su nesporni, ali je nesporno i to da se njegov rad početkom 2017. naprasno pokvario i od tada FCS potresaju razni skandali, proistekli iz objektivno skandaloznih odluka, počev od davanja novca bukvalno silom Lazaru Ristovskom za *Čarape kralja Petra* – pa nadalje. Istovremeno uz taj kult ličnosti stvara se i retorika da neki "pojedinci rade za svoje interese" a ne za "opšti interes" i da ruše Jevtića itd. Bez ikakve sumnje, ima raznih interesnih grupa koje žele da preuzmu kontrolu nad Filmskim centrom Srbije, ili su nekada bile bliske sa njim a više nisu, i sasvim je sigurno da neke od njih koriste legitimne i iskrene žalbe časnih ljudi ne bi li te prilike iskoristili. Međutim, isto tako je nesporno da je dobar rad Bobana Jevtića odavno samo smokvin list za ozbiljne nepravilnosti u koje FCS tone, koje vrhune nečuvenim skandalom a to je zabranjivanje jednog filma što se na prostoru Jugoslavije nije desilo od 1963. i filma *Grad*. Mnogi su filmovi naravno bivali bunkerisani, skrajnuti, onemogućavani na razne načine, ali je samo *Grad* bio zvanično sudski zabranjen i ta zabrana je skinuta tek 1990. godine. Inače, smatram da ova odluka o zabrani filma *Mezimica* nije ni u jednom segmentu delo Bobana Jevtića jer on ipak tako nešto nikada ne bi dozvolio, i voleo bih kada bi se on od toga otvoreno distancirao.

Zašto ste odlučili da film koji ste potpisali prvo svojim imenom potpišete pseudonimom Kosta Marković?

Prvo, ja sam taj pseudonim uzeo kao znak mog principijelnog neslaganja sa promenama u scenariju. Međutim, pošto je još nakon objavljivanja rezultata konkursa javnost uveliko znala da je to moj scenario, znalo se i da je promena imena gest pobune a ne funkcionalno skrivanje identiteta. Nažalost, moj principijelan stav da ne popuštam pritiscima, ni sad a ni inače, pokazao se kao ispravan jer sam dobro naslutio da se prihvatanjem tuđeg mešanja u film ništa ne može postići a delo se samo razvodnjava. Film je suviše teška i skupa stvar da biste ga radili kao kafanski pevač koji udovoljava željama kao u krčmi. Ako krenete putem pristajanja, zahtevi se samo gomilaju i onda vam na kraju neka Jelena Trivan oduzme ceo film na pravdi boga. Mada, možda baš zbog tog pseudonima, mene sve ovo što se dešava ne pogađa onoliko koliko bi moglo.

U ovoj celoj neprijatnosti najteže su mi pale dve stvari. Žalosno je da su jednog mladog čoveka pritiskali da menja scenario, gubi svoj stvaralački integritet, da se autocenzuriše i na kraju kada je svima udovoljio, prevarili ga i zabranili mu film. Druga stvar koja mi je teško pala je potpuno odsustvo esnafske solidarnosti. Izuzev Srđana Dragojevića, nijedan kolega nije stao na stranu Nemanje Ćipranića i svojski ga podržao. Svi su ćutali. To je jako tužno, ali se lako može objasniti – FCS je objavio konkurs i svi čekaju da li će im tamo neko udeliti neku crkavicu. Pritom mnogim od tih ljudi su bila puna usta priče o Živojinu Pavlovliću i Lazaru Stojanoviću. Štaviše, u noći kad je *Mezimica* zabranjena, dodeljena je nagrada "Živojin Pavlović" na festivalu u Leskovcu, bez ijednog gesta podrške. Istina, Asocijacija producenata i filmskih radnika se sastaje povodom *Mezimice*, videćemo da li će se nakon tog sastanka nešto promeniti.

Da li očekujete da hoće?

Iskreno, možda sam naivan, ali i dalje se uzdam da će razum prevladati i da ova Vlada Srbije koja će biti upamćena po koječemu ipak ne želi da bude upamćena i po tome što je posle 55 godina zabranila jedan film. Zato se uzdam u to da u vlasti ipak ima pametnih i pragmatičnih ljudi koji će učiniti nešto da se ova odluka na ovaj ili onaj način preokrene. Naravno, jasno je da njeni vinovnici moraju da napuste javnu sferu posle ovakvog čina. ¶

S. ĆIRIĆ

ta ovoj instituciji." Ako sastanak o *Mezimici* nije održan, ko ga je izmislio i lažnu informaciju preneo novinama? U čijem je to interesu?

Boban Jevtić, direktor FCS-a za "Vreme" kaže: "U čitavom ovom zamešateljstvu meni je najviše žao što se celokupan rad FCS-a i sav naš trud proteklih godina sveo na jedan skandal. Niko ne pominje koliko je filmova podržano, koliko se sada u kinematografiji radi, na koliko smo svetskih festivala bili (prvi put redovno imamo filmove i u Kanu i Berlinu i u Veneciji, ove godine na sva tri), kakve smo uspehe ostvarili, koliko smo stranog novca privukli za državu preko međunarodnih fondova i inostranih produkcija. Ono što ja pokušavam jeste da sačuvam instituciju koja je ključna za profesiju, da istovremeno branim javni interes i da budem odgovoran prema struci. Spinovane tabloidne kampanje koje preko 'antisrpstva' sputavaju slobodu govora, u stvari, prave mnogo veću štetu državi u ovom trenutku no što bi ijedan film mogao to da učini."

Ovog ponedeljka, dakle, u jeku hajke na *Mezimicu*, Srdan Golubović je počeo da snima film *Otac* o čoveku kome su zbog siromaštva oduzeli decu. Golubović je uz Ognjena Sviličića koscenarista filma, a glavnu ulogu igra Goran Bogdan. Uloge dece su poverene Ajli Šantić i Muharemu Hamziću, a igraju i Boris Isaković, Nada Šargin, Milica Janevski, Vahid Džanković, Jovo Maksić, Nikola Rakočević i Ljubomir Bandović. Ova važna informacija ostala je u senci opisanog skandala. ¶

SONJA ĆIRIĆ

DRAGAN ILIĆ

Minister u kući Velikog brata

Kao Seks Mikija i Nadežde u šupi na Uskrs, kao Luna, Sloba i Kija u ljubavnom trouglu, usledila je sednica Glavnog odbora SNS-a, o silovanju premijerke, zavrtanju ruke Maji Gojković i tuči novinarke, misli se na Gordanu Uzelac sa TV Pinka. Nije apostrofiran Vukosavljević, mada su pominjani mangupi u sopstvenim redovima – tu kreće teška artiljerija Vučić, pa Stefanović i na kraju Vulin

Izjava Vladana Vukosavljevića o rijaliti programima i njihovom štetnom uticaju data na tribini u centru kulture Parobrod bila je praktično početak jednog novog rijaliti programa na našoj estradno/političkoj sceni. Iako su na pomenutoj tribini govorili i Branislav Lečić, Nada Popović Perišić i Ivan Tasovac (sve bivši kulturnjaci), Vukosavljević je postao u javnosti nosilac borbe za ograničavanje emitovanja rijaliti programa na televizijama sa nacionalnom frekvencijom. Istini za volju, ministar se bavio i formom i sadržajem, smatrajući ih pogubnim za duh našeg naroda. Kulise su dakle postavljene i šou je mogao da počne.

Nije trebalo čekati dugo na karakterističan odgovor Željka Mitrovića koji se osetio prozvanim. Tipično je takođe da u ovim polemikama nikada nećete čuti predstavnika Happy televizije koja je svoj glas delegirala Mitroviću kao nekoj vrsti Velikog šefa za rijaliti pitanja. Danima je u informativnim emisijama Pinka čitano pisanije, spisak uvreda uz fotografiju Ministra sa letovanja u raskomoćenoj pozi. Demagoški je optužen da o svom narodu govori kao o "narodu ludaka", uz aluzije da kompulsivno gleda porno-sadržaje, ukratko vulgarno vređanje na ličnom nivou. Ovakva "pisma" je Mitrović već pisao Aci iz "Kurira", Mirkoviću, Bašanoviću, Pajtiću, Vesi iz "Blica" i svima koji su kritikovali ili Pinkov položaj na medijskom tržištu ili Vučića kao patrona ovog medija. Takođe, ovaj vid svađe svakodnevno možete videti u "Zadruzi" ili "Parovima" gde se pobednikom u svađanju smatra onaj ko oponenta ili nadglasa ili zamaže govnima (figurativno ili bukvalno), polije vodom ili konačno nokautira.

Čuvajući dostojanstvo funkcije i Ministarstva, Vukosavljević je javno prekinuo dalju prepisku i diskusiju, koje nije ni bilo, što je bilo jedino razumno u datim okolnostima. Prema rijaliti merilima, Mitrović ga je pobedio, jer se "vadio na finoću". Pa što si ulazio u rijaliti, rekao bi Lepi Mića, teoretičar rijalitija iz "Zadruge".

OPŠTA TEORIJA RIJALITIJA

U ovakvom trenutku u rijaliti programima se po pravilu oglašava Produkcija ili neko nadležno telo, koje izriče presudu o događaju i kažnjava nasilnika uskraćivanjem nedeljnog budžeta. Tada se na binu penje Premijerka, vidno nervozna, kako zbog teme tako zbog nezahvalne uloge arbitra u koju ju je stavio neposlušni Ministar. Već je sa njim imala nadgornjavanje oko zasluga za renoviranje dva muzeja. Dakle, u Kuću Velikog šefa i raspravu oko regulacije rijalitija uključuje se Ana Brnabić. Da izbegne Pink i Happy, ona gađa Đilasa, kao dežurnog krivca kojeg možete optužiti za šta god želite, a ovde imate zicer jer se bavio medijskim poslom. Tu sledi srceparajuća floskula o Pionirskom parku gde je Veštac Đilas imao Kuću Velikog brata i sprečio pionire da imaju srećno detinjstvo. Uz to je zla televizija B92 prva pokazala nekulturu i pustila na male ekrane Velikog brata. Blaćenje političkih protivnika je ovde deo folklora i opet pokazane rijaliti fajt veštine. Tamo je glavna fora da se oponentu uneseš u facu i besomučno ponavljaš: Đilasu lopove, oteo si deci Pionirski park. Ono što je promašilo Đilasa, pogodilo je B92. Sve nas koji smo ikada tamo radili, premijerka Brnabić je optužila za promovisanje nekulture, jer je, po njenim rečima, prvi rijaliti "Veliki brat" emitovan na B92.

Netačno je da je prvi rijaliti prikazan na B92, jer je bar dvije godine ranije produkcija Emotion snimila svoj prvi rijaliti format u Srbiji, a prikazan je na RTS-u. Bio je to famozni šou "48 sati svadba" u junu 2004. na RTS-u, a zatim "Leteći start" septembra 2003. na Pinku. Osim faktografije, mnogo je veća manipulacija – optuživanje B92 za trovanje javnog prostora, jer je "Veliki brat" emitovan u noćnom terminu, a sadržaj dnevnih događaja je emitovan u večernjoj emisiji, tako da nije bilo govora o petosatnim ili desetosatnim *live* prenosima gde se emituje sve što se dešava u rijalitiju. Dakle, B92 nije svoj program zasnivao isključivo na "Velikom bratu", što se danas dešava sa "Zadrugom" i "Parovima". Kada bi danas ovi programi bili emitovani po istom principu, što bi bilo u skladu sa postojećom regulativom, oni ne bi predstavljali značajnu temu i verovatno bi bili neisplativi za produciranje. Premijerka je dakle zbog Pinka morala dva puta da slaže.

Sada u šou ulazi Dragan Đilas. Njegov nastup je prošao nevidljivo, jer koja televizija danas u Srbiji može uopšte da pusti snimak izjave Dragana Đilasa. U rijalitiju bi on bio u izolaciji, tajnoj sobi, ili bi bio skriveni ukućanin. Međutim, njegov opozicioni saborac, sindikalac Željko Veselinović, na društvenim mrežama je imao potrebu da uskoči u diskusiju. U rijaliti svetu on bi bio Administrator fan kluba koji blati konkurenciju. Upravo je to i uradio preteći Ani Brnabić obdarenim crncem. Ova vulgarna pretnja nažalost je slika i prilika ostrašćenosti na političkoj sceni u opoziciji – i jednom rečju, autogol. Mitrović je sa ovakvom kritikom mogao samo zadovoljno da se osmehuje.

Minister Vukosavljević posle prekida dopisivanja dobija kritiku od premijerke pa kritikuje nerad REM-a, instituci-

Foto: Goran Srdanov

je koja bi po slovu zakona trebalo da se bavi regulacijom medijskog prostora. Ova uspavana lepotica retko se budi iz letargičnog sna, duboko verujući u lekovitost tržišne i liberalne samoregulacije. Potporu nalazi u "Preporukama", gnostičkom štivu metafizičkog tumačenja, gde se svaki vid regulacije smatra udarom na slobodu izražavanja. Svakodnevno smo svedoci te apsolutne slobode, pa je svaki pokušaj ograničavanja put u cenzuru. Tako kažu u REM-u, a lice koje stoji iza saopštenja je Olivera Zekić, članica Saveta REM-a. Ljuta na ministra sporila se sa gotovo svakim njegovim stavom, od budžeta, Dnevnika, kontrole i cenzure, visokih plata. Simptomatično je da u svim pismima ministru možemo prepoznati književni stil, svojevrsni rukopis Željka Mitrovića – pištolji, ćelava glava i dužina pameti. Opet je ministar dobio po glavi.

Meni je pažnju privuklo zanimljivo i originalno tumačenje preporuke o kontroli – umesto "apriori" (pomeranje termina emitovanja), kontrola posle emitovanja – opomene ili sankcije u vidu packi, omiljeni oblik regulacije koji koristi REM. Zekićeva kaže – ministar počinje kontrolu kao "ambiciozni branitelj" sa rijaliti programima, a završava sa Dnevnikom. Ovde se prvi put pominje taj logični niz kojeg se pribojava, ne Mitrović već neko mnogo uticajniji. Danas rijaliti, sutra ravnopravna minutaža u Dnevniku! E neće moći, kaže Olivera.

Usput, njena plata nije iz budžeta, jer ministar nema pojma, nego iz naknada za korišćenje frekvencija kao nacionalnih resursa. To kao nisu državne pare. Pa kakav bi to rijaliti u Srbiji bio da se ne pominje lova i ko je koliko plaćen, tako da je ovaj rijaliti vodvilj ostao potpuno u granicama žanra.

SPECIJALNA TEORIJA RIJALITIJA

A onda je gledanost otišla nebu pod oblake. Kao Seks Mikija i Nadežde u šupi na Uskrs, kao Luna, Sloba i Kija u ljubavnom trouglu, usledila je sednica Glavnog odbora SNS-a, o silovanju premijerke, zavrtanju ruke Maji Gojković i tuči novinarke, misli se na Gordanu Uzelac sa TV Pinka. Nije apostrofiran Vukosavljević, mada su pominjani mangupi u sopstvenim redovima, i tu kreće teška artiljerija Vučić, pa Stefanović i na kraju Vulin. Tema je naravno – opozicija.

Tu se negde i završio ovaj estradno/politički metarijaliti, gde se zatvorio pun krug do još jednog obračuna sa političkim neistomišljenicima. Rijaliti je dakle postao model i po formi, što ste mogli videti u koracima dramaturgije ovog događaja, ali i po sadržini – gde je mržnja i svađa zamena za društveni dijalog. Takođe, mržnja je prisutna na svim stranama, kako kod vlasti tako i kod frustrirane i nezrele opozicije.

Za mene su zastrašujuće bile žive reperkusije ovog teoretskog sukoba u svakodnevnom životu, jer se rijaliti model preliva u svakodnevnu komunikaciju na svim nivoima. Tu u suštini leži njegov najmračniji uticaj. Poverenik opozicione stranke Vuka Jeremića, bivši gradonačelnik Novog Sada Borislav Novaković, našao se oči u oči sa dva ozbiljna rijaliti igrača. Igrokaz je dospeo na društvene mreže kao kratak video – "Zadruga" uživo, uz asistenciju TV ekipa i lokalne policije. Dotična dva gospodina su mu se desetak minuta ili duže drala u facu pokušavajući da ga isprovociraju, uz uključene kamere i policiju koja to gleda prekrštenih ruku. "Zadruga" – sačekuša. Bora je izdržao, ko Mali Radojica – nije umro no se ućutio (*https://t.co/JD2AwHdTdd*).

Gledalac Nikola Selaković je, recimo, u uključenju u jutarnji program TV Prve, kratko govorio o Sednici SNS-a, ali detaljno o "napadima na Aleksandra Vučića" i orkestriranoj kampanji na Prvoj i B92 (?). De sme reporter da mu kaže kako je to sad O2, a to vam je ko da nekom iz SNS-a kažete da je radikal. Nije da satira i kritika smetaju Vučiću već gledaocu Selakoviću, a verovatno i Neši iz Beograda. Verujem da to ima veze sa početkom jesenje šeme i emisijama Ivana Ivanovića (nekoliko minuta o Vučiću u stend apu) i Zorana Kesića (zamislite cela 24 minuta). Ovakve situacije su idealne za Šešelja, političara koji najviše voli rijaliti programe – budućeg voditelja u "Parovima".

Jedna usputna izjava koju je dao Ognjen Amidžić u "Oko magazinu" na RTS danima mi ne izlazi iz glave. On je govorio o rijaliti programima kao reprezentativnom uzorku današnjeg društva. Takmičari su po njemu slika i prilika najmanje 60 odsto ljudi u Srbiji. Da li smo svi mi subjektivni u proceni stanja u Srbiji i sistema vrednosti, jer Željku Mitroviću treba odati priznanje za poznavanje medijskog ukusa i neukusa publike. Možda svi nemaju dovoljno novca da ispune svoj rijaliti san, ali dele isti sistem vrednosti i estetiku. Od te misli se, dragi moji, ledi ekran, ali me kao gledaoca prolazi jeza.

A šta je ova halabuka zapravo trebalo da maskira? Pokušaj ograničenja emitovanja rijaliti programa u Srbiji na kanalima sa nacionalnom frekvencijom. U BiH i Crnoj Gori oblast je već regulisana bolje nego kod nas. Emitovanje isključivo između 23h i 6h ujutru, samo za punoletne osobe, uz poštovanje ograničenja u minutima oglašavanja i plasiranja proizvoda. Malo sam konsultovao i prijatelje rasute širom sveta, a vezano za Preporuke na koje se poziva REM. U kolevci rijalitija Holandiji šou "Utopia2" produkcije Endemol, naslednik "Velikog brata", prikazuje se samo posle ponoći, američki rijaliti programi, poput E! kanal ili TLC, samo na kablovskoj, a u Belgiji samo u večernjim časovima. Dakle, ceo rijaliti zbog uvođenja pravila koja već postoje, ali se svesno izbegavaju. Posledica ovog rijalitija u Srbiji može biti samo "vanredno izbacivanje" ministra kulture iz Vlade Ane Brnabić. Vukosavljeviću, napusti kuću Velikog šefa! ¶

Istraga paralelne stvarnosti

Šta pokazuju krivične prijave protiv predsednika opštine Brus i direktora javnog preduzeća Skijališta Srbije koje je podnelo Ministarstvo građevinarstva, i kada će "Slučaj Pančić" dobiti svoj sudski epilog

Novi pokušaj saslušavanja Snežane Mitković u vezi sa krivičnom prijavom koju je protiv nje podnelo Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture zakazano je za 27. septembar 2018. godine, saopštilo je Osnovno tužilaštvo u Brusu. Ova misteriozna investitorka, za koju se sumnja da je počinila krivično delo građenja bez građevinske dozvole, izostala je sa letošnjeg saslušanja pravdajući se bolešću. Inače, Snežanu Mitković niko do sada nije video na gradilištu sporne kafane na vrhu Kopaonika u zoni nacionalnog parka, ni na adresi na kojoj je prijavljena niti na adresama firmi u kojima se formalno vodi kao vlasnica. Takođe, uspešno izbegava novinare i istražne organe Republike Srbije.

Dok čitaoci "Vremena" budu čitali ovaj tekst, već će se znati da ju je tužilac ovoga puta saslušao, a možda se dogodi i da, ako se ona pojavi, javnost konačno vidi ko je ta moćna žena čiju kafanu očevidno brani čitav državni vrh Srbije izuzev ministarke Zorane Mihajlović. Ona se našla "u problemu" zbog tekstova koji su se pojavili u nedeljniku "Vreme" posle istraživanja BIRN Srbija o tome kako se zidao objekat na Pančićevom vrhu koji po gabaritima i strukturi građenja višestruko prevazilazi zamišljeni ski-bar napravljen od drveta.

Pored Snežane Mitković, na udaru Ministarstva građevine našli su se i predsednik opštine Brus, "kontroverzni" Milutin Jeličić, kao i direktor JP Skijališta Srbije Dejan Ćika. Protiv njih je Ministarstvo, odnosno Sektor za inspekcijski nadzor, podnelo krivične prijave za krivična dela trgovine uticajem i priključenja objekta koji je izgrađen bez građevinske dozvole.

U zbiru, za sada postoje tri prijave i tri postupka koji bi mogli da dovedu bar do utvrđivanja odgovornosti za prestupe učinjene u izgradnji tog divljeg objekta u nacionalnom parku, kao i radnjama koje su usledile kada je javno obelodanjeno da se sve radi bez potrebnih dozvola.

Istragu protiv fiktivne – proksi – investitorke Mitković i direktora Ćike vodi tužilac Osnovnog tužilaštva u Brusu, dok je slučaj predsednika opštine Jeličića prosleđen Višem javnom tužilaštvu u Kraljevu, Posebnom odeljenju za suzbijanje korupcije. Ćika bi trebalo da bude saslušan u svojstvu okrivljenog 2. oktobra u Brusu, dok tužilaštvo u Kraljevu i dalje ne zna kada će saslušavati Milutina Jeličića.

Iako se tužilaštva "vade" na činjenicu da postupak prikupljanja informacija i dokaza traje dugo i da zavisi od toga kako će policija raditi svoj posao, izgleda da će se nešto dogoditi samo u slučaju da javnost drži sva svetla upaljena i da neprestano insistira na tome da se ovaj slučaj – kao simbol neverovatne bahatosti – dovede do kraja. To bi značilo utvrđivanje odgovornosti osumnjičenih i rušenje divljeg objekata onako kako je već bilo naložilo Ministarstvo.

ŠTA NAM GOVORE PRIJAVE

Inspektori ministarstva građevine utvrdili su niz nepravilnosti u radu Dejana Ćike, kao odgovorne osobe u JP Skijališta Srbija, kao i Milutina Jeličića, predsednika opštine Brus. Njih dvojica su svojim delovanjem, odnosno nedelovanjem – jer je to ono što bi istraga trebalo da utvrdi detaljno – omogućili Snežani Mitković kao formalnoj investitorki da započne i skoro okonča izgradnju objekta na Pančićevom vrhu, na mestu gde je to apsolutno nedozvoljeno. Ćiki i Jeličiću se stavlja na teret, odnosno sumnjiče se da su unutar svog polja delovanja omogućili ovoj misterioznoj osobi da na osnovu pribavljenih saglasnosti za izgradnju ski-bifea od drveta površine do 150 kvadrata podigne hotel-bunker veličine preko 1300 kvadratnih metara, o čemu je "Vreme" detaljno izveštavalo proteklih meseci.

Javnost koja je pratila ono što je objavljivano na ovim stranicama, kao i na portalu "Insajder", upućena je u razmere prevare koju je organizovala Snežana Mitković, odnosno, onih koji su nju isturili kao formalnu investitorku.

Objekat je zidan u periodu jul–novembar 2017. kada je posle pisanja BIRN-a reagovala inspekcija Ministarstva i donela prvo rešenje o rušenju jer je utvrđeno da se zida bez potrebne dokumentacije i da objekat višestruko prevazilazi dozvoljene gabarite ski-bifea. U periodu druga polovina novembra 2017. kraj januara 2018. godine, odnosno do trenutka kada je Ministarstvo donelo Rešenje o uklanjanju objekta dogodilo se još nekoliko stvari.

Najpre, opština je Brus na zahtev JP Skijališta Srbije donela odluku o preparcelaciji parcele na kojoj je objekat podignut, pa on više nije bio na parceli broj 1877/1, kao u novembru i decembru 2017, nego je sve podeljeno na tri parcele i sada se nalazi na 1877/4.

MISTERIOZNO IZGRAĐENO, MISTERIOZNO STOJI: Divlja gradnja na Pančićevom vrhu
Foto: BIRN/ Srbija

I, sada, kako se navodi u prijavi protiv direktora Skijališta, sporni objekat se nalazi na parceli broj 1877/4 katastarske opštine Brus, dok je terasa objekta, bašta kafića iz kog puca pogled na centar Kopaonika i pola Srbije, na parceli broj 95 ali u vlasništvu opštine Raška. Ova vešta igra iza scene dovešće do toga da se rušenje objekta prolongira unedogled, iz formalno-pravnih razloga, da "investitori" odrade sezonu na Kopaoniku sa kafeom Vrh 2017 i da se pred organe Ministarstva građevine postave nove prepreke.

Finale se dogodilo u julu 2018. kada je republički građevinski inspektor, postupajući po žalbi Snežane Mitković, poništio rešenje o uklanjanju objekta ali, u istom danu, doneo novo rešenje o uklanjanju objekta sa navođenjem parcela posle preparcelacije.

DRUGI ARGUMENT INVESTITORKE

Kroz serijal "Insajdera" "Vrh bezakonja" javnost je mogla da sazna za detalje ove administrativne igre. Jedna od najperfidnijih stvari koje su organizatori te investicije uradili tiče se lažnog upisivanja ovog objekata na spisak za legalizaciju koji je važio za izgrađene objekte do 29. januara 2014. godine.

Da uprostimo: uz pomoć veza u opštini Brus, kako se navodi u prijavi protiv predsednika opštine, Mitković je uspela da izdejstvuje da se nepostojeći objekat – nepostojeći u januaru 2014. – nađe na spisku onih koje bi trebalo legalizovati. Dakle, Mitković je tvrdila da je ono što je sazidano od jula do novembra 2017. bilo u nekom obliku sazidano tri godine ranije!

Inspektorke Ministarstva su zbog toga morale da se vrate u prošlost i da provere arhiv: satelitske snimke objavljene na INSPIRE WEB portalu RS iz 2015. potvrdile su da u to doba na tom mestu nije bilo objekta.

Pored toga – piše u prijavi protiv predsednika opštine – "nakon zvanično završenog popisa u skladu sa odredbama Zakona o ozakonjenju objekata, uvidom u popisne liste svih nelegalno izgrađenih objekata u NP Kopaonik konstatovano je da objekat na kat. Parceli 1877/1 KO Brzeće (stari broj), sada 1877/4 KO Brzeće, nije popisan iz čega proizilazi da isti nije postojao na terenu u 2016. godini".

Pošto su utvrdile ono što je laicima nesumnjivo, inspektorke su proverile na koji način se dokument sa datumom od 20. januara 2014. našao u arhivi opštine Brus. Ni šefica odseka za urbanizam i građevinarstvo ni načelnik opštinske uprave nisu znali ništa o tome na koji način se "predmet Mitković" našao među ostalima iz tog perioda.

Dodatna istraga je donela objašnjenje: lažnu prijavu za stavljanje na spisak objekata za legalizaciju omogućio je svojim postupkom Aranđel Stojković, zamenik predsednika opštine koji se docnije pokajao zbog toga i u pisanoj izjavi objasnio da je sve uradio na nagovor predsednika opštine koji ga je doveo u zabludu.

ČEMU DA SE NADAMO

Dakle, šta nam govore i šta saznajemo iz obrazloženja krivičnih prijava protiv Mitković, Jeličića i Ćike? Ovaj "tim" je pokušao, na neki način, da pravno-formalno zamaskira izgradnju monumentalne divlje gradnje na vrhu Kopaonika. U posao se krenulo davanjem saglasnosti za izgradnju ski-bifea od 150 kvadrata od drveta na vrhu poznate ski-staze koji, da je izgrađen, ne bi bio ni primećen niti bi se neko njime bavio. Međutim, kada je u javnosti obelodanjeno da se umesto toga podiže mastodont od 1300 plus kvadrata, neko se u državi zbog toga uznemirio i počeo da radi svoj posao. Od tog trenutka investitor menja taktiku i kreće u proces odugovlačenja koji zasniva na falsifikovanju stvarnosti proizvodnjom dokumenata o objektu koji nije postojao i pokretanjem spora protiv opštine Brus, jer, zaboga, nisu radili svoj posao i na vreme prosledili zahtev za legalizaciju u Beograd.

Pritisak javnosti i za sada odlučni ljudi u Ministarstvu doveli su do toga da se slučaj ne zabašuri i da ga ne prekriju različiti spinovi – bilo premijerke Ane Brnabić, bilo ministra Nebojše Stefanovića, bilo predsednika Srbije Aleksandra Vučića.

Za manje od godinu dana ovaj simbolički slučaj postao je neka vrsta Kartagine: ako želimo da Srbija preživi i bude država zasnovana na pravu, ova divlja gradnja mora da bude porušena. Ako se to ne dogodi, biće jasno da prisustvujemo pokušaju pravljenja paralelne realnosti u kojoj nam govore da postoji nešto čega nema. Postupci protiv Mitković, Jeličića i Ćike, ukoliko ih tužilaštva budu vodila profesionalno, mogli bi da otkriju ko zapravo stoji iza projekta i da se sazna ko ih je sve štitio. ¶

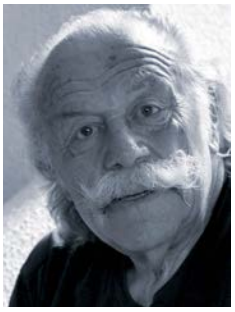
SLOBODAN GEORGIJEV

Tamni Vilajet – Beograd na vodi

Bila je dovoljna izjava investitora da su dvojica radnika koja su poginula radeći na Beogradu na vodi bila obučena i opremljena, pa da se na ovu tragediju stavi tačka. Ali ovo stado beogradsko, mi ovce koje činimo građane Beograda, imamo pravo da znamo kako su stradali ovako obučeni i ovako opremljeni radnici. Kako su ipak pali i poginuli? Da li su imali sigurnosne pojaseve sa kopčama? Da li su te kopče bile vezane za sigurne oslonce? Kako im je i šta puklo pod nogama? Kakva je na tom mestu bila sigurnosna ograda

U mrak Tamnog Vilajeta otišla su i dva mlada života, dvojica građevinskih radnika koji su betonirali nešto – negde – na ivici betonske ploče na 22. spratu stambenog objekta na gradilištu Beograda na vodi. Menadžment kompanije koja gradi saopštio je da su bili obučeni i opremljeni. Tačka.

Pravo da kažu samo tu jednu rečenicu i stave tačku daje im član Ugovora koji je naša država potpisala sa samo jednim privatnim licem iz Arapskih Emirata kojim mu se garantuje da za njegovo gradilište neće važiti zakoni države Srbije i to na čitavih 110 hektara, i za čitava 2 miliona kvadratnih metara izgrađenog prostora i za svih narednih 30 godina koliko mu je dozvoljeno da ovde gradi. On će biti van dometa zakona Republike Srbije. On će imati pravo da gde god želi istakne natpis "PRIVATNI POSED" i da to znači zabranu i za nadležna ministarstva, i za Inspekciju rada, i za medije i za sve one koji pokušaju da objasne javnosti pod kojim okolnostima se ova nesreća dogodila, i to ovoj javnosti za čiju dobrobit – kako kažu – i grade sve to u Savskom amfiteatru ovog raspamećenog i uništenog grada.

Piše: **Dragoljub Bakić**
Arhitekta

MILION PITANJA BEZ ODGOVORA

I kao da taj bezočni postupak investitora nije dovoljan u meri nepoštovanja žrtava, nego je bila potrebna i dodatna zaštita sa najvišeg mesta, poređenjem sa američkim peračima prozora i njihovim pogibijama. Kada na sve to dođe i nedavna začuđujuće nedostojna i zapanjujuće snishodljiva i apsolutno skandalozna ZAHVALNOST ministra rada investitoru, izrečena na skupštinskom zasedanju (ona me je i podstakla da napišem ovaj tekst), onda postane jasno da to tamo što se radi na Savi nije samo sveta krava već nešto više od toga.

Ali ovo stado beogradsko, mi ovce koje činimo građane Beograda, imamo pravo da znamo kako su stradali ovako obučeni i ovako opremljeni radnici. Kako su ipak pali i poginuli? Da li su imali sigurnosne pojaseve sa kopčama? Da li su te kopče bile vezane za sigurne oslonce? Kako im je i šta puklo pod nogama? Kakva je na tom mestu bila sigurnosna ograda?

Ima tu milion pitanja na koja javnost ima pravo da sazna istinu. Na tako ozbiljnom gradilištu jedne višespratnice, i to kod jednog respektabilnog inostranog izvođača radova, postoje vrlo razrađene procedure i odgovornosti koje se dnevno prate, zapisuju i proveravaju od strane nadzora. Zašto se sve to odjednom proglašava tajnom? Ko se tu štiti i zašto? Treba li sprečiti da se tako nešto ne ponovi, a nažalost se ponavlja i to prečesto?

GRAD SIŠAO SA UMA

I tako Tamni Vilajet nastavlja da uspešno krije svoje tajne. Krio je od javnosti kada je postavljao kamene temeljce, krio se tramvajima od javnosti kada je potpisivao Ugovor i nastavlja da krije svoje tajne. Tako još uvek krije preostalih 200 stranica ugovora koje su ostale neprevedene na srpski jezik; još uvek krije svoje "kompletne idiote" iz Hercegovačke ulice; još uvek krije koliko i čijeg novca je do sada utrošeno na tom gradilištu gde se nemilice betoniralo blato Bare Venecije; još uvek se krije ono najvažnije – koliko će to sve skupa koštati Srbiju da bi dobila ta svoja bedna 32 procenta vlasništva dok o svemu odlučuje jedan arapski preduzimač kome je dato 68 procenata vlasništva i uz to mu potpuno besplatno ustupljeno najvrednije centralno gradsko zemljište i na njemu proglašena EKSTERITORIJALNOST.

Kada se sve ovo zna, onda ne čudi ni tako ishitrena selidba Glavne železničke stanice iz centra grada na periferiju – u Prokop koji još uvek nema ni prilaze ni stanični zgradu – niti išta od onoga što treba da ima jedna glavna gradska železnička stanica. Tamo je još uvek gradilište i još dugo će biti gradilište. Međutim, to nije smetalo ministarki saobraćaja i čega još da se naruga građanima putnicima da od Prokopa do centra ima samo jedan kilometar – vazdušnom linijom. Pa da li su ljudi ptice? Ne treba da čudi ni to šta se dešava i sa Glavnom autobuskom stanicom, koja je takođe u procesu selidbe i kojoj sada zidaju nekakve privremene objekte dok konačno i nju ne presele na periferiju, gde nije ni počela da se zida nova autobuska stanica na Novom Beogradu.

SREĆA, SREĆA, RADOST: ZORAN RADOJČIĆ I SINIŠA MALI
Foto: Dimitrije Goll/ Tanjug

Samo na primeru ova dva ključna gradska saobraćajna čvora i količine maltretiranja građana njihovim iseljavanjem iz centra grada, Beograd pokazuje da je konačno SIŠAO S UMA. Ne treba da čudi ni hitno iseljavanje nesrećnih vojnih lica i njihovih porodica iz hotela "Bristol", jer je i on – Ugovorom – poklonjen onom istom arapskom privatnom preduzimaču.

Ne treba da čudi ni onakvo spektakularno otvaranje jedne obične stambene zgrade, uz šampanjac i veselje, gde šest lica preseca jednu crvenu traku a šef projekta im čuva leđa i svečano izjavljuje kako je to bila njihova "Pobeda na prvom takmičenju na vodi". Pobeda izvojevana ubedljivo nad građanima Beograda.

Ne treba da čudi ni kompletno uništenje gradske železničke teretne pruge kojom su do sada prevoženi zapaljivi materijali oko Kalemegdana za Topčider, a za koju nije napravljena alternativa, pa će sada teretni vozovi od Pančeva ići do Novog Sada, preći će Dunav pa natrag u Topčider i dalje.

Ne treba da čudi ni kada 16-oro bravara sa brenerima iseče dve stare lokomotive istorijske vrednosti i ukrade ih iz Muzeja Železnice i tako obesmisli dalje postojanje tog Muzeja.

Ali treba da čudi da je vlast ostala nema na sva upozorenja struke da će zbog ovog i ovakvog projekta Beograda na vodi doći do svih ovih posledica i da će metastaze izbijati na sve strane širom Beograda. Na sve to je još pre tri godine dobronamerno ukazala Akademija arhitekture Srbije u svojim deklaracijama i javnim nastupima svojih članova.

Bezbroj puta je ukazano na slične primere u Evropi pa je naročito istican primer Hamburga koji gradi po obimu sličan projekat na reci Elbi, ali gradi isključivo objekte javne namene – Filharmoniju, muzeje, biblioteke, univerzitete – a ne stambene zgrade. Za sve te objekte grad raspisuje međunarodne urbanističko-arhitektonske konkurse. Ono što je najvažnije – sve se odvija transparentno i uz učešće građana koji se svakodnevno posebnim biltenima obaveštavaju o svim detaljima. Tako građani Hamburga i građani Nemačke znaju sve o tome gde i kako se troši njihov novac.

A kod nas, mi još uvek ne znamo ni ko je izradio maketu ni po čijem planu se tamo razmeštaju objekti koji se grade. U Ugovoru stoji da arapski preduzimač nema obavezu da poštuje prethodni Master plan već može po svojoj želji da razmešta koje god objekte hoće i gde hoće, a na kraju će naša strana izraditi plan postojećeg stanja. Postoji li nešto slično u svetu.

P.S.

Grafit sa beogradskog zida kaže "Nemamo demokratiju, uzmite nešto sa roštilja", a doskorašnji glavni promoter Beograda na vodi – sada udomljen u Vladi Srbije – da je "zlatno doba kod nas već počelo". Bruto društveni proizvod nam raste maltene najbrže u Evropi. Jedino nam ne kažu da li to postižemo proizvodnjom i izvozom papaka ili proizvodnjom i izvozom helikoptera. Ali mi znamo odgovor i da nam ne kažu.

P.S. plus

Kažu nam da u Beogradu nikada do sada nije bila veća gradnja – šteta što je uglavnom divlja. Još veća šteta je što baš sada Beograd nema gradonačelnika, već samo jednog dečijeg urologa koji tvrdi da je baš on gradonačelnik – a nije. ¶

EPIDEMIJA RAKA POLITIČKA IZMI

“Kolegama koji su pozvani da učestvuju u radu Komisije za ispitivanje posledica NATO bombardovanja po zdravlje građana rekao sam da se politika menja i za godinu dana Vučić može da kaže, ulazeći u NATO, da su njega obmanuli da je osiromašeni uranijum kriv za rak, i da je on kao političar bio žrtva lažnih informacija, a za stručnjaka je to doživotna bruka, mrlja koje se ne može oprati”

Ne postoji epidemija raka u Srbiji. Kada se uzme u obzir starenje populacije, kretanje stopa u ovom veku je skoro pravolinijsko. Po obolevanju od raka nalazimo se blizu sredine liste evropskih zemalja poređanih prema učestalosti ove bolesti, dok smo po umiranju blizu vrha, ali je to posledica dveju okolnosti: a) kasnog javljanja lekaru, i b) suboptimalnog lečenja. Samo 5-10 odsto svih malignih tumora uslovljeno je nasleđem. Među spoljašnjim činiocima pojave raka, na prvom mestu je pušenje (33%), pa prekomerna telesna težina (20%), zatim infekcije (17%) i drugi uzroci.

U narodu se veruje da je stres faktor rizika za rak. Sva naučna ispitivanja, ali i zdrav razum, to isključuju. Danas se živi mnogo manje stresno nego za vreme ili neposredno posle Drugog svetskog rata, kada se lako gubila glava i živelo u uslovima strepnje i neizvesnosti. Stres je okidač za srčane, ali ne za maligne bolesti. Nijedna ozbiljna naučna ustanova u svetu ne dovodi uranijum (bilo prirodni ili osiromašeni) u vezu s rakom. Nekoliko puta manje osiromašenog uranijuma (OU) palo je na centralnu Srbiju nego što mi svake godine bacimo po njivama sa mineralnim đubrivima. Ako su u pitanju uranijumska isparenja (aerosol nastao paljenjem), više je OU sagorelo kada se boing srušio na stambenu četvrt u Amsterdamu nego na području centralne Srbije. Najzad, zamajavanje nepostojećim uzrocima raka (stres, OU) vodi fatalizmu (“Izloženi smo, šta ćemo, ostaje nam samo da umremo”), a postoje vrlo važne preventivne mere kojima se rak može sprečiti.

Ovo su ključne poruke knjige “Istina o raku – učestalost, uzroci, sprečavanje” Zorana Radovanovića, profesora epidemiologije u penziji. Autor ove knjige bio je šef Katedre i upravnik Instituta za epidemiologiju Medicinskog fakulteta u Beogradu, predsednik Savezne komisije za zarazne bolesti SFRJ, generalni sekretar Saveza lekarskih društava, osnivač i predsednik Lige za imunizaciju, radio je u Kuvajtu, bio konsultant na Harvardu. Sada je predsednik Etičkog komiteta Srpskog lekarskog društva i član Akademije medicinskih nauka SLD. Poznat je i kao neumoljiv borac protiv antivakcinalnog lobija.

“VREME”: Otkud zanimanje epidemiologa za rak, zar time ne treba da se bave onkolozi?

ZORAN RADOVANOVIĆ: Epidemiologija je nauka o učestalosti bolesti, uzrocima i sprečavanju. Najveći deo fonda znanja o bolestima potiče iz epidemioloških istraživanja. Na primer, zašto posle infarkta treba biti fizički aktivan, pokazale su epidemiološke studije, Ne možete na osnovu iskustva pojedinca da zaključujete i uopštavate. Ne možete da kažete: “Evo, Čerčil je pušio tompus celog života i pio mnogo viskija, pa je živeo preko 90 godina”, jer on bi možda živeo 110 godina da nije pušio ili spada u jedan odsto ljudi na koje ta dva činioca ne deluju tako pogubno. Ima i suprotnih slučajeva, moja majka nije ni prišla duvanskom dimu, a umrla je od raka pluća. Postoji mali procenat ljudi koji nisu pušili, nisu bili izloženi radonu ni drugim sredinskim uticajima, i tu je reč o osnovnoj učestalosti svake bolesti.

Recimo, u knjizi piše da nepušač može da dobije rak pluća, kao i bilo kog drugog organa. Ali, ako pušite 15-24 cigare-

A JE
ŠLJOTINA

Fotografije: Marija Janković

“Nije problem ako to kaže neko neuk, ali je problem u tome što Vođa, nažalost, i predsednica Skupštine tvrde da je postojanje epidemije raka u Srbiji neupitna istina čiji je uzrok osiromašeni uranijum. Oni su već nametnuli zaključak i kako će sad komisija, sastavljena od poslušnika, da tvrdi da Vođa laže”

ta dnevno, rizik je 25 puta veći, odnosno 32 puta je veći kako raste broj cigareta. Postoji rizik i od pasivnog pušenja (*second hand smoking*), a sad se sve više govori i od *third hand* pušenju (mi tu reč još nismo preveli na srpski) – pepeljare, pikavci.

Dakle, skoro sve što znamo o uzrocima raka i kardiovaskularnih bolesti potiče iz epidemioloških studija, jer jedino ukoliko poredite ljude koji su bili izloženi duvanu ili nekim spoljašnjim uticajima sa onima koji nisu bili, možete da dođete do zaključaka.

U knjizi kažete da ne postoji epidemija raka u Srbiji kao posledica osiromašenog uranijiuma. Da li je osiromašeni uranijum opasan po zdravlje?

Predsednik parlamentarne komisije za ispitivanje uticaja osiromašenog uranijuma Darko Laketić kaže da će ići u Vranje da ispitaju da li postoji opasnost po zdravlje građana, ali to nije validan naučni pristup. Da biste zaključili da li uranijum utiče na pojavu raka, posmatrate rudare u rudnicima uranijuma i rudare iz nekih drugih rudnika. Konstatovalo se da su se rudari koji su radili u rudnicama uranijuma zaista češće razboljevali, ali zbog gasa radona a ne zbog uranijuma. Kad je reč o osiromašenom uranijumu, postoje 27-godišnja istraživanja o posledicama Prvog zalivskog rata, kada je 700.000 ljudi krenulo na Sadama. U slučajevima kada su NATO snage slučajno pogađale svoje ljude u tzv. prijateljskim vatrama, dešavalo se da su mnogi vojnici bili ranjavani gelerima u kojem ima osiromašenog uranijuma. Neki od njih nisu bili operisani jer je bilo rizično, geler je bio blizu kičme ili u lobanji. Ti ljudi su praćeni od 1991. godine i utvrđeno je da nije povećan rizik obolevanja od raka, jedino imaju laka oštećenja bubrežne funkcije i tragove uranijuma u mokraći. Posmatrani su vojnici koji su uspeli da se izvuku iz pogođenog tenka i potom udisali »

uranijumska isparenja i utvrđeno je da nemaju povećan rizik od raka. Naši se pozivaju na Italijane koji su, navodno, masovno obolevali od leukemije, a ono što je nauka utvrdila jeste da su podjednako obolevali ili nisu vojnici koji su bili na Balkanu kao i vojnici iz drugih misija, čak je manji broj oboleli iz balkanskih misija. U knjizi su navedeni podaci i o drugim nacijama, među kojima takođe nije bio povećan rizik od raka.

U Srbiji se smatra da smo svi ugroženi zbog osiromašenog uranijuma koji je trajno zagadio zemlju i vazduh. Da li je to tačno?

Cela ta priča je besmislena zato što mi svake godine bacimo nekoliko puta više uranijuma sa mineralnim đubrivima nego što je palo na centralnu Srbiju. Na centralnu Srbiju je palo manje od jedne tone osiromašenog uranijuma, dok mi svakog proleća po njivama pobacamo nekoliko puta više. S druge strane, pominje se da se uranijum pretvorilo u aerosol, da je otišlo u vazduh. Poređenja radi, 1992. godine na Amsterdam je pao teretni avion boing koji ima više od 300 kg uranijuma u krilima i udario je u dve 11-spratne zgrade, poginulo je oko 80 ljudi i isparilo je više aerosola nego u centralnoj Srbiji. Holandske zdravstvene vlasti su rekle da preživelima koji su se nadisali uranijumskih isparenja ne preti nikakva opasnost od raka.

Zanimljivo je da postoje četiri prestonice koje su kilometarski bliže Metohiji (gde je padalo najviše bombi) nego Beograd – Podgorica, Sarajevo, Sofija i Skoplje, i oni se uopšte ne uzbuđuju zbog osiromašenog uranijuma, a mi ovde, navodno, stradamo.

Međunarodna agencija za izučavanje raka IARC tvrdi da osiromašeni i prirodni uranijum ne dovode do raka, a to je zasnovano prevashodno na epidemiološkim ispitivanjima. To tvrdi i National Cancer Institute, to tvrdi i Svetska zdravstvena organizacija, Centri za kontrolu bolesti i druge vodeće naučne organizacije. To je opšti konsenzus u svetu. I sad ovi naši ljudi idu u Vranje da razgovaraju sa meštanima da vide da li ima raka. Ispada da su na Zapadu znali da će nas bombardovati mnogo godina ranije, pa su, navodno, falsifikovali naučne podatke.

Svet skriva prave podatke zato što su nas bombardovali, a naučnici su plaćenici njihovih vlada, a mi smo strani plaćenici jer o ovome govorimo, zar nije tako?

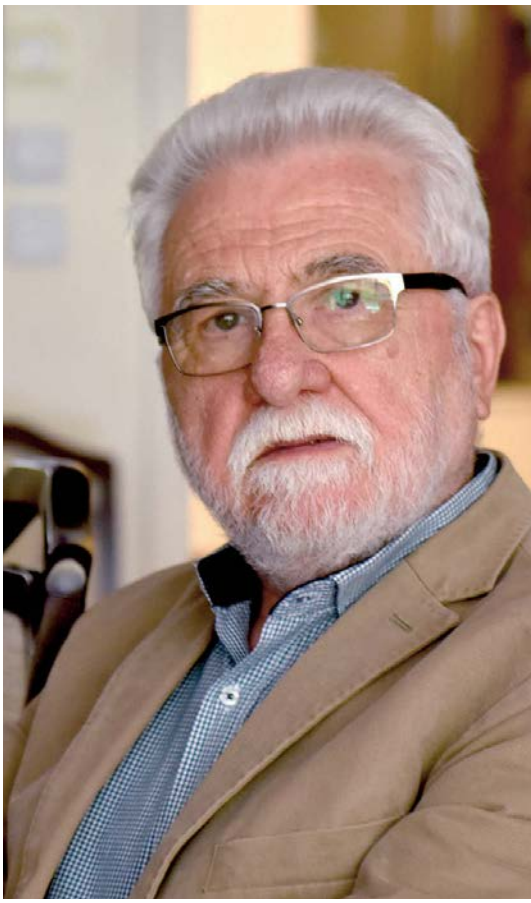
To je potpuno suludo i paranoidno. Takva retorika služi samo u politikantske svrhe. Nije problem ako to kaže neko neuk, ali je problem u tome što Vođa, nažalost, i predsednica Skupštine tvrde da je postojanje epidemije raka u Srbiji neupitna istina čiji je uzrok osiromašeni uranijum. Oni su već nametnuli zaključak i kako će sad komisija, sastavljena od poslušnika, da tvrdi da Vođa laže.

Šta vođa želi da postigne tvrdeći da postoji epidemija raka od osiromašenog uranijuma?

Vođa je između Istoka i Zapada, malo namiguje jednima, malo drugima, a najviše pokušava da homogenizuje svoje heterogeno biračko telo. On manipuliše iz političkih razloga, a efekat je sluđivanje naroda, i zato u ime struke dižem svoj glas. U Srbiji se stvara fatalizam – pušio, ne pušio, jeo ili nejeo zdravo, suđeno mi je da umrem od raka jer su nas oni ozračili. Takav stav vodi pasivizaciji i to je veoma opasno.

Epidemiju raka su izmislili. Nema epidemije raka, učestalost raka je ista kao i na početku veka. Nema skokova učestalosti. Kad bi to bilo tačno, logično bi bilo da se najviše umire od raka u Pčinjskom okrugu (Preševo, Bujanovac, Vranje), tamo gde su padale bombe. Međutim, tamo je skoro najmanja stopa učestalosti raka u Srbiji u zavisnosti od pola i vrste raka.

Imajući sve to u vidu, Epidemiološka sekcija Srpskog lekarskog društva kao najpozvanija da sudi o uzrocima bolesti i

"Epidemiju raka su izmislili. Nema epidemije raka, učestalost raka je ista kao i na početku veka"

Etički komitet zaključili su da nema epidemije raka u Srbiji i da uranijum nema veze sa rakom, i osudili su kao moralno nedopustivo ponašanje kolega koji izmišljaju epidemiju. Taj stav su potvrdili Predsedništvo i Skupština Srpskog lekarskog društva 14. decembra 2017, čak su i oštrije reagovali u osudi ponašanja kolega koji tvrde da postoji epidemija raka zbog osiromašenog uranijuma zato što to demorališe i sputava celishodne akci-

Izvinjenje

U tekstu "Roba, usluge, tužbe" ("Vreme" br. 1446) stoji da tržišna inspekcija ima ovlašćenja da štiti potrošača od nepoštene poslovne prakse prema članu 52 Zakona o zaštiti potrošača, a treba da stoji da je isto regulisano članom 19, koji se u stavu 7 direktno poziva na član 52. Takođe, stoji da je obaveza preduzeća da imaju komisiju za rešavanje reklamacija, a prema članu 72 Zakona o zaštiti potrošača, što je regulisano članom 92 istog zakona. Izvinjavamo se čitaocima.

je protiv pojave kancera. Dakle, nije tačno da su podeljena mišljenja, to je podvala koju lansiraju pojedinci.

Da li je stres jedan od uzroka raka, u šta se naširoko veruje?

Nema dokaza da je stres uzrok raka i to je stav nauke. U literaturi se spominje metabolički stres, ali to je nešto sasvim drugo. Najuglednije naučne ustanove ne prepoznaju psihološki stres kao okidač za kancerogene bolesti. Velika je zabluda da mi živimo posebno stresno, a ranije je bilo bolje. Drugi svetski rat je bio stres, ko će da vas likvidira, da li će doći nedićevci ili partizani. Na selu je bio posebno stresno, koja god vojska da dođe, strelja zbog, na primer, skrivenog brašna. Radilo se šest dana nedeljno, saobraćaj nije funkcionisao, a kad dođete kući, čekate u redu za brašno ili ulje, pa vas nedeljom zovu iz Narodnog fronta da učestvujete u obnovi i izgradnji i raščišćavate ruševine, a ako ne dođete, proglase vas protivnikom vlasti. Stres može da poveća opasnost od infarkta, šećerne bolesti i utiče na dužinu života, ali ne dovodi do raka. Stres može da pomogne da se ispolje psihopatološka oboljenja ako je pacijent graničan slučaj. Skoro je otkriven stresni gen koji reaguje na stresne situacije, ali on ne dovodi do raka. Strastan pušač, da ponovimo, ima 3200 odsto veći rizik od nepušača da dobije rak. Stres jedino može da dovede do preteranog pušenja, gojaznosti, alkoholizma i to su pravi uzroci raka i drugih bolesti. Dakle, kad ne bi bilo pušenja, bilo bi za trećinu manje raka, za petinu manje kad ne bi bilo gojaznosti itd. (videti tabelu).

Koje su vrste raka nasledne?

Od ukupnog obolevanja od raka, genetički rak čini 5-10 odsto. To su razne vrste bolesti, od raka debelog creva, limfoma, leukemije. Rak dojke je poseban, postoje geni BRC1 i BRC2 (Breast Cancer) koji su odgovorni za maligni tumor dojke (slučaj Anđelina Žoli). Ako postoje ti činioci, verovatnoća da će doći do raka dojke je i do 80 odsto. Individualna je odluka žene kako će rešiti taj problem, da li preventivno ili tek kad se na mamografiji pojavi rani tumor... Postoje i slučajne mutacije pri deobi ćelija u pojedinim tkivima koje dovode do raka, i to se zove loša sreća.

U tabeli postoje i nepoznati uzorci raka, što znači da će budućnost možda pokazati da postoje i neki za sad još nepoznati činioci.

Da li su mobilni telefoni mogući izazivači?

Dva do tri odsto malignih tumora izazvano je zračenjem, pre svega utraljubičastim zracima, sunčevi zraci i kvarc lampe. Ostalo su medicinska zračenja – kad je pacijent već bio na zračenju, postoji opasnost od nastanka novog raka na istom organu ili na nekom drugom, ali to je relativno mala opasnost, i druge vrste zračenje – radon. Niskofrekvetna zračenja mikrotalasnih pećnica, radio-talasa i mobilnih telefona nisu dovoljno ispitani i rezultati su neubedljivi. Ako postoji rizik, on je mali. Mobilne telefone svakako treba držati malo podalje od uva, za svaki slučaj.

Teoretičari zavere, a i poneki političar, reći će da sve te organizacije falsifikuju izveštaje da bi opravdali bombardovanje. Šta vi na to kažete?

To je toliko glupo. Oni tvrde da je izveštaj iz 2000. godine sakriven i pozivaju se na Bakarija Kantea iz UNEP koja ga poslala za vreme bombardovanja da ispita situaciju. On je savesno napisao da se zagađuje sredina, pozvao se načelno na rizike, ali u uslovima bombardovanja nije mogao mnogo ni da ispituje. Kontaktirao sam sa njim dok sam pisao knjigu i pitao da li bi pristao da razgovaramo o izveštaju i on je pristao. Međutim, kad sam mu objasnio da ovde vlast tvrdi da postoji epidemija raka zbog osiromašenog uranijuma i da se pozivaju na njegov izveštaj, čovek se povukao jer nije hteo da ulazi u politikantsku priču. To je zloupotreba dokumenta koji je on malo naivno napisao i preterao sa nekim ocenama.

Šta radi Komisija za ispitivanje posledica NATO bombardovanja po zdravlje građana Srbije?

Najveća je nesreća što su predsednik i predsednica Skupštine već rekli da postoji epidemija raka u Srbiji i da je uzrok osiromašeni uranijum. Ni jedno ni drugo nije tačno. Kako će komisija da se usudi da im protivreči? Kolegama koje učestvuju u radu komisije rekao sam da se politika menja, i za godinu dana Vučić može da kaže, ulazeći u NATO, da su njega obmanuli da je osiromašeni uranijum kriv za rak i da je on kao političar bio žrtva lažnih informacija, a za stručnjaka je to dožitovna bruka, mrlja koje se ne može oprati. Mnoge kolege su mi rekle da se i rukama i nogama bore da ne uđu u tu komisiju da se ne bi brukali. Važno je reći da su pojedini lekari, nažalost, falsifikovali podatke Instituta "Batut" iz 2006. godine o toboţnjem skoku obolevanja od leukemije, a zapravo je te godine došlo do lakog pada. Međutim, "Batut" se nije oglasio tim povodom jer se nisu usudili da demantuju lažne podatke, uplašeni su i ćute, kako i svi ostali direktori institucija koje se finansiraju iz budžeta. Sve podatke u knjizi "Istina o raku" potvrdili su stručnjaci iz Batuta.

Jasno je da je uranijum prevashodno toksičan, ali je manje toksičan od olova i žive. Slabo je radioaktivan. Možete nedeljama da držite u džepu komad uranijuma i da vam ne bude ništa. Uranijum je korišćen čak i za pojačavanje sjaja gleđi zuba u stomatologiji, dok se u radiologiji koristi kao zaštita od zračenja. Američki vojnici koriste abrams tenkove sa oplatom od osiromašenog uranijuma u kojima vojnici provode svoje vojničke dane, već smo spomenuli kargo avion sa krilima od OU-a. Ne bi Amerikanci sagradili u Uroševcu svoju najveću bazu u ovom delu Evrope da postoji rizik od raka. Na rtu Arza Izraelci prave luksuzno letovalište, a tamo su padale bombe. Moramo da verujemo najautoritativnijim naučnim organizacijama da povezanosti nema. ¶

BILJANA VASIĆ

Činioci sredine odgovorni za pojavu raka

ČINILAC	PROCENAT
Duvan	33
Gojaznost	20
Infekcije	16
Nepoznato	5
Ishrana	5
Fizička neaktivnost	5
Profesionalna izloženost	5
Alkohol	3
Reproduktivni faktori*	3
UV zraci/jonizujuće zračenje	2
Zagađenje životne sredine	2
Propisani lekovi	1

*Misli se na kasno rađanje ili nerađanje, kratko dojenje ili nedojenje itd.

IZVOR: ZORAN RADOVANOVIĆ: ISTINA O RAKU – UČESTALOST, UZORCI, SPREČAVANJE; Heliks, 2018

Drugovi oficiri, pod

Od završetka ratova u bivšoj Jugoslaviji i u godini kada se obeležava sto godina od nastanka ove pokojne države, verovatno se nije održao, sa toliko učesnika, skup onih koji su služili vojni rok u nekoj kasarni, a potom bili na nekoj od suprotstavljenih strana, kao što je to bilo prošle subote u Kraljevu, gde se okupilo oko 200 bivših starešina i vojnika koji su bili Saobraćajnom školskom centru

Glavni organizator okupljanja bivših starešina i vojnika Saobraćajnog školskog centra bio je komandant centra iz osamdesetih godina, pukovnik Ivan Botteri, koji sada živi u Ljubljani, dok je ideja potekla od Dušana Stojanovića, nekadašnjeg pitomca Škole rezervnih oficira saobraćajne struje, danas urednika radija Slovenjgradec.

Sve je počelo u aprilu, kada su, nakon saznanja da se na jednoj grupi na Fejsbuku okupljaju i povezuju oni koji su služili nekadašnju JNA i dele svoje uspomene, oni formirali svoju grupu "Kraljevo-Ribnica-JNA" i počeli aktivne kontakte. U toj prepisci, u maju se rodila ideja i da se okupe u svojoj kasarni, što je većina sa oduševljenjem prihvatila, ali od ideje do ostvarenja trebalo je proći više meseci, a glavni razlog je lako naslutiti – vojna birokratija.

MEDIJI KAO FAKTOR VISOKOG RIZIKA

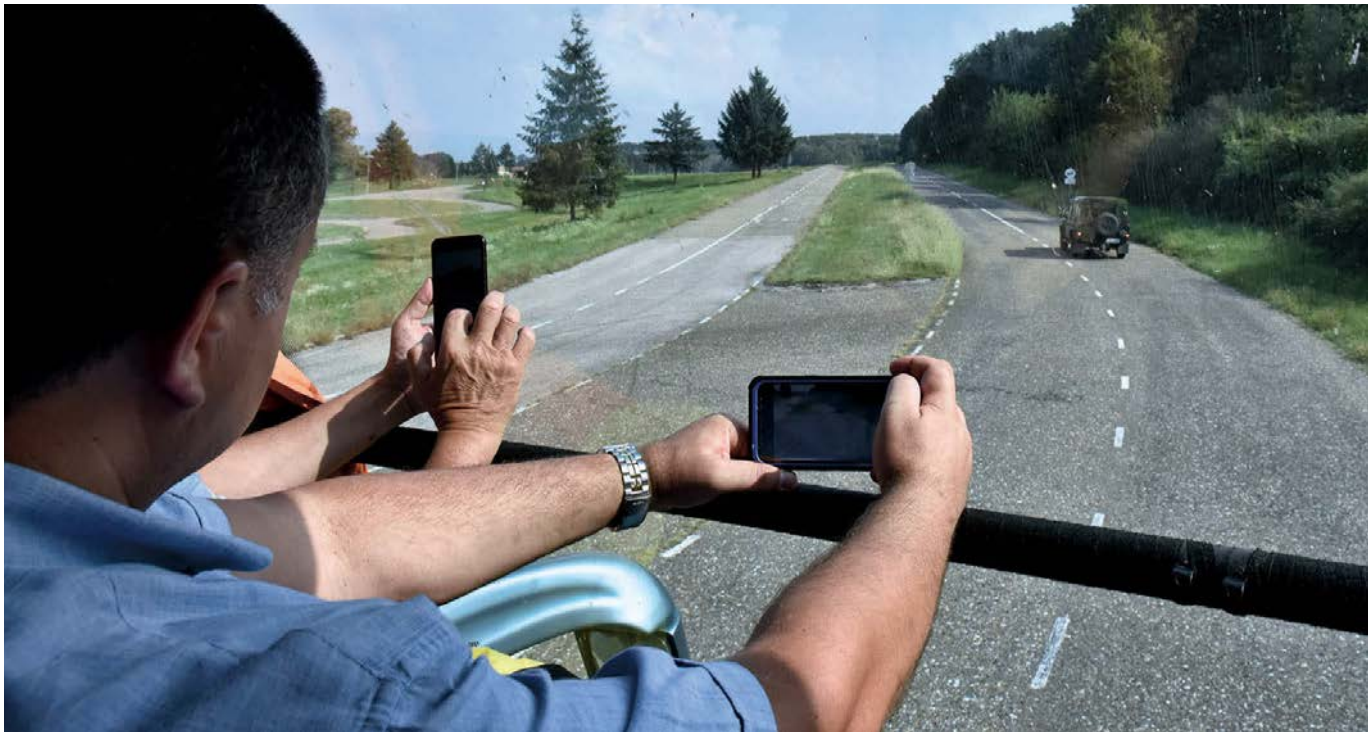
Prema rečima Botterija, komanda kasarne "Ribnica" odmah je u startu postavila uslov da za ulazak u kasarnu – što su želeli skoro svi prijavljeni – treba dostaviti matične brojeve. To je i urađeno, tako da je na kraju roka koji im je postavljen – 20. jula, bilo 238 prijavljenih.

"Onda je 20. avgusta dobijen novi zahtev, da sada trebamo imati podatke iz lične karte, njen broj i još ime oca", kaže Botteri za "Vreme". "Mnogi su na to reagovali sa slabom voljom i počela su otkazivanja. Zatim je rečeno i da trebaju brojevi pasoša za one koji dolaze iz Slovenije, Hrvatske, Makedonije i Federacije BiH, jer oni, navodno, samo s pasošima mogu ući u Srbiju, dok za one iz Crne Gore i Republike Srpske treba samo lična karta. To je izazvalo protest jednog broja ljudi, uključujući i neke iz Beograda. Ja sam tada zvao Ministarstvo spoljnih poslova Srbije, gde su mi rekli da je za ulazak iz država članica EU i bivše Jugoslavije dovoljna samo lična karta. Onda je Vojska morala popustiti, ali je šteta za raspoloženje ljudi i broj prijava bila nepoporavljiva".

Sledeći problem je bilo prisustvo medija, a Botteri kaže da im je striktno rečeno: "Nema ulaska za medije u vojne objekte. Vojska Srbije neće davati nikakve izjave. Mediji ne mogu pratiti nikakvu aktivnost u vojnim objektima, vojnim licima je zabranjena svaka izjava medijima".

oficiri i vojnici

DRUŽENJE UZ VOJNIČKE PRIČE: Bivše starešine i vojnici Saobraćajnog školskog centra ponovo u Kraljevu

Fotografije: Marija Janković

Ekipa "Vremena" bila je u subotu ujutro ispred kasarne u Kraljevu, unutra nije ni pokušala ući, i pratila kako se ljudi susreću, neki i prepoznaju i pozdravljaju, ali se videlo da je atmosfera nekako napeta, jer verovatno nije probijen taj prvi "led".

Vojna policija je na ulazu legitimisala učesnike i njihova imena "sravnjivala" u spiskovima. Na susret je došlo i dvadesetak ljudi iz Srbije koji su za skup čuli, a nisu stigli da se prijave jer je spisak zaključen. S obzirom da se radilo o državljanima Srbije, uspeli su da uđu, kažu zahvaljujući razumevanju ljudi iz Generalštaba koji su tu bili, a nekad su službovali u Centru.

"Doček je bio korektan, ničeg negativnog nije bilo. Ali, nije bilo razloga da tu ne budu mediji. Mislim da je to zato što su u Vojsci Srbije još uvek u strahu da ne dođe do neke incidentne situacije ili provokacije, bilo zbog pitanja medija ili od nekog od naših. Oni ovo procenjuju kao događaj visokog rizika", rekao je Botteri po izlasku iz kasarne.

Po izlasku iz kasarne atmosfera je već bila opuštenija: ljudi su imali vremena da se upoznaju i prepoznaju, a potom su krenuli autobusima do spomenika streljanim Kraljevčanima u jesen 1941. godine, gde su položili venac. Nakon odavanje pošte žrtvama fašizma, okupljene je primio i gradonačelnik Predrag Terzić, koji je pohvalio inicijativu za susret u gradu u kome su proveli deo života. "Nadam se da ovo neće proteći samo kao lepo druženje i iskustvo, nego da ćemo i dalje sarađivati i ponovo se videti naredne godine", poručio je on.

VOJNIČKE PRIČE I OGOVARANJE POLITIČARA

Bivši vojnici i starešine "saobraćajci" obišli su posle toga manastir Žiču, pa poligon (autodrom) "Beranovac", gde su sticali vozačke veštine, a tu im je i pokazan deo sadašnje obuke u savladavanju prepreka vojnim kamionima. Na kraju je usledio onaj najbolji deo skupa – višečasovno druženje u kafani, gde su se potpuno opustili, "ispričali uz čašicu", a neki su i preneli svoje impresije novinarima.

Okupljanju je prisustvovao i proslavljeni rukometaš Veselin Vujović, koji je vojsku u "Ribnici", u sportskoj četi, služio 1986.

"Kad ideš u vojsku, kukaš da će biti teško. Posle, kad izlaziš, vidiš kako je to lep period bio. Proradile su mi emocije dolaskom ovde. Video sam drage ljude, a posebno one koji su mi, kao sportisti, pomogli i omogućili da treniram – Botterija i njegovog tadašnjeg zamenika Đurđa Milinkovića. Nadam se da će ova okupljanja postati tradicija", kaže Vujović.

Na druženje je iz Pariza došao Goran Stošić, koji je tadašnju Vojsku Jugoslavije služio 1995, a za Fejsbuk grupu je saznao od drugova iz vojske sa kojima je u kontaktu i učlanio se. On je rekao da je srećan što je sreo svog nekadašnjeg komandira čete, tada kapetana, a danas pukovnika Čedu Dupora, kao i vodnike Ranka Jovanovića i Gorana Jokanovića, od kojih je mnogo naučio.

"Nikad ne bih došao da nisam na spisku učesnika video da će biti i oni, hteo sam da ih sretnem ponovo", ispričao je Stošić.

Iz Dervente je stigao Čedo Krešić, koji je vojsku služio 1986. kao saobraćajni vojni policajac, a za sve je saznao preko Fejsbuka, kao i privatnom prepiskom sa Botterijem, kada je pomenuta ideja o susretu. I on kaže da se oseća fenomenalno »

Pukovnik i njegov sin

Ko je Ivan Botteri, čovek koga mnogi Kraljevčani pominju kao nekoga ko je dosta učinio za prigradska naselja i sela oko "Ribnice" i "Beranovca", pomažući u izgradnji infrastrukture?

Radi se o oficiru koji je u maju 1988. smenjen sa funkcije komandanta i stavljen u jednu vrstu "sofisticiranog kućnog pritvora" iz samo jednog razloga – bio je otac novinara Roberta Botterija, tada urednika ljubljanske "Mladine", lista koji je objavio da JNA angažuje vojnike i besplatno daje materijal za gradnju vile kod Opatije tadašnjem saveznom sekretaru za narodnu odbranu Branku Mamuli. To je izazvalo skandal, posebno kada se utvrdilo da je vest istinita, a ceh je "platio" pukovnik Botteri.

"Služba bezbednosti je pratila svaki moj korak od trenutka kad izađem iz stana. Čak su angažovali i jednu ženu koja je radila u vojsci da me prati i izveštava, ali ona mi je to odmah rekla. Juče mi je ovde u Kraljevu to priznao i jedan od šefova 'bezbednjaka'", ispričao je on za "Vreme".

Botteri dodaje da su mu tada bezbednjaci nudili i da špijunira rođenog sina, da kad ode u Ljubljanu gde mu je živela porodica, pretrese njegove stvari i da posebno obrati pažnju na vizit-karte stranaca koje poseduje i slika ih. On je sinu poslao poruku da takve stvari skloni, a bezbednjacima je kasnije rekao da nije našao nikakve vizit-karte. "Vrhunac je bio kad su mi bezbednjaci 'savetovali' da se odreknem sina preko stranica lista 'Politika'", kaže on.

Botteri je za komandanta u Kraljevo 1984. došao iz Ljubljane, gde je bio načelnik za vojne transporte železnicom, tada u činu potpukovnika. Ponuđen mu je pukovnički čin i viši položaj, što je prihvatio. Kada više nije mogao izdržati pritiske i stalni nadzor vojne bezbednosti, napustio je vojsku 30. novembra 1988, a već sutradan je primljen na posao u slovenačke železnice (čije rukovodstvo je poznavao zbog pređašnje funkcije) na mesto direktora kontejnerskog transporta, gde je ostao do penzionisanja.

Botteri je pohvalio i tadašnje rukovodstvo Kraljeva koje mu je nudilo da postane generalni direktor tamošnjeg saobraćajnog preduzeća Autotransport, ali nije mogao da prihvati jer je znao da bi mu vojna bezbednost i dalje pravila probleme i pratila ga. "A i supruga mi je rekla da će tražiti razvod ako to uradim, jer želi da se vratim u Ljubljanu", iskren je bio Botteri.

Vojnom vrhu on se zamerio i 1985, nakon velikog zemljotresa na Kopaoniku, kada je samoinicijativno poslao 100 kamiona i vojnike da pomažu postradalom stanovništvu: "U vrhu vojske su me napali zbog toga, a posle su se oni hvalili tim potezom".

Druga "diverzija" bila je 1986, kada je, zbog obeležavanja velikog jubileja manastira Žiča, dao kamione i vojnike da se uredi manastirska porta i u njoj zasadi trava, koja je i danas tamo. Botteri kaže da je imao sreću što je po nacionalnosti Italijan i katolik, pa nisu mogli da mu "prikače" srpski nacionalizam.

i pun je emocija, jer je video neke ljude za koje nije ni pomislio da će ih sresti. I on, takođe, kao i većina ostalih, želi da druženje postane tradicija.

Da finansira tu tradiciju ponudio je Nikica Jurković, u Zapadnoj Hercegovini poznatiji kao Mili, iz Čapljine, koji je bio najstariji vojnik među učesnicima okupljanja – u Kraljevo je došao na odsluženje roka pre tačno 44 godine i osam dana.

"Ako ovo bude trajalo, ja častim, idemo negde na livadu, pečemo vola i veselimo se, rekao je Jurković. On je uoči skupa, osim što je tokom priprema ponudio da plati ručak i proslavu u restoranu za one koji to ne mogu (15 evra), u petak uveče organizovao večeru za sve starešine koji su bili u kasarni 1974. godine, a okupilo ih se 23. Jurković je nezadovoljan što iz Čapljine niko osim njega nije došao, a bar 30 ih je služilo vosku u Kraljevu. "Nudio sam im da ja organizujem i finansiram put, ali neće, imaju neke predrasude i razne razloge", navodi Jurković, koji je bio instruktor desetarima-vozačima koji su dolazili na kurs.

Među učesnicima je bio i Miroslav Jejina (u vojsku je 1987. došao iz Knina, a danas živi u Beogradu), koji je vozio Botterija, a nekadašnji komandant kaže da boljeg vozača i vojnika nije imao. Botteri je rekao da se o njega "ogrešio" i objašnjava: "Kad je došao u neku posetu zamenik saveznog sekretara za narodnu odbranu, dao sam mu mog vozača da ga vozi i ovaj ga je oduševio, pa mi je odmah zatraženo da mu dam prekomandu za Beograd, kako bi ga tamo vozio. Ja sam to odbio jer nisam želeo da izgubim dobrog vojnika, tako da sam Jejinu zeznuo, jer bi mu u Beogradu bilo bolje, s obzirom da je tamo prethodno studirao i imao društvo, osećao bi se kao kod kuće".

Druženje je proteklo uz "vojničke priče" i anegdote, pominjanje uglavnom lepih trenutaka, ili onih loših, ogovarani su političari iz sopstvenih država, pričano o korupciji i još koječemu, a završeno je dogovorom da se svakako pokuša okupiti i sledeće godine, ali uz bolju organizaciju, a sad imaju i iskustvo. Botteri, "spiritus movens" okupljanja, kaže da će sledeće godine poslati zahteve i imati kontakte sa "višim nivoom" kako bi se prevazišle administrativne prepreke, a da će predložiti da tog datuma bude i Dan otvorenih vrata, što Vojska Srbije inače ima. ¶

DAVOR LUKAČ

Ovaj tekst nastao je u okviru projekta "Sto godina Jugoslavije" " koji je podržalo Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije preko konkursa za projektno sufinansiranje medijskih sadržaja od javnog značaja.

Bez nade i bez pomoći

Foto: Manos Bourdakis

U obrnutoj srazmeri prema ljudskoj muci i užasu, odgovornost prema problemu samoubistva ovde je još od prvih društvenih lomova bila, a i ostala, praktično nikakva

Na izmaku ovog septembarskog leta, koje su obeležili svakodnevni i nesvakidašnji slučajevi samoubistava, mnoga pitanja koja su odavno otvorena sada su u svim svojim dimenzijama postala još otvorenija. "Surovi beg iz beznađa" najčešći je medijski komentar svakog pojedinačnog slučaja. Ali, opet, mnogima je neshvatljiva težina takvog beznađa ili splet životnih okolnosti pod kojima se dogodi da, na primer, dve majke i dve ćerke, u razmaku od samo dva dana, prekinu sebi život? Prvo, u podstanarskoj sobi u Sjenici, gde su dve žene sebi prerezale vene, potom u Beogradu pred očima nepokretne bake koja je sa njima živela, dve žene popile su esenciju i umrle, u oba slučaja majka i ćerka.

Bila je to, pomislilo se, kulminacija niza samoubistava koja su prethodno postajala vest dana tokom celog meseca. Beležilo se da je u Vranju dečak od 16 godina pokušao sebi da prereže vene, da je u Obrenovcu žena skočila sa zgrade, da je na Adi Ciganliji pronađeno beživotno telo muškarca i da se pretpostavlja da je reč o samoubistvu, te se svakodnevno medijski "lovio" još poneki pokušaj samoubistva i to najviše mladih. A onda, neposredno nakon tragedije majki i ćerki, osvanula je subota 22. septembar, dan koji bi u kakvoj medijskoj istoriji morao biti zabeležen i upamćen po najcrnjim "samoubilačkim" naslovima: pre podne "Bosilegrad zavijen u crno: Muškarac popio otrov, drugi pucao sebi u glavu, žena ostavila oproštajno pismo"; u podne "Pacijent skočio sa trećeg sprata bolnice u Vranju, iza sebe ostavio suprugu, dva sina i ćerku"; i – uveče "Samoubistvo u studentskom domu u Beogradu". Na trenutak je izgledalo da život u Srbiji, kao u nepreglednom beznađu koje je okovalo veliki broj ljudi, jedino i može izgledati tako – kao surovi beg u smrt.

DRUŠTVO I NJEGOV PLEN

Iza svakog samoubistva postoji odveć bolna i teška lična priča, svako je plod neizdržive muke pa bila ona izazvana zdravstvenim, socijalnim, finansijskim, ljubavnim, porodičnim ili kakvim drugim katastrofama. Svaka odluka o samoubistvu je, naime, duboko lični čin. Ali, posmatrane zajedno, sve te priče i sudbonosne odluke jesu ujedno i ogledalo društva, njegove nemoći da privuče, integriše i zadrži svoje ljude, skica njegovih patoloških odnosa koje gradi s pojedincima. "Ako dolazi do slabljenja veze koja vezuje čoveka za život", pisao je čuveni francuski sociolog Emil Dirkem, "to je zbog toga što je veza koja ga vezuje za društvo takođe oslabila. Što se tiče događaja iz privatnog života za koje se čini da neposredno podstiču na samoubistvo i koji se smatraju njegovim određujućim okolnostima, oni su, zapravo, samo slučajni uzroci. Ako pojedinac popusti pod najmanjim udarom »

Kome čovek da se obrati?

Vidovi pomoći su ovde veliki problem. Čovek koji ima ideje o okončanju života nema kome da se obrati. To su ideje koje muče i proganjaju, dakle ne govorim o samoubistvu u žaru trenutka kada je to možda i pod dejstvom alkohola ili droge, govorim o onim slučajevima u kojima prevencija može da se odigra, kada se ljudi "klackaju", kada se premišljaju hoće li, neće li. To je vreme od kada čovek počne da misli o tome do trenutka kada donese odluku, to je vreme kada mi možemo da delujemo.

Čovek koji premišlja o samoubistvu oseća se jako loše. Prvo, preplavljen je strahom, drugo – preplavljen je osećanjem krivice jer ljudi vrlo često znaju da nije u redu da izvrše samoubistvo, da to nije u redu prema onima koje ostavljaju iza sebe, oni to znaju. Međutim, nekada taj trenutak ili ta crna markica koja se zalepi jeste zadnji adut koji traži da prevagne.

Ono što je važno kao pitanje, kome čovek da se obrati u vreme tog "klackanja" i u vreme tog velikog premišljanja? Da bi

došao kod neuropsihijatra, tu postoji birokratija, papirologija, mora da ima overenu knjižicu, da ode kod lekara opšte prakse po uput, pa onda da čeka pregled psihijatra. Ali, psihijatar nije ekspert za samoubistvo, zato što to nije kategorija bole-

životnih okolnosti, to je zbog toga što ga je stanje u kome se nalazi društvo načinilo gotovim plenom."

U Srbiji je tokom 2017. odlučilo da prekine sebi život 1005 ljudi. U poređenju sa prethodnim godinama, to je nešto više nego 2016. (962) i manje nego 2015. (1064).

Zahvaljujući podacima dobijenim iz Republičkog zavoda za statistiku za tražene prethodne tri godine, o samoubistvima u Srbiji može se dobiti i nešto detaljnija slika. Dakle, po broju samoubistava, kao posebno osetljiv region, kada se gleda na Srbiju izdeljenu po regionima, i dalje je tradicionalno Vojvodina u kojoj su prošle godine zabeležena 334 slučaja. Slede Šumadija i zapadna Srbija – 292, gde prednjači Zlatiborski okrug sa 51 samoubistvom, a zatim južna i istočna Srbija – 215, sa najvećim brojem samoubistava u Nišavskoj oblasti – 171. U Beogradu su prošle godine zabeležena 164 samoubistva.

Gledano po stopama, dakle po broju samoubistava na 100.000 stanovnika, u Srbiji ona iznosi 14,3. Godine 2016. iznosila je 13,6, a 2015. stopa je bila 15. Prema Eurostatu, prosečna stopa samoubistava u zemljama Evropske unije iznosi 11, što govori o natprosečnoj pojavi u Srbiji u odnosu na EU. A prema važećim podacima, Srbija je na 13. mestu u Evropi po broju samoubistava.

Među podacima koji se odnose na Srbiju, kao interesantan za tumačenje izdvaja se i taj što ako se posmatra samo Beogradski region, u kome je 2017. stopa samoubistava bila 9,7, nema izrazite pravilnosti o tome u kom delu Beograda je ona uobičajeno najveća, a u kom najmanja. To bi se s pravom dalo očekivati s obzirom na specifičnosti strukture stanovništva. Pojedine beogradske opštine imaju izraženiju specifičnu strukturu stanovnika, bilo s obzirom na njihovu starost, bilo na obrazovno-socijalni status, ili integrisanost u društvo, na primer, u ratovima izbeglih i raseljenih. Sudeći prema podacima u poslednje tri godine, čini se da ti kriterijumi ne važe te da se shodno tome gubi granica između centralnih i prigradskih opština. Najveća stopa samoubistava 2017. godine bila je u Sopotu 30,2, a najmanja na Starom gradu 4,4. Godine 2016. najveća stopa bila je na Savskom vencu 16,3, a najmanja u Barajevu 3,7. A onda 2015. najveća stopa je u Obrenovcu 20,7, a najmanja u Lazarevcu 3,5.

Gledano po stopi samoubistava, u Srbiji prednjači Vojvodina, njena stopa iznosi 17,8. U okviru nje najveća stopa koja je prošle godine zabeležena jeste u Srednjobanatskoj oblasti, u Sečnju, varošici od oko 2000 stanovnika sa većinskim srpskim stanovništvom, i iznosi čak 66,6.

Daljim uvidom u republičku evidenciju samoubistava može se saznati da je, kao što i glasi pravilnost ove pojave, broj muškaraca veći do nekoliko puta nego broj žena koji se odlučuju na takav korak. Gledano, dakle, po polu, 2017. godine u Srbiji su 763 muškarca izvršila samoubistvo i 242 žene. Najugroženiji u Srbiji su stari tj. starosna grupa od 75 i više godina, i to je pravilnost i karakteristika našeg društva koja već dugo traje. Izolovanost i usamljenost, izraženo siromaštvo, nemogućnost kvalitetnog života pod stare dane, nemogućnost dobrog smeštaja, redovnog lečenja i nege, ali i razni oblici psihičkog oboljevanja karakterističnog za pozne godine, smatraju se glavnim uzrocima ove pojave. U Srbiji je 235 starih prošle godine odlučilo da okonča svoje muke, i to je starosna dob u kojoj u najvećem broju i žene i muškarci dižu ruku na sebe. Sledeća starosna kategorija po broju samoubistava je 55–64 godine, u kojoj je zabeleženo 214 slučaja, dok se u kategoriji 15–24 godina beleži najmanji broj samoubistava – 35.

BEDA KAO OKIDAČ

Iz ukrštenih podataka o polu i obrazovanju, može se zaključiti da je "muškarac sa srednjom školom", što je ujedno i najmasovniji stepen obrazovanja kod nas, najskloniji samoubistvu – 362 slučaja u

sti, nije nozološka kategorija kao šizofrenija, kao anksioznost. SZO je jako lepo to nazvao – "stanje ranjivosti". Niko ne kaže da razmišljanje o samoubistvu ne može biti i simptom mentalne bolesti, ali onda dođemo do razgovora o depresiji, koja se, opet, u našoj sredini ne smatra bolešću nego nekakvim stanjem koje čovek treba da prevaziđe snagom volje, što je budalaština. Ne mislim da su sva razmišljanja o samoubistvu rezultat depresije, ona mogu biti rezultat velikog stresa i velike krize za koju čovek ima utisak da prevazilazi njegove kapacitete. I toliko je uplašen što ne može da je razreši da ga preplavljuju očajanje i bespomoćnost. To su simptomi koji vode u razmišljanje o samoubistvu. To osećanje bespomoćnosti, da život nije u mojoj kontroli, da šta god radio nema promene, i taj balon onda mi bušimo.

Uspostavljanje standarda EU moraće da se odnosi i na ovu oblast. Sada su otvorili besplatno savetovalište u "Beograđanki", reč je o ispostavi bolnice "Laza Lazarević", ali mislim da neko sa suicidalnim idejama teško da može tamo da dobije pomoć. O svemu tome govore podaci, statistike iz celog sveta. Na osnovu suicidalne obdukcije, odnosno analize ponašanja i života ljudi pre izvršenja samoubistva, pokazalo se da čovek mesec dana pre samoubistva traži pomoć. Kucali su na vrata profesionalnih ustanova, doktora, lekara opšte prakse, tražili su pomoć, ali to je palo na gluve uši.

I kome da se obrate? Pred njima je samo uobičajeni administrativni put kako doći do psihijatra koji ne mora da bude pomoć u tom trenutku, jer će psihijatar tražiti znakove mentalne bolesti. On će tako voditi intervju i čovek koji je suicidalan biće u stvari razočaran. A ostali ljudi oko njega već neuki po tom pitanju, na sam pomen suicidalnosti beže od razgovora. Čoveku koji o tome razmišlja razgovor je veliko olakšanje posle kog će da pomisli: "vidi, neko me razume". Međutim, čini mi se da je ovde smrt, odnosno samoubistvo jedna od poslednjih tabu tema.

prošloj godini. Primetno je da, i kod muškaraca i kod žena, sa rastom obrazovanja, time ujedno i opadanjem siromaštva, opada i broj samoubistava, pa tako među ženama sa osnovnom školom prošle godine zabeleženo je 59 slučajeva, a sa višom i visokom školom po 12 slučajeva.

Na prvi pogled, iznenađenje donosi čitanje evidencije o bračnom statusu ljudi koji su u Srbiji izvršili samoubistvo. Suprotno od verovanja i teorija da su brak i porodica faktori koji štite čoveka od samoće i crnih misli, koji ga rasterećuju u svim nivoima života, nailazi se na podatak da je kod nas ubedljivo najviše samoubistava izvršeno među oženjenim muškarcima. A najmanje među neudatim ženama. Kada bismo poređali podatke o samoubistvima s obzirom na bračni status, oni bi za prošlu godinu izgledali ovako: oženjeni – 318, neoženjeni – 220, udovci – 133, udate – 100, udovice – 93, razvedeni – 88, razvedene – 27, neudate – 22. S jedne strane, ovi podaci bez istovremene starosne strukture počinilaca samoubistava nisu potpuni, s druge, i tako izolovani mogu otvoriti pitanje uloge braka i porodice kao zaštitnih faktora. Mogu otvoriti pitanja o okolnostima u kojima porodica u Srbiji više ne uspeva da opstane bez pomoći i oslonca, o izazovima na koje nosilac porodice, bilo muškarac bilo žena, apsolutno više nemaju nijedan

Iz ukrštenih podataka o polu i obrazovanju, može se zaključiti da je "muškarac sa srednjom školom", što je ujedno i najmasovniji stepen obrazovanja kod nas, najskloniji samoubistvu – 362 slučaja u prošloj godini

odgovor. Beda koja pritiska i sateruje ljude u povlačenje, u odustajanje od borbe i dalje odgovornosti za porodicu nije bila samo jednom okidač u nedavno zabeleženim samoubistvima.

Najzad, analizi podleže i sam način izvršenja tog čina. U Srbiji je oduvek najčešći vid okončanja života bilo vešanje odnosno davljenje, gušenje. Možda kao najdostupniji način, a možda, kako se još tumači, i kao poslednji izraz veoma duge i duboke životne patnje koja je "gušila". Po podacima, prošle godine je najviše ljudi na taj način svojom voljom završilo život – 481 muškarac i 133 žene. Vatreno oružje i eksploziv koriste više muškarci pa je tako u 2017. zabeležen 141 slučaj, a kod žena samo 5, s tim što žene više pribegavaju trovanju, u 58 slučajeva prethodne godine.

U obrnutoj srazmeri prema ljudskoj muci i užasu, odgovornost prema problemu samoubistva ovde je još od onih prvih društvenih lomova bila, a i ostala, praktično nikakva. Iako je baš tada, od prvih kriznih razaranja, bila više nego neophodna. Osamljen, neprihvaćen, pa i prezren, čovek sa suicidalnim mislima, osim bolničkim zatvorenim ustanovama, od tada pa do danas praktično nije imao kome da se obrati, da se poveri, da razgovara o najdelikatnijim mislima i namerama onako i onoliko koliko mu je potrebno – da bi preživeo. U Novom Sadu uspešno radi Centar "Srce" koji godišnje primi oko 4000 poziva za pomoć, dok je u Beogradu jedno vreme postojao SOS telefon za prevenciju samoubistva, ali je zbog nemanja sredstava ukinut i to pre nekoliko godina. Stanje samoubistva, kako je na to davno već ukazao Emil Dirkem, pokazatelj je "moralne bolesti društva". ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Tribina "Vremena" i Fondacije "Fridrih Ebert Srbija"

Šta kupujemo i kome da se žalimo

Fotografije: Marija Janković

Zakon o zaštiti potrošača u Srbiji je donet 2014. godine. Kako izgleda primena zakona, ima li prostora za poboljšanja, kao i na šta se najviše potrošači žale? Odgovore na ova pitanja probali su da daju Višnja Rakić, pomoćnica ministra u Ministarstvu trgovine, turizma i telekomunikacija, Goran Papović, član Nacionalne organizacije potrošača (NOPS), Mirjana N. Stevanović, novinarka dnevnog lista "Danas" i Jovan Jovanović, član Centra za zaštitu potrošača Forum

Svaki građanin je potrošač koji očekuje da roba i usluge koje kupuje poseduju određeni kvalitet, ispravnost i sigurnost. U cilju zaštite svojih građana, država Srbija je donela zakone koji bi trebalo da garantuju osnovna prava potrošača. Korpus osnovnih prava potrošača čine prvenstveno pravo na zaštitu zdravlja, bezbednosti i imovinskih interesa. Pitanje koje se permanentno postavlja u Srbiji jeste koliko se efektivno ti zakoni primenjuju i kako to izgleda u praksi.

Zakon o zaštiti potrošača u Srbiji donet je 2014. godine. Kako izgleda primena zakona, ima li prostora za poboljšanja kao i na šta se najviše potrošači žale? Odgovore na ova pitanja probali su da daju Višnja Rakić, pomoćnica ministra u Ministarstvu trgovine, turizma i telekomunikacija, Goran Papović, član Nacionalne organizacije potrošača (NOPS), Mirjana N. Stevanović, novinarka dnevnog lista "Danas" i Jovan Jovanović, član Centra za zaštitu potrošača Forum. Tribinu je moderirala Jovana Gligorijević, pomoćnica glavnog urednika nedeljnika "Vreme".

ZAKON O ZAŠTITI POTROŠAČA, STANJE I PERSPEKTIVE

Na početku razgovora, Višnja Rakić pojašnjava način primene aktuelnog Zakona o zaštiti potrošača, koji je donet 2014. godine. "Zakon o zaštiti potrošača donet je 2014. godine i primenjuje se, evo, pune četiri godine. Nadzor nad primenom ovog zakona vrše tržišni i turistički inspektori pri ministarstvu. U svakodnevnom radu imamo trista devedeset tržišnih inspektora i sedamdeset turističkih inspektora koji primenjuju Zakon o zaštiti potrošača svakodnevno. Pored ovog, matičnog, zakona imamo i druge zakone koji se tiču zaštite potrošača. Tu, pre svega, spadaju Zakon o oglašavanju, Zakon o trgovini i Zakon o evropskoj trgovini. Što se tiče pitanja koliko je evropskih direktiva implementirano u naše zakonodavstvo, mogu da konstatujem da je jako puno direktiva implementirano u naše zakone. Na primer, u Zakon o zaštiti potrošača implementirano je četrnaest direktiva. Pošto je Srbija na putu ka Evropskoj uniji, naša je obaveza da u svoje zakonodavstvo implementiramo direktive Unije." Dalje navodi da je zbog dinamike u ovoj oblasti potrebno zakone prilagođavati promenama koje nastaju na tržištu. "Trenutno radimo na izmenama Zakona o trgovini kao i Zakona o elektronskoj trgovini koji su već spremni i koji bi uskoro trebalo da uđu

u skupštinsku proceduru. Što se Zakona o zaštiti potrošača tiče, trebalo bi da predlog o njegovoj izmeni bude spreman u drugoj polovini 2019. godine." Rakićeva je u zaključku naglasila činjenicu da se za izradu svakog predloga zakona formira radna grupa.

Na pitanje koje su najčešće primedbe ili predlozi koje udruženje potrošača može dati, kao i koja je uloga udruženja koja se staraju o pravima potrošača, Goran Papović iz Nacionalne organizacije potrošača (NOPS) kaže: "Kada je zakon usvojen, rekli smo predstavnicima ministarstva: 'Izvinite, ali ovaj zakon neće imati ko da primenjuje.' Mediji su to tada zabeležili, niko nije verovao i generalno mi je za neke stvari žao, ali ispalo je da smo potpuno u pravu. Što se primene tiče, imamo neke stvari koje funkcionišu, ali, imamo i neke stvari koje uopšte ne funkcionišu." Papović nastavlja ilustrovanjem primera zakona. "Dali smo trgovcima osam dana da odgovore na primedbu potrošača, a ne neki razuman rok zavisno od vrste robe i proizvoda. I, s obzirom da je tržišna inspekcija izbačena iz ove procedure, trgovac može da vam odgovori i na najvulgarniji način u roku od osam dana, on je ispunio svoju zakonsku obavezu."

Na konstataciju da postoje primedbe potrošača koji imaju prepisku sa teleoperaterom koji im nakon pomenutog roka od osam dana odgovori "prosledili smo dalje vašu žalbu", Papović ističe da je šteta što zakon nije propisao širi korpus prava za potrošače. "Slažem se sa pomoćnicom ministra da moramo da vratimo neke stvari. Naša organizacija godinama insistira na uvođenju prekršajnih naloga za sve one vidljive prekršaje." Dalje navodi da je problem ovog, i ne samo ovog zakona u Srbiji taj što je mali broj rešenih postupaka u odnosu na pokrenute. Papović zaključuje da će Nacionalna organizacija potrošača podneti ministarstvu novi predlog o izmenama i dopunama Zakona o zaštiti potrošača. Kratko se osvrnuo na pitanje "na šta se potrošači u Srbiji najviše žale" i na osnovu podataka do kojih je NOPS došao odgovara: "Mrtva trka je između bele tehnike, telekomunikacija, odeće i obuće."

Višnja Rakić se osvrnula na rečenicu "da u Srbiji nema ko da primenjuje Zakon o zaštiti potrošača". Navela je da je na terenu četiristo šezdeset inspektora koji u svakodnevnom radu primenjuju predmetni zakon. "Imamo kadar koji može i koji primenjuje zakon u svakodnevnom radu. Takođe, želim da kažem i da, po sadašnjem zakonu, potrošač, »

JOVAN JOVANOVIĆ: Osnovni cilj trgovca u zemljama EU jeste zadovoljan potrošač, dok je osnovni cilj trgovca u zemljama periferije EU, u koje, nažalost, spada i Srbija, taj kako da se što pre obogati

ukoliko je nezadovoljan kupovinom nekog proizvoda, npr. njegovom saobraznošću, prvo se obraća trgovcu, koji je prva kontaktna tačka s kojim nezadovoljan potrošač ostvaruje kontakt. Trgovac je u obavezi da primi njegovu reklamaciju bilo u pisanom bilo u usmenom obliku. Takođe, postoji obaveza trgovca da vodi knjigu reklamacija i ima zaposleno lice koje je zaduženo za reklamacioni postupak. Na osnovu sadašnjeg zakona, trgovac je u obavezi da odgovori potrošaču da li je reklamacija osnovana ili nije. Znači, trgovac ne donosi odluku o reklamaciji, nego je dužan da odgovori potrošaču da li je reklamacija osnovana ili nije. Nakon toga, obaveza je trgovca da uputi potrošača dalje. Trgovac ne sme da uputi potrošača na servisiranje robe ukoliko prethodno ne ponudi to potrošaču. Dobijanjem saglasnosti potrošača, trgovac ulazi u postupak servisiranja", zaključuje ona.

Višnja Rakić se nakon toga osvrnula i na "Instagram kupovinu", koja sve više uzima maha, posebno među mladima. "Što se internet trgovine tiče, želela bih da apelujem da sve potrošače, na sve građane, da obrate pažnju da li trgovinu obavljaju kod registrovanih trgovaca ili je to prodaja preko Instagrama i Fejsbuka. To se, naravno, ne odnosi na Instagram ili Fejsbuk profile registrovanih trgovaca, zato što u tim transakcijama potrošači imaju na raspolaganju čitav korpus prava koji im stoji na raspolaganju pri trgovini sa registrovanim subjektom. Ovo što sam kazala odnosi se na situacije kada potrošači kupe robu na Instagramu ili Fejsbuku od fizičkih lica, koja nisu registrovana kao trgovci, tada gube pravo na bilo kakvu vrstu reklamacije", zaključuje ona.

IZAZOVI PRED UDRUŽENJEM POTROŠAČA

Jovan Jovanović iz Centra za zaštitu potrošača Forum, na pitanje koji su najveći izazovi kada je rad jednog udruženja za zaštitu potrošača u pitanju, kaže: "Pripremio sam jednu prezentaciju kojom sam pokušao da dam odgovor na pitanje – šta kupujemo? Tema prezentacije je 'Prava potrošača na periferiji Evropske unije'. Tu odmah dolazimo do značajne razlike jer je osnovni cilj trgovca u zemljama EU zadovoljan potrošač, dok je osnovni cilj trgovca u zemljama periferije EU, u koje, nažalost, spada i Srbija, taj kako da se što pre obogati. Što se tiče trgovaca u zemljama EU, saznanje da je jedan potrošač nezadovoljan i da prenosi svoje nezadovoljstvo na ostalih deset potrošača, nateralo je trgovce u zemljama EU da potrošače tretiraju kao partnere – jer od njih žive. Sem kvaliteta robe i usluga, korektan odnos prema potrošačima u postupku reklamacije predstavlja prioritet u opstanku na tržištu." Jovanović je dalje naveo da je zbog pogrešnog cilja koji je postavljen među trgovcima u zemljama na periferiji EU posledica ta da je tržište preplavljeno skupim proizvodima lošeg kvaliteta, a reklamacije potrošača se odbijaju pod izgovorom da je proizvod saobrazan, ali je u pitanju nepravilna upotreba.

"To je uglavnom politika rešavanja reklamacija i kod srpskih trgovaca. Septembra 2014. godine stupio je na snagu Zakon o zaštiti potrošača. Taj zakon je dugo očekivan zato što je Republika Srbija do sada tri puta pripremala ovakav zakon. Smatramo da važeći zakon sadrži dosta dobrih odredbi. Recimo, član 3 kaže da potrošač ne može da se odrekne prava koja su utvrđena ovim zakonom, kao i da su odredbe ugovora, koje direktno ili indirektno ugrožavaju prava potrošača koja su zajamčena ovim zakonom, ništavne. Međutim, drugo je pitanje kako ostvariti ovo pravo. Jovanović dalje ističe i član 56 Zakona o zaštiti potrošača kao primer dobre zakonske regulative. "Ovaj član je regulisao način reklamiranja i propisuje da je prodavac dužan da na prodajnom mestu vidno istakne obaveštenje o načinu i mestu prijema reklamacije kao i da obezbedi prisustvo lica ovlašćenog za prijem reklamacije u toku radnog vremena. Zatim, zakon je predvideo obavezu vođenja knjige evidencije reklamacije. I, ovim putem bih zamolio pomoćnicu ministra da u sklopu svoje nadležnosti i u saradnji sa nadležnom inspekcijom proveri da li svi trgovci imaju lica zadužena za prijem reklamacija, kao i da li vode knjigu evidencije", istakao je Jovanović.

Višnja Rakić se nadovezala: "Što se tiče postupka reklamacije, prvi kontakt potrošača je sa trgovcem. Trgovci imaju obavezu da vode knjigu reklamacija, kao i

MIRJANA N. STEVANOVIĆ: Kod nas se vrlo često na čelo institucija, koje bi morale da budu nezavisne i koje bi morale da budu okrenute ka građanima, postavljaju ljudi u čiji stručni kvalitet ne veruje ni ona uska baza sa kojom ti ljudi sarađuju svakodnevno

da obezbede lice koje je zaduženo da vodi prijem i knjigu reklamacija. Uzmimo primer JP Elektroprivrede Srbije. Tu imamo zaštitu prava kolektivnog interesa i u okviru sektora za zaštitu potrošača radi jedna grupa pravnika koja se bavi isključivo zaštitom prava kolektivnog interesa. To su rešenja koja su objavljena na sajtu našeg ministarstva i za koja smo dobili jako puno pohvala." Dalje je navela da u samom Zakonu o zaštiti potrošača postoji član koji reguliše reklamacioni postupak. "Pored samog reklamacionog postupka, preduzeća koja se bave opštim uslugama moraju da obezbede besplatnu liniju (kol-centar), kao i komisiju koja radi na rešavanju reklamacija i u kojoj se obavezno nalazi neki predstavnik udruženja potrošača", zaključila je ona.

Jovan Jovanović se potom osvrnuo na usluge od opšteg ekonomskog interesa. "U Zakonu o zaštiti potrošača prvo je nabrojano šta sve spada u pomenute usluge. Tako da tu imamo elektronske i komunikacione usluge; distribuciju i javno snabdevanje električnom energijom; snabdevanje gasom, sve javno-komunalne delatnosti. Interesantan je i član 83 predmetnog zakona koji je propisao da je trgovac koji pruža uslugu od opšteg ekonomskog interesa dužan da održava kvalitet usluge u skladu sa zakonom, posebnim propisima i pravilima struke. Ako uzmemo za primer JP Elektroprivredu Srbije, napon nije u skladu sa kvalitetom, brojila su pokvarena... Na ovom primeru možemo videti kako jedno javno preduzeće flagrantno krši pomenuti član zakona", kaže Jovanović i pojašnjava: "U trećem stavu tog člana stoji da trgovac koji pruža uslugu od opšteg ekonomskog interesa, kao i druga tela koja odlučuju o pravima i obavezama potrošača, dužni su da osnuju savetodavna tela u kojima će biti uključeni predstavnici udruženja potrošača. Odluke će se donositi po dobijanju mišljenja tog savetodavnog tela i na transparentan i objektivan način. To znači da savetodavno telo mora da ima i Agencija za energetiku, kao i sve agencije u kojima se odlučuje o pravima potrošača." Jovanović je zaključio da Udruženje za zaštitu potrošača Forum do sada nije uspelo da natera nikoga da to uradi, ali je naveo da je EPS u januaru formirao savetodavno telo, koje je ipak, još uvek nefunkcionalno.

AGENCIJE ZA NAPLATU POTRAŽIVANJA

Jovanović je kao primer dobre zakonske regulative istakao i član 86 Zakona o zaštiti potrošača. "Ovaj član propisuje zaštitu od obustave pružanja usluga. Vodili smo računa jer su usluge od opšteg ekonomskog interesa životno važne za građane i evropske direktive su tu jasne. Pomenuti član propisuje da trgovac može obustaviti pružanje usluge od opšteg ekonomskog interesa ako potrošač ne izmiri svoje tekuće obaveze u roku od dva meseca od dana dospelosti obaveze. Trgovac pre obustave ima obavezu da potrošača upozori i da mu nakon upozorenja ostavi rok koji ne može biti kraći od trideset dana, da potrošač može izmiriti dospele obaveze." On dalje ističe da je velika šteta što skoro niko od subjekata koji obavljaju delatnost od opšteg ekonomskog interesa ne postupa u skladu sa pomenutim članom. "Ili ne šalju opomene dužnicima, ili ostave rok kraći od trideset dana za izmirenje obaveza. Međutim, ovaj član je još važniji zbog odredbe kojom je propisao da je trgovcu koji se bavi delatnošću od opšteg ekonomskog interesa zabranjeno da ovlasti drugo pravno ili fizičko lice da se obraća potrošaču radi naplate potraživanja iz ugovora", zaključuje Jovanović.

Višnja Rakić je pojasnila početak procesa koji prethodi utuženju za neplaćene obaveze. "Ako uzmemo primer EPS, oni imaju obavezu da dužniku pošalju dva puta opomenu i pre toga ne smeju ići na isključenje struje. Kakva ovlašćenja ima EPS u ovom međuprostoru koji se javlja u vremenu od dana dospelosti potraživanja do dana proteka roka koji je određen drugom opomenom? Trebalo bi da, nakon slanja druge opomene, pokrenu sudski postupak protiv potrošača koji nije platio struju ili je nelegalno koristio. Valja pomenuti da je potrošač i tada u obavezi da izmiruje tekuće obaveze i ne mogu ga isključiti zbog toga što zakon tako definiše, sve do okončanja sudskog postupka." Ona je dalje navela da postoji problem jer JP Elektroprivreda Srbije ne postupa često po ovoj proceduri koja je propisana Zakonom o zaštiti potroša- »

GORAN PAPOVIĆ: S obzirom da je tržišna inspekcija izbačena iz procedure, trgovac može da vam odgovori i na najvulgarniji način u roku od osam dana – on je ispunio svoju zakonsku obavezu

ča, pošto je za njih krovni zakon, Zakon o energetici.

Na pitanje o agencijama za naplatu potraživanja, Vesna Rakić jasno objašnjava da pomenute agencije nemaju pravo da naplaćuju usluge od opšteg ekonomskog interesa. "Potrošači su dužni da plate dugovanje isključivo onom subjektu koji im je prodao robu ili izvršio uslugu. Potrošače može i sme da opominje samo onaj ko im je prodao robu, a ovde, pošto se radi o uslugama od opšteg ekonomskog interesa, znači samo onaj subjekat koji je pružio neku uslugu potrošačima", zaključuje ona.

Jovan Jovanović se nadovezao: "Na sreću, a i zbog delovanja udruženja za zaštitu potrošača, mi problem sa agencijama koje naplaćuju potraživanja iz delatnosti od opšteg ekonomskog interesa, nemamo. Ranije, kada su se one masovno osnivale, sproveli smo istraživanje i došli smo do interesantnih podataka. Uglavnom je jedno lice na svoje ime imalo registrovane dve ili tri ovakve agencije, a obično su to bili državljani Grčke ili Mađarske. Radilo se o otkupu potraživanja. Na primer, te agencije otkupe potraživanje od nekog subjekta koji smatra će teško naplatiti to potraživanje. Agencija od njega otkupi potraživanje u vrednosti od 20%, a žele da od građana naplate celo." Jovanović dalje navodi da su ljudi iz Centra za zaštitu potrošača Forum stupali u kontakt sa pripadnicima tih agencija te da su im objašnjavali da one nemaju pravo naplate ovih potraživanja. "U kontaktu sa tržišnom inspekcijom, koju bih želeo da pohvalim ovom prilikom, i reakcije drugih nadležnih organa ove agencije su ubrzo prestale sa svojim 'radom' i uznemiravanjem građana", kazao je on.

Višnja Rakić kaže da je to potpuno logično, jer onaj koji nije hteo da plati za dug EPS-u neće hteti da plati ni nekoj agenciji. "Uloga udruženja je da pružaju pomoć potrošačima. Volela bih da i u Srbiji zaživi praksa da potrošač ukoliko bude imao neku nedoumicu, ili ukoliko se javi neki problem, da on može prvo da se obrati nekom udruženju potrošača. Nažalost, svest naših potrošača još uvek nije na tom nivou. Oni smatraju da je bolje da se jave tržišnoj inspekciji ili nekom drugom državnom organu", nastavlja ona i naglašava: "Evo, ja apelujem na sve građana i ovim putem – javljajte se udruženjima potrošača! Udruženja zato i postoje: da pruže potrošačima prave informacije, pravnu pomoć, da ih upute u postupak reklamacije... Jer, postoje udruženja koja se bave zakonima koje mi primenjujemo u svakodnevnom radu, kao i one koje ne primenjujemo, i zato bi potrošači prvenstveno trebalo da se obrate njima."

Kao još jedan dobar primer zakonske regulative, Jovan Jovanović pominje i član 90 Zakona o zaštiti potrošača. "On propisuje da sva preduzeća koja se bave uslugama od opšteg ekonomskog interesa moraju imati komisiju za rešavanje reklamacija, a u kojima bi trebalo da se nalaze i predstavnici organizacija potrošača."

Jovanović, ipak, na kraju zaključuje da posle četiri godine koliko je zakon na snazi, postoje mnoge odredbe koje se ne primenjuju posebno od strane javnih i javnokomunalnih preduzeća. "Iako su propisane visoke novčane sankcije za pravna lica, koje se kreću u rasponu od trista hiljada do dva miliona dinara, kao i kazne u iznosu od pedeset hiljada do sto pedeset hiljada dinara za odgovorna lica u pravnim licima, ukoliko dođe do kršenja odredbi ovog zakona, to, nažalost, nije sprečilo pravna lica da i dalje ne primenjuju zakon." Ponavlja žal što je prva reakcija trgovca na periferiji Evropske unije odbijanje reklamacije. "Za primer nam može poslužiti obuća u Srbiji. Naime, prosečni vek obuće u našoj zemlji jeste negde od dva do tri meseca, nevezano za kvalitet i marku. Da bih ovo približio građanima, uzeću za primer kopačku. Naišli smo na deklaraciju u kojoj je kopačka opisana kao obuća za suvo vreme. I tu smo došli do problema, jer je samom deklaracijom potvrđeno da ovaj proizvod (kopačka) nije saobrazan, zbog toga što je predviđen za nošenje po blatu i kiši."

DEKLARACIJA I REKLAMACIJA

"Što se tiče deklarisanja proizvoda, moramo poći od toga da neko uvozi robu", započinje priču Višnja Rakić o deklarisanju robe. "Uvoznik je u obavezi da obezbedi deklaraciju koja mora da sadrži određene elemente koji su pro-

pisani Zakonom o trgovini. Konkretno, deklaracija mora da sadrži zemlju porekla, podatke o uvozniku, podatke o sirovinskom sastavu (ukoliko je tekstil), načinu upotrebe... Proizvodi se najčešće daju Jugoinspektu koji je nadležan za proveru kvaliteta proizvoda", navodi ona i upozorava: "Ne smemo zaboraviti jednu stvar – u Srbiji postoji i Zakon o bezbednosti proizvoda. Taj zakon propisuje sledeće: onaj ko uvozi robu daje dokumentaciju imenovanom telu da to telo vidi da li je to u skladu sa zakonima u Srbiji te nakon toga dobijaju rešenje da li taj proizvod mogu da plasiraju u Srbiju." Rakićeva na kraju ističe razliku između uvoznika i domaćih proizvođača: "Uvoznici kad uvoze, imaju obavezu da podnesu tehničku dokumentaciju koju daju imenovanim telima pre nego što stave proizvod u prodaju i tako dolazi do usaglašavanja tehničke dokumentacije."

ne, turizma i telekomunikacija, već je to pitanje za Ministarstvo zdravlja. U svakom slučaju, država mora da poradi na tome, kako za hranu, tako i za određene suplemente jer se uvoznici reklamiraju na određeni način. I naravno da je svaka reklama dozvoljena sve dok je oglasna poruka istinita. A dok shvatimo da li je istina ili ne, prođe mnogo vremena i jave se neke nuspojave." Što se tiče Zakona o bezbednosti hrane, Rakićeva kaže da je on donet pre nekoliko godina i da je u primeni, ali naglašava da je bitno što je donet novi pravilnik o deklarisanju. "Naši potrošači bi trebalo da znaju da je novi pravilnik stupio na snagu u junu 2018. godine, čime je stari prestao da važi. Svi proizvodi koji su deklarisani po starom pravilniku i koji se nalaze na tržištu, moći će da se nađu do 31. decembra 2018. godine. Proizvodnja od juna 2018. godine podleže deklarisanju po novom

podrazumevalo prolazak perioda mutacije koji traje oko deset godina", nastavio je Papović. Što se tiče funkcionisanja Nacionalnog saveta za javno zdravlje, ističe da je zadovoljan njegovim radom: "Redovno se održavaju sednice i ja sam zadovoljan doprinosom koji je naša organizacija dala u radu ovog saveta. Predložili smo nekoliko, rekao bih, značajnih tema i sada očekujemo odgovore."

Što se tiče Nacionalnog saveta za procenu rizika i Nacionalnog saveta za bezbednost hrane, Papović ističe da NOPS i tu ima svoje predstavnike i da na tome ozbiljno rade. "Sve pratimo, imali smo prilike da vidimo u medijima neke afere oko uvoza mesa, šta se uvozi, šta je kvalitetno... Pokrenuli smo, i već godinama pokrećemo, zanimljivu uporednu analizu domaćih i stranih proizvoda. Jer, imate vrlo interesantnu situaciju kod Višegradske grupe (Mađarska, Poljska, Slo-

Na pitanje na šta se potrošači u Srbiji najviše žale na osnovu podataka do kojih je NOPS došao, odgovor glasi: "Mrtva trka je između bele tehnike, telekomunikacija, odeće i obuće."

Goran Papović je izneo određene predloge kojima se može poboljšati postupak reklamacije. "I u uvodnom delu sam rekao da trgovac može da vam odgovori na najvulgarniji način na reklamaciju. Da bismo sve to eliminisali, smatram da je neophodno primenjivati standarde. Standardi su slobodni dok se ne nađu u zakonu ili pravilniku. Ukoliko imate standard za kvalitet kože, đona, pertli... Onda možete da kontrolišete da li određeni proizvodi koji se nalaze na tržištu ispunjavaju date standarde. A ne da dobijete odgovor od Jugoinspekta u kojim se oni pozivaju na neki standard koji je zapravo senzorika. 'Senzorika' znači standard koji se ocenjuje na osnovu boje, mirisa i ukusa. Mi smo ih onda pitali: da li vi pri uvozu liznete patike? Jer, senzorne ocene su boja, ukus i miris. Nemate standard na koji se pozivate ako je, na primer, nekom pukao đon. Ali, ako se u pravilnik uvede obavezan standard – onda mi eliminišemo bilo kakve izgovore trgovaca", zaključuje on.

Na pitanje koje se tiče dijetetskih suplemenata, njihovog uvoza, kao i kontrole hrane, Višnja Rakić odgovara: "To nije pitanje za Ministarstvo trgovi-

pravilniku, ali to bi prvenstveno neko iz Ministarstva zdravlja ili Ministarstva poljoprivrede trebalo da pojasni, s obzirom da se govori o proizvodima biljnog ili životinjskog porekla."

Goran Papović se nadovezao komentarišući delovanje svoje organizacije. "Naglasio bih da NOPS ima svog predstavnika u dva nacionalna saveta. Jedan je Nacionalni savet za javno zdravlje, na čijem čelu je gospodin Panajotović iz Ministarstva zdravlja. Delatnost ovog saveta obuhvata zaštitu potrošača koji kupuju suplemente, lekove, razna pomagala... I tu najveću borbu vodimo sa Agencijom za lekove koja je dala na hiljade dozvola mnogima, što je dovelo do situacije da se i lek reklamira kao suplement, a to nije dozvoljeno, jer je po zakonu zabranjeno reklamiranje lekova", navodi on. Dalje pojašnjava da se jedna od najvećih zloupotreba dešava u situaciji kada na nekom leku stoji natpis 'klinički ispitano'. "To znači da je ispitano od strane Kliničkog centra Srbije, ali samo što se tiče bakterija. Nije ispitano u pravom smislu reči, kako bi trebalo da bude kada su u pitanju lekovi, što bi, recimo,

vačka i Češka) na ono što smo mi ukazivali još 2011. godine. Stvar je u tome da isti proizvodi istih proizvođača nisu isti u istočnoj Evropi, u odnosu na te proizvode koji se nalaze na tržištu zapadne Evrope. Naša organizacija se ne bavi politikom, ali se politika bavi nama. Imate generalno napade na naše najozbiljnije brendove. Setite se da je bilo afere za mančmelou u Sloveniji, navodno, da je sadržao salmonelu ako se ne varam. Pa se potom dokazalo da to nije istina. Onda se, navodno, pojavio akrilamid u Bambijevim proizvodima, prvenstveno u plazmi. Dakle, ne znam šta je pozadina svega, ali, vidi se da se permanentno napadaju najveći i najjači srpski brendovi", istakao je Papić. Nastavio je sa primerima iz prakse: "Ono što je zanimljivo jeste to da u sistemu za bezbednost hrane imate česte objave sa zabrinjavajućim upozorenjem 'alert'. Tu vidite da se napada malina iz Srbije, pa da se potom napada i jabuka iz Srbije. Problem je što ne možete da preduzmete ništa dok se proces ne završi, a šteta je pričinjena samim tim što se nešto tako pojavilo na sajtu RASAF-a. Jer, odmah se u javnosti postavi pitanje, čim »

VIŠNJA RAKIĆ: "Potrošači su dužni da plate dugovanje isključivo onom subjektu koji im je prodao robu ili izvršio uslugu."

Evropa kaže da ima norovirusa, ili nečeg drugog, odmah se pitamo da li je to završilo kod nas na tržištu? Nije, jer taj proces traje dugo, pa tek kada se dokaže da je sve u redu, onda može takva roba doći do tržišta. U svim slučajevima, kada je u pitanju ovaj sistem, gde su nebezbedni proizvodi, i tu imamo nacionalni savet koji se bavi tim pitanjem", zaključuje on i naglašava da je stav NOPS-a potpuno jasan po ovom pitanju. "Postoji jedan član zakona koji treba promeniti. Taj član 15 kaže da kada ovaj sistem, odnosno Evropska unija proglasi proizvod nebezbednim, Vlada Republike Srbije je dužna da isti proizvod proglasi nebezbednim u roku od trideset dana. Ali, u tom članu imamo i poslednji stav, a koji bi trebalo da promenimo, poslednji stav kaže – član 15 će se primenjivati kada Srbija postane članica Evropske unije. Mi smatramo da ovaj stav treba menjati zato što je odredba dobra te se stoga treba primenjivati i u našoj zemlji, nevezano za naš put u EU."

ZAŠTITA PRAVA POTROŠAČA U NEMAČKOJ

Mirjana Stevanović, novinarka dnevnog lista "Danas" diskusiju na temu zaštite prava potrošača u Nemačkoj počela je pitanjem: "Zamislite situaciju da vam voz kasni dva, tri, pet sati.. I vi ste ljuti i razmišljate da presavijete tabak. Da li biste otišli u železnicu i tražili nadoknadu?", upitala se ona. "U Evropskoj uniji, a posebno u Nemačkoj, to je deo rutinske prakse i to se radi po automatizmu. Na primer, kasni gradski prevoz, kasni avion, mnogo ste se zadržali na aerodromu, taksi vas nije odvezao na pravu adresu – u svim tim situacijama vi imate pravo na nadoknadu. Nemačka je možda dobar primer za ovu temu zato što ona ima ubedljivo najrazvijeniji sistem za zaštitu potrošača, koji se razvijao sedamdesetak godina, a i danas nastavlja sa razvojem. Nakon Drugog svetskog rata, njihove domaćice su krenule da formiraju prvobitna udruženja za zaštitu potrošača. Država ih je podržala želeći da povrati poverenje institucija i to je tako krenulo", nastavlja Stevanovićeva i naglašava: "Nemci imaju sistem koji je razvijen na tri nivoa. Prvi nivo predstavljaju ministarstva: Ministarstvo poljoprivrede i Ministarstvo pravde. Ministarstvo poljoprivrede ima poseban sektor koji se odnosi uglavnom na zaštitu namirnica, ali se bavi i drugim stvarima, dok Ministarstvo pravde traži pravni okvir. Oba ministarstva se, naravno, bave i kontrolom sprovođenja propisa. Drugi nivo predstavljaju pokrajinska ministarstva poljoprivrede i pravde, pri čemu imamo preslikanu sliku sa vrha, sa saveznog nivoa. I, treći nivo, koji bi za nas verovatno bio najzanimljiviji jeste sektor nezavisnih nevladinih institucija. U vrhu tog sektora je savezno udruženje organizacija potrošača koje čine sve pokrajinske i sve lokalne organizacije. One mogu biti opšteg tipa, znači da se bave opštim pitanjima zaštite, ali ima i mnogo posebnih organizacija, posebno u poslednjih desetak godina. To su one koje se bave, recimo, ugovorima u sektorima energetike, u sektoru poštanskih usluga. Svi sektori za koje postoji veliki broj korisnika, pokriven je posebnim udruženjima."

Stevanovićeva je potom podelila iskustvo koje je stekla istražujući sistem zaštite potrošača u Nemačkoj. "Razgovarala sam sa ljudima iz saveznog udruženja, sagovornik mi je bio direktor jednog od sektora zaštite. I on je mene zblanuto ispratio moje pitanje ko je otprilike glasilo 'da li vas ministarstvo prati kada date neku primedbu'? On je bio u šoku. 'Naravno da nas prati ministarstvo, pratimo i mi njih. Mi smo partneri', kazao je. Mislim da ta karika, kod nas, između ostalog, nedostaje. I to ne zato što ne postoji volja u ministarstvu da prati organizacije, kao ni zato što organizacije za zaštitu prava potrošača ne žele da sarađuju s ministarstvom, nego prosto zato što smo mi jedno plitko tržište gde ove organizacije nemaju mogućnost da se razviju onako kako su razvijene te organizacije u drugim zemljama, posebno u zapadnoj Evropi. Tu se postavlja pitanje finansiranja, pitanje stručnosti, pitanje dostupnosti javnih resursa (laboratorija..). Mi, na primer, nemamo nacionalnu laboratoriju za ispitivanje. Kao pozitivan primer iz nemačke prakse, istakla bih da postoji ustanova za testiranje robe i usluge, onaj čuveni Stiftung varentist (valjda tako). To je jedna potpuno privatna institucija koja 10% svojih prihoda dobija fiksno od države, nezavisno od toga ko je na vlasti, niti ko je direktor u toj ustanovi. Dakle,

svi faktori koji bi kod nas mogli biti limit za neku uspešnu organizaciju, kod njih jednostavno ne postoje. Dalje, s obzirom da samo 10 odsto zavise od države, oni, dakle, imaju skoro potpunu nezavisnost. To je zato jer oni žive od prodaje svojih publikacija, kao i od prodaje svog znaka", navodi ona i pojašnjava: "Oni praktično uzmu, na primer, određenu vrstu televizora, ili šampona, od različitih proizvođača, i to veliki broj uzoraka. Ovo testiranje obavljaju njihovi kupci koji su anonimni i koji deluju na teritoriji čitave Nemačke. I onda, prema kriterijumima koje su dobili na sastanku sa proizvođačima tih aparata i sa stručnjacima iz ministarstva, vrše testiranje tih proizvoda. Kada dobiju rezultate, utvrđuju koliko su osobine proizvoda onakve kakve su u deklaracijama i kako se ponašaju u drugim situacijama. Oni uglavnom uzimaju najprodavanije brendove, pa potom ti brendovi te podatke kupuju od njihovog Instituta za tržište. Bukvalno je sve na čistim ekonomskim osnovama. Onda, jedan segment tog uzorka čine aparati, ako je, recimo, hrana u pitanju, organski aparati. Oni nisu najprodavaniji, oni su i skuplji, ali smatraju da nemačke potrošače interesuje kakvog su oni kvaliteta. Takođe, po istom principu uzimaju i nove proizvode koji se još nisu pozicionirali na tržištu pa nemaju ni šansu da budu najprodavaniji, ali da bi predstavili njihov kvalitet, obrađuju i njih u svojim istraživanjima."

Ona potom naglašava značaj koji Stiftung varentist ima u Nemačkoj. "Kada dobiju sve rezultate, oni te rezultate šalju proizvođačima koji tek u tom trenutku znaju da su bili u testu. I onda se proizvođači oglašavaju. Oni kažu: na vašoj deklaraciji piše "ovo", a mi smo došli do "onog" rezultata. Proizvođač ima mogućnost da kaže "to je neka greška, naš proizvod je drugačiji", onda se testiranje ponavlja. Ali, ono što je interesantno, to je da rezultati koji se dobiju, praktično su dobijeni uz saglasnost proizvođača. Tako, kada se njihov rezultat pojavi na tržištu, on je apsolutno usaglašen. Njemu se veruje. Njemu veruju i trgovci i konkurencija i potrošači i institucije. E, ta reč "veruju" – ona nedostaje našem sistemu zaštite potrošača. Najviše zbog plitkog tržišta i zato što, nažalost, u Srbiji niko institucijama ne veruje previše. Ako se desi neki peh sa nekom namirnicom, jer smo jedino sa hranom osetljivi, može ministar da izađe pred kamere i pije mleko sa aflatoksinom, ali njemu niko ne veruje. To je zato što nemamo institucije koje uživaju poverenje građana." Stevanovićeva dalje ističe da je ovaj problem u Srbiji sveobuhvatan, ali da treba raditi na njegovom rešenju. "Mi smo ubeđeni da u institucijama rade partijski kadrovi, da se tu neko zaposlio jer ima teču ili strinu koja je dobra sa direktorom i ne verujemo u njihovu stručnost. A država, sa druge strane, vrlo malo radi na tome da ojača institucije. I to nije izum ni ove vlasti, ni one pre nje, nego je to neki dugotrajni proces. Kod nas se vrlo često na čelo institucija, koje bi morale da budu nezavisne i koje bi morale da budu okrenute ka građanima, postavljaju ljudi u čiji stručni kvalitet ne veruje ni ona uska baza sa kojom ti ljudi sarađuju svakodnevno. Zbog toga imamo učestale sukobe u ustanovama i institutima, pa se ne zna ko je odgovoran... Tako da ne može da se uspostavi jedan sistem koji će biti sastavljen i od institucija i od građana kao partnera. To je sistem kojem treba težiti, sistem u kojem bi institucije bile okrenute građanima, a ne svojim sitnim međusobicama, i koje bi štitile interes građana."

Goran Papović se nadovezao i rekao da je Nacionalna organizacija potrošača (NOPS) član Međunarodne asocijacije potrošača. "Dakle, članovi smo i tela koje godinama sarađuje sa Stiftung varentistom. Stiftung varentist je star više od pedeset godina, i mi smo pre desetak godina pokušavali da preslikamo neki njihov model finansiranja. Jedno vreme smo čak imali i dodatak u kojem smo objavljivali podatke Stiftung varentista za neke proizvode. Ali, kada shvatite da 90% proizvoda koje imate na njihovom testu, nemate na našem tržištu, onda smo prestali da to objavljujemo. Sad dolazi vreme kada možemo tome da se ozbiljnije posvetimo", navodi on i zaključuje: "Pitanje je pristupa nekim nezavisnim sredstvima do kojih pokušavamo da dođemo kako bismo mogli to da radimo. Uveren sam da ćemo ubrzo krenuti u analizu bezbednih ili nebezbednih proizvoda."

Jovan Jovanović je potom istakao svoje iskustvo koje je stekao na putovanju u nemačkoj pokrajini Saksoniji. "Bilo je interesantno kada je predstavnik njihove organizacije potrošača rekao da oni od svog ministarstva dobijaju osam miliona evra godišnje u svoj budžet. Ja sam ga onda pitao koliko stanovnika ima Saksonija. Odgovorio mi je da ih ima oko osam miliona, što znači da država ulaže skoro jedan evro po glavi stanovnika što se tiče zaštite prava potrošača. Ako to uporedimo, kod nas je otprilike dva-tri dinara po glavi stanovnika. Ali, dobro je da imamo neki cilj i da težimo tome." ¶

PRIREDIO: MARKO PANTIĆ

"Došlo vreme da živim"

Vašari su, kako knjige vele, narodni oblik okupljanja, za vreme praznika. Na vašare narod išao da bi bio viđen, da se provede, ali i da bi pazario, snabdeo se raznim potrepštinama. Jedan od čuvenijih vašara u Srbiji je šabački, pada na Malu Gospojinu, 21. septembra, i traje nekoliko dana. Reporter krenuo vidi i to čudo, ali, bolje da nije, vašar je napredovao do narodnog rijalitija, to je, mada je "sve iz Nemačke", veliki otpad, na stranjskom rečeno, sekund hend od sekund henda.

TRI BRATA I TATA

Kako se uđe na vašar, koji na desetak hektara, zastava Srbije na motki, a dalje, tezge, čadori i šatre sa ekskluzivnom robom. Šeširi, zavese, bunde, kaputi, sedla za bicikle, termo-helanke, donji deo pidžame... Sve po 50 dinara, "tri za 200", pretura se po gomilama nabacane robe. Ima umetnost, slika devojčice, sa šeširom, ispod snežnih planinskih vrhova, do nje roleri, mobilni telefoni, muzički uređaji, svuda "akcija", "povoljna roba iz Nemačke", žena stala kod gomile ženskih cipela sa štiklama, 'će kupi detetu, da bude estradna zvezda.

Niz šatora, nedaleko Save, narod prebira, proba, domunđava se. Burgije, ureznice, mehanizacija, strugarski noževi, nakit od hirurškog čelika, nađe se i poneke knjiga, Šarlota Bronte, Robinskon Kruso, Frankeštajn... pa nošene zgužvane košulje, pa "markirane" košulje, totalna rasprodaja, dve za 500 dinara, gipsane figure, svećnjaci, metalne čaše, staklene čaše, pehari, satovi, obuća, veš mašine, nešto što liči na kompjutere, mikro-talasne pećnice, zvučnici, bicikli, još bicikli, ispred kojih literatura, "Svetlo ugaslih očiju", "Dragulji i strasti", Sidni Šeldon, patofne, vangla za mast, crkvene i duhovne pesme, dugmići, lopate i ašovi, sve kod firme "Tri brata i tata".

U sve to šest šarenih i tri zelene lubenice, plus lubenice u metalnim kolicima, automobilske gume, plinske boce, tepih staze i stazice, u šatoru na kome velikim slovima piše "Dobro došli", još toga, felne, sijalice, grejalice, ventilatori, dečja kolica, HTZ oprema, gajtani i štekeri, stone lampe, lusteri, šerpe i lonci, "Stil" testere, sunđeri, kaiševi, cipele koje nisu nošene, oklagije, varjače, kuhinjske daske, vunene čarape...

Na red dođoše licideraska srca, alat, gumene čizme, svilene bombone, gumene bombone, "rej ban" naočare, korita i kante, original mirisi, rasadnik sa zimzelenog rastinje, sa svakog štanda zavija muzika, kod poslastičarnice na otvorenom selfi toranj, izgiboše da se slikaju ozgo.

Tek zavija iz ogromnog luna-parka, vrteške, konjići, automobilčići sa zastavama Srbije, i Ferari zastavama, tu i leteći tepisi, ispred šatri dugačak red prasića i jaganjaca na ražnju, zemljani lonci sa svadbarskim kupusom, kod "Aca Popa" plakat sa umetnici Aca Ilić, Biljana Jevtić, orkestar "Šumadinci". Dalje, gađanje iz pištolja i puške, "uz obavezno nošenje naočara", pucanje u limenke i patkice, gađanje krpenim loptama...

Svuda akcija i rasprodaja, 'voliki i zlatni lanci, druge kajle i krstovi, sve suvo zlato, pribor za pecanje, zvučnici, burgije, motocangle, glinerice, tri pakovanja žileta za 100 dinara, ima i po 50 dinara, sve po 200, brushalteri, ekskluzivna šatra sa svilu i kadifu, tu se proba i navlači, preko glave i preko nogu.

Na red dođoše usisivači i creva za usisivače, metle, biciklovi, motorno ulje, akumulatori, silikon za tiplove, sredstvo za buđ, tovatna mast, rakija "Stomaklija", čokolade, maslinovo ulje, mikrofoni, kaputi sa krzneni okovratnik, original "Nivea", još originala, "Lahor" osveživači rublja, šerpe, gajtani, mali plišani medved, veliki plišani medved, naočari, ženske hulahopke, torbe, plastične cipele, plastične patike, sve se proba i navlači, samo čuješ "Dođi 'vamo", male sekire, budaci, talandara, odžačarska sajla, ribarske čizme, lutke bez glave, kacige bez vizira, kacige sa vizirom, mini-linije, grejalice i ventilatori, mušeme i pegle, pokvareni gramofoni, slika mornara

Povoljna roba iz Nemačke, silikon za tiplovi, dugmići, brojanice, crkvene i duhovne pesme, tovatna mast, šest šarenih i tri zelene lubenice...

Fotografije: Dragan Todorović

SVAKA ROBA IMA KUPCA: Vašar u Šapcu

koji pije pivo, veš mašine koje izgledaju kao nove, frižideri koji izgledaju kao novi, "guči" majice, putni koferi...

SVE IDE PO PLANU

Pa imamo, sobni bicikl, kutije sa "prvu pomoć", šupljikave cipele, "kreka" peć, usisivači, instrumenti sa dirkama, monitori, čaše i posuđe, pesma "Sada živiš sama sa tugom u srcu", nalepnice "Policija", bušilice, heftalice, lavanda u kesicama, lavanda u vrećicama, "krokodil" štipaljke, kaiševi, još kaiševa, satovi na dasku sa likom Svetog Đorđa i likom Svetog Nikole, nazuvice, džemperi, novčanici, grudnjaci gaće "bokserice", "slatki vafl", narukvice, brojanice, šustikle, ikone u zlato i srebro, još ikona, lizalice, lulice, peškiri, plastični tanjiri, američke mini krofnice, CD-ovi, alva, tufahije, novi muzički hitovi, velike kese sa bombone, male kese sa karamele...

Nastupiše ratluci, rakija u čokanjčići, nanule, "končić sreće", hitovi "Piromanca", đezve, velike šerpe, papuče, drveni čekići, dvojnice i svirale, drvena tabla sa svetim rečima"Bože blagoslovi onoga ko ulazi u ovaj dom, zaštiti i sačuvaj onoga ko izlazi iz njega", u potpisu vladika Nikolaj Velimirović. Nastaviše se vezeni prsluci, sita, posteljina, jastuci, oklagije i rendeta, čaršafi sa lastišem, "adidas" trenerke u sve boje, original šortsevi, Putin na majici koji veli "Vse idjot po planu", majica "Četnici Srema", kožne klompe, bide majice, sarajevski ratluk, žele bombone, magneti za frižider, kaiševi, mobilni telefoni, sablje i mačevi, tezga sa lopte koje ko da su kožne, od nje udara numera, "Top, top, topčina, ja sam prava momčina, neka, neka, nek se zna da te volim ja"...

Bilo i slika kuca, slika konja, i slika ćurića, koje mogu da se urame, prsluka i kapa fantomki, štand sa muzikom "Legende pevaju uživo", odvrnuta numera "Rogo, rogo, rogozi, sedi pa vozi", bilo hemijske i upaljači, bilo da samo rsa " Čep, čep u slavinu", šatre sa pečenjem od 1300 do 1700 dinara, svadbarski kupus za 350, turski veš samo 49,99, WC kuglice, pa "odeljenje" sa zavese, metalne vešalice, 40 komada 300 dinara, ćebad, sijalice, pletene stolice i stolovi, tocila i metalne četke, sandučići za poštu, igračke, mlatilice za muve zunzare...

Kako uveliko pao mrak, reporter uze vidi kako stoje stvari kod sa šatre sa muzikom, to tradicionalno arlijanje. "Kod Aca Popa", gde plakat sa Aca Ilić i Biljana Jevtić, vele da nema muzike, nema ni u šatri gde na posteru Esad Plavi, novinar pred jednom od tih muzičkih radionica, gde okačen plakat od Mile Isaković Kaljin, opazi čoveka kako mota kablove, ovaj na pitanje, odgovori, Zakasnili ste, znate li vi kad je svetac, juče bio, juče je Era jašo Vendi!

Mrak se spusti načisto, ali, nije odujimalo, narod se razobado, u jednoj šatri uzeše razmeštaju stolove i stolice bez naslona, zastiru bele plastične mušeme, vele, biće muzike. Vašar je radio, svaka roba je imala kupca, čovek, sa rukama u džepovima, je kod jedne tezge govorio ženi: Ti nosi kol'o 'oćeš, opterećavaj se. A ona potegla tečni "Arijel" od deset kila, merači veliko pakovanje osveživača. Između tezgi taljiga, pune ruke pazara, sve firmirano, šećerna vuna u jednoj, tri jastuka u drugoj ruci, parovi sa sav taj prtljag stižu i da se pogrle, zastajkuju i napreduju. Od luna-parka je treslo, Samo večeras u vašem gradu...

U šatri u kojoj radi muzika, muzičar za organom, ispred njega za stolom dve pozamašne umetnice, krupan muškarac, kao jedini gost, digo ruke na pesmu, "A ja, seoski delija"... Još više raširi ruke na refren "Ja oženjen nisam, i ne znam šta čekam"... Gazda šatre u plavoj košulji izađe zalepi plakat na kome bila slika umetnika Ranka Glavatovića, sa naslov pesme "Bogatstvo imaš, ali nisi srećan". Plakat spade, jedini gost u šatri je mlatio rukama uz numeru, "Ako te neko pita za mene"...

Ringišpil je bio na najjače, sa zvučnika je tukla Ceca, neka druga Džigi-bau, "Došlo vreme da živim", narod krenuo u odlaženje, ko sa kesu sa deset sunđerčića, ko sa tri jastuka o rame, na izlazu se presabiraju, Jesmo li ovuda došli? ¶

DRAGAN TODOROVIĆ

Mržnja

Pretnje kojima

Hate poetry, format javnog čitanja privatnih pretećih poruka, mejlova, komentara, promovisan u Beogradu. Te poruke šalje grupa ljudi zadužena da unosi govor mržnje i u javni diskurs. A to nije slika prave Srbije, kao što nisu ni izbori

"Popuši kurac smrade. Pa prijavi. Ali moraš Milu Đukanoviću. Jebem ti sve žensko što imaš. Samo ne onu što te rodila. Nju jebu samo magarci čim pravi takve debile." U uobičajenim okolnostima jedna ovakva poruka pročitana pred skupom ljudi izazvala bi opšte zaprepašćenje, dok je u novootvorenom Centru za savremenu književnost udruženja KROKODIL na promovisanju *hate* poezije u Beogradu, izazvala je gromoglasan smeh. Preteće i uznemirujuće mejlove, pisma i komentare koje su godinama primali, čitali su novinar Nedim Sejdinović i dramaturškinja Borka Pavićević, kao i moderator, radijski novinar Dragan Ilić. Zastrašivanje koje su godinama trpeli u privatnosti svojih kancelarija, poruke poput "jebem ti kompletan prvi red na sahrani" i "nabiću ti patku u dupe" izneli su pred publiku u dupke punom Centru za savremenu književnost i u sveopštem smehu pronašli olakšanje.

Hate poezija nastala je u Berlinu neformalnim okupljanjem novinara koji imaju izbegličku prošlost. Prvi događaj je organizovala nemačko-turska novinarka Ebru Tašdemir, a moderirala nemačko-hrvatska novinarka Doris Akrap u kafeu nemačkih dnevnih novina "Taz". Učestvovali su novinari turskog, jordanskog, indijskog porekla. Veče je bilo ogroman uspeh, a novinari su u karnevalskoj atmosferi interpretirali sadržaje i takmičili se za dobitnika najuvredljivije poruke. Uvredljve, rasističke i ksenofobične poruke, kako objašnjava Doris Akrap, vraćene su u etar odakle su i došle, što je na prisutne imalo katarzično dejstvo. Ova okupljanja postala su popularna širom Nemačke i dobila nagradu "Journalist of the year". Ubrzo su definisana kao "antirasistički, slem šou".

U Nemačkoj je rasizam nadahnuo *hate* poeziju. U Srbiji, po rečima Dragana Ilića, "mržnja je pravilno raspoređena u svim delovima društva". Govor mržnje u komentaru nečijeg teksta nema mnogo veze sa tim tekstom ili radom autora. Kao i novinari u Nemačkoj, Nedim Sejdinović je bez obzira na povod oduvek napadan pre svega zbog svog imena i prezimena. (Svi citati su navedeni sa gramatičkim, slovnim, i ostalim greškama kako su i napisani.) "Poturice (genocidna), samo da te podsetim da si bednik, a koliko vidim ni roda, a ni poroda takva fukara nema i raduje me ta činjenica i ako Bog da nećeš ni imati... Od Boga bi bilo grehota da se takav smrad ljuckog roda razmnožava i vredan si onoliko, koliko i tvoj deda, pradeda ili ko vec sto je uzeo islam za sitne interese, ali ako kojim slucajem odlučiš da stvaraš porodicu, onda ti želim sve invalide da rađaš."

Poruke koje se šalju ženama redovno se svode na telesno i seksualnost: "Da li je Borka menjala pol? Sigurno je bila lep muškarac." Ili: "krmaco bolesna usrana od drzave primas platu a blatis njene rukovodioce i predsednika ser...m ti se na grob"; "Borka, kakav ste Vi smrad od zene...poput Vlade Paunovicja...za dinar... je..li bi ste i sebe i najrođenije...smradu... evo imate moj profil i moj broj...splačino od žene..."; "Pozdrav od bivšeg sarajlije, sada pannčevca! Mislim da bi nam boli lijepo kad bi se sreli. Hoćemo li? Borka, želim te!" Takođe, žene se i dvadeset prvom veku, po starom lepom običaju nazivaju vešticama i đavolicama: "Ova matora je blesava stara đavolica. Tu matoru treba odmah uhapsiti jer iz oči joj se vidi zločinstvo a iz usta joj izlaze žaoke. Ako dobro pogledate kod matore đavolice videt će te prikrivene kosom rogovi. Kakvoj grupi pripada mene nije briga ali jedno znam ona nije SRBKINJA sto znaci ona nije božje dete i ako se krije ispod Srbsko ime i prezime ona je đavoljevo strašilo. Po njenim očima vidim da je terorista."

Hate poezija je svuda po internetu, na društvenim mrežama, u vestima pojedinih televizija, obraćanjima i obračunima političara, rijaliti programima, populističkim tekstovima koji se bore protiv vakcinacije dece, ili u komentarima na poziv na humanitarnu akciju. Ništa nije pošteđeno i svaka vest može pokrenuti lavinu govora mržnje. Na tekst o ženi kojoj nije odobrena finansijska podrška za peto dete "jer redosled rođenja nije zakonski predviđen" usledio je komentar: "Valjda se razlikujemo od životinja. Treba roditi onoliko dece koliko možeš da izdržavaš. Nije ti kriva država što se razmožavaš kao životinja." Internet je doneo demokratiju u javni prostor i danas svako može da iznese svoj stav po pitanju

se smejemo

bilo čega. U sveopštoj kakofoniji mišljenja, najvidljiviji su oni koji su najglasniji. Očekivano je da ove poruke šalju profesionalni "botovi". Govorom mržnje botovi se bore protiv slobode javnog govora na internetu. Ovakvim sadržajima oni zaglušuju javni prostor.

Borka Pavićević, kroz čije se pročitane poruke vidi i istorijski razvoj *hate* poezije pre nego što je i bila imenovana, čitala je komentare iz devedesetih godina prošlog veka i primetila: "Žena koja je poslala poruku je dobila zaposlenje a čovek stan u Knez Mihailovoj." Ona smatra da ljudi koji odašilju govor mržnje zapravo manjina koja na ovaj način povećava svoju vidljivost. "Te poruke ne daju realnu sliku o građanima u Srbiji, kao što je ne daju ni izbori. To je grupa ljudi koja je zadužena za to da nas maltretiraju. Oni zastrašivanjem teraju ljude da ćute. Oni govorom mržnje banalizuju politiku zbog čega obični građani ne žele više da se njome bave. Oni unose govor mržnje i u javni diskurs, govor političara i novinara, čime on postaje društveno prihvaćen, normalan način komunikacije. To nije samo govor mržnje, to je politika. Tako se vodi politika u Srbiji. Lako ću se izboriti sa govorom mržnje ali kako ću sa sveopštom propagandom. To je tako blasfemično da su ljudi od toga ućutali", zaključila je ona. Po njenom mišljenju, *hate* poezija je upravo i nastala kao kontraforma zagađivanju internet prostora. To pražnjenje javnosti nastalo jer su mediji zatvoreni. "Tako se stvaraju paralelne realnosti. Kada ljudi kriju takve poruke, agresija se povećava. Srpska javnost je postala otvoreno tržište nasilja i mržnja mora negde da se 'prazni'. Ništa ne možeš da kažeš da ne ispadne teorija zavere. Javnost je jedini lek. Kada se takvi sadržaji osveste i objave to ima medikamentni efekat", zaključila je ona.

Ali ono što zabrinjava jeste što se većina poruka šalje sa privatnih profila. Nedim Sejdinović je istakao da devedeset pet odsto poruka koje je dobijao nisu bile anonimne. Poruke dolaze sa uobičajenih profila na kojima bi, npr. stajala slika sa detetom. Stoga to često nisu poruke koje se pišu po narudžbini, već njih pišu obični građani besni na ljude koje ne poznaju i koji verovatno imaju malo veze sa izvorom njihovog besa. Naročito se izdvajaju pretnje smrću koje su u bliskoj vezi sa borbom za verski i nacionalni identitet: "... Muslimansko govedo odraćemo te od batina zapamtili smo tvoju muslimansku porodicu silovali ste srpkinje mi nećemo da silujemo muslimanke obzirom da smrde, a tebi se crno piše mi te pratimo po Novom Sadu i okolnim mestima žive ćemo vas drati sa nama nema šale."

Često govor mržnje nije ništa lično, jer mržnja je na optimalnom nivou u celom društvu i često samo "traži oduška". Dovoljno je da se izađe na ulicu, sedne u kola ili uđe u gradski prevoz, ode na radno mesto ili ostane kod kuće i uključi televizor. Agresija vlada u javnosti, što utiče na privatni život običnih građana. Često su novinari prvi na meti da se na njih neko "olakša": "Jebem ti mrtvu majku ja pičko muslimanska, ti ces nama patku da uvaljujes uvalim ti deci glogov kolac po sred dupeta mamu ti autonomasku i muslimansku. Čekaj samo da te vidim da protestu najebo si. Iskopacu ti oci. Jebo te soros smradu usrani." Nekoliko sati kasnije stigla je nova poruka: "Nisam mislila nista ozbiljno. Danas sam bila malo popila. Sad me sramota kad vidim sta sam napisala. Oprostite. Vidim da ste fin čoek. Pun ljubavi."

Ostalo je nerešeno pitanje da li ljudi koji su godinama izloženi ovakvim pretnjama postaju i sami agresivnji. Ono što je sigurno jeste to da je za učesnike, ali i za sve prisutne koji se sa ovakvim sadržajima svakodnevno susreću, veče *hate* poezije bio beg iz začaranog kruga sveopšte društvene agresije. "Dok sam prikupljao poruke i vraćao se unazad proživljavajući sve to iznova, proradio je posttraumatski sindrom. Ali dok sam čitao te poruke pred publikom odjednom su mi sve te poruke izgledale onakve kakve i jesu, banalne i apsurdne. Pomoću smeha oslobodio sam se straha i zaista »

Karikatura: Vladimir Stankovski

Zrnce u katranu duše

Prvo veče *Hate poetry* održano je u prostorijama Krokodila u utorak 18. septemtbra.

Bilo je to veče Zvezdine premijere u Ligi šampiona i plašio sam se da će ljudi ostati kod kuće, ali je ipak sala bila dupke puna.

Kao moderator večeri, želeo sam da napravimo svoju verziju ovog panel formata jer su u Nemačkoj ugledne ličnosti sa levog političkog spektra čitali *hate* poruke poslate uglavnom sa pozicije simpatizera ekstremne desnice. Naša javna scena odavno je doživela incestuozne veze levice i desnice, te bi takva ideološka podela ovde bila nepotpuna i netačna. Nadalje, za razliku od Nemačke koja, bez obzira na kontroverze i populizam, ima jasno uređen javni prostor gde su pravila polemike isključiva po pitanju jezika mržnje, kod nas se mržnja izlila iz medija koji su bez ove regulacije – iz rijaliti programa, i iz neprekidnog predizbornog političkog marketinga i poruka mržnje sa najviših mesta moći.

Foto: Krokodil

Takođe, čini mi se da je upotreba društvenih mreža olakšala da se mržnja distribuira i pojavi u gotovo svakoj situaciji, pa se pitam da li je uopšte moguće zamisliti *HATE FREE* sadržaj. Prvo veče *hate* poezije u Krokodilu uz Borku i Nedima je pokazalo da je ipak u pitanju mehanizam koji uporno i perfidno u društvu dijalog i polemiku, koji su možda najvažniji princip demokratije, zamenjuje vređanjem i mržnjom, sa logikom da je broj lajkova ili dislajkova na mreži pokazatelj stepena slaganja odnosno osvojenih procenata na izborima.

Na mrežama je mržnju lako kvantifikovati i pretvoriti u podršku vlasti, odnosno osudu neistomišljenika.

Za čitanje zaista gnusnih poruka bila je potrebna značajna doza hrabrosti, na čemu bih zahvalio učesnicima, ali je takođe bilo moguće osetiti katarzično dejstvo javnog čitanja. Poruke mržnje dobijate u svom domu, kada ste sami ili u intimnom, privatnom prostoru. To mešanje privatnog i javnog je takođe osobenost *hate* poruka, pa sam vođen tom idejom emitovao snimak pisama Željka Mitrovića svojim političkim protivnicima, koji su, gle čuda, i protivnici vlasti.

Ta kontaminiranost mržnjom je bila očigledna pa je veče delovalo proročki, jer se narednih dana razvila afera sa Mitrovićem, ministrom kulture i premijerkom oko regulisanja emitovanja rijaliti programa.

Hate poetry mučne poruke mržnje prevodi i transponuje u poeziju, u jedan privatni format izražavanja, koji je opet, po mom dubokom uverenju, u stanju da prenese univerzalna ljudska stanja duše i duha.

Moglo se takođe osetiti kako poruke mržnje u sebi sadrže u psihološkom smislu dva načina mišljenja: iracionalni, jer su uvrede, pretnje i vizije mučenja ponekad strašnija od slika iz logora smrti ili Danteovog pakla, a zatim se pojave elementi racionalnog, kauzalnog, gde se govori o savetima onome ko se mrzi kako bi mogao "da se popravi".

Ukratko, imao sam čast da u Beogradu, u Krokodilu, prisustvujem jednoj isceljujućoj večeri, koju će pratiti još mnoge, jer je u pitanju svojevrsno oslobađanje od nagomilanih slojeva toksične komunikacije u našem društvu.

Za kraj, dugo sam razmišljao da li poruke mržnje imaju u sebi bilo kakav nagoveštaj smisla i ipak sam pronašao jedno zrnce u tom katranu duše.

Poruke mržnje, ma kako strašne ili opasne bile, pokazuju u patološkom obliku jednu univerzalnu ljudsku potrebu za komunikacijom.

U društvima gde ona ne postoji, odnosno ne gaji se kao razmena i rasprava argumentima već vlada zakon sile brojnijeg, mržnja ostaje jedina, patološka forma. Ako se nje oslobodimo pretvarajući je u poeziju, onda smo učinili nešto, ne samo za lično oslobađanje od straha, već i za društvo. ¶

DRAGAN ILIĆ

proživeo katarzu", rekao je nekoliko dana kasnije Nedim Sejdinović.

Stoga je veče *hate* poezije pre svega jedan karneval, u onom značenju reči koje je definisao Mihail Bahtin. Koristeći delo Fransoa Rablea, Bahtin je pisao o svrhovitoj upotrebi uvreda, psovanja i vulgarnosti da bi se tokom karnevala kroz smeh uništavao stari poredak i stvarao novi, i tako dolazilo do društvenih promena. U savremenom svetu ne postoji nikakav anelgetik za govor mržnje, i on postaje opasan. U tome je blagorodno (i urnebesno) dejstvo *hate* poezije.

Čitanja *hate* poezije u Krokodilovom Centru za savremenu književnost održavaće se jednom mesečno. U oktobru *hate* poeziju čitaće Dragan Bursać i Anita Mitić, a moderator će biti Dragan Ilić. ¶

NEVENA MILOJEVIĆ

Para nema, propasti nećemo

Kad ti ne pomaže država, pomozi sam sebi – recept je po kome 18 godina živi udruženje građana BURA

Foto: BURA

DETALJI SA IZLOŽBE: Atmosfera na otvaranju; eksponat Gorana Tomaševića

Vrednost jednog udruženja građana meri se brojem sprovedenih projekata, njihovim uticajem na okolinu i – stažom. Beogradska umetnička radionica BURA upravo proslavlja 18-godišnjicu osnivanja izložbom "Inicijacija / buđenje promena" u Umetničkom paviljonu "Cvijeta Zuzorić", što znači da je poslednji kriterijum svakako ispunila, kao i da ga ne bi bilo bez prethodna dva.

Moglo bi se reći da je od nastanka do ove rođendanske izložbe BURA rezultat samoorganizacije. Počelo je skoro pa naivno, ali svakako veoma emotivno. Većina Burinih osnivača su novinari i umetnici. Društvo sa kulturne rubrike "Dnevnog telegrafa" Slavka Ćuruvije. "Kad je Slavko Ćuruvija ubijen, 'Telegraf' se ugasio, ali tim sa kulture se nije rastao. Osnovali smo Buru kako bismo sebi omogućili da se bavimo onim što je nama potrebno, i što mislimo da će i drugima koristiti: produkcijom, prezentacijom i promocijom savremene umetnosti i umetničkih događaja", kažu Jelica Stojančić, direktorka, i Dragana Nikoletić, umetnička direktorka ovog umetničkog kolektiva. "Bilo nas je 11, uglavnom žurnalisti beogradskih redakcija i tehnička inteligencija. Bilo je uspona i padova, ideja mnogo, para hronično nedostaje, pa se čovek dovija, ali smo gurali, na mišiće, uz pomoć prijatelja, iz ličnih fondova. Izveli smo više od dvadeset projekata, pa kad nas pitaju koji nam je najdraži, ne možemo da se odlučimo – svaki je spektakularan." Među projektima koje izdvajaju su "*Anfas, profil, teme*" (2001) u Studentskom kulturnom centru, "*Na kraj sveta... kuća mala*" (2004), u okviru međunarodne izložbe "*Erasing*" u Muzeju istorije Jugoslavije, kao i rezidencija / dvonedeljna umetnička kolonija "*Pronađeni u prevodu*" u Bujačiću kod Valjeva (2015/16), koje je podržalo Ministarstvo kulture i informisanja Srbije. Akciju "*La mur*", izvedenu u Zemunu (2006), pa preseljenu u Novi Sad, podržao je Sekretarijat za kulturu Beograda.

"'Inicijaciju' niko nije pomogao, pa smo se ponovo obratili Fondu za samoodržanje (FZS) sa mišlju: para nema, propasti nećemo", kaže Jelica Stojančić. Od novca koji su sami sebi pozajmili/dodelili, u "Cvijeti" od 18. do 30. septembra izlažu Viktor Kiss, Srđan Đile Marković, Koštana Banović (Holandija), Milica Prelić, Jelena Bojanić, Goran Stojčetović, Radmila Duda Ludošan, Goran Orge Nikolić, Klaudia Šarić Marić, Danica Rakočević, Dušan Đorđević, Goran Tomašević, Valentina Savić, Dragana Nikoletić, Jelena Bogavac, Marko Mamuzić, Tamara Antonović, Jelica Stojančić i grupa studenata Milice Ružičić sa Visoke škole likovnih i primenjenih umetnosti strukovnih studija u Beogradu. "Inicijacija / buđenje promena" uključuje slike, skulpture, fotografije, instalacije, projekcije filmova i video-radova, performanse i tribinu o fenomenu inicijacije, a govori o različitim pokušajima i načinima uzdizanja sopstva i prelaženja sa jednog na drugi nivo svesti, znanja i energije.

Autorke podsećaju da je rezultat bilo koje inicijacije – verske, političke, emancipatorske, telesne – buđenje potencijala i promena. Kao što je BURA nemogućnost da se radi pretvorila u mogućnost. ¶

R.K.

Blato, Rusija i tri smrti

Grand pri "Mira Trailović" predstavi *Zaostavština*, komadi bez ljudi, Specijalna nagrada "Jovan Ćirilov" ravnopravno *Večnoj Rusiji* i *Rekvijemu za L.* – nagrade su žirija ovogodišnjeg Bitefa. Publici se najviše dopala predstava *Svita br.3 "Evropa"*

GRAN PRI: *Zaostavština*

Foto: Dokumentacija Bitefa

Taman kada smo pomislili da je sa Oliverom Frljićem prošlo glavno uzbuđenje, počela je druga polovina Glavnog programa Bitefa i otvorila neka velika i teška pitanja.

NO 43 PRLJAVŠTINA

Na početku drugog dela Bitefa gledali smo predstavu *Prljavština* Teatra NO99. Ovo pozorište dolazi iz Estonije i vode ga Ene-Lis Semper i Tit Ojaso. Prošle godine dobili su prestižnu nagradu "Premio Evropa: Pozorišna realnost". Fizički izuzetno spremni glumci/performeri na sceni pokrivenoj blatom izvode predstavu teatra pokreta. Iako ples u blatu deluje kao bizarna atrakcija, blato kao podloga omogućava glumcu/plesaču/performeru da izvodi pokrete koji bi inače bili neizvodljivi ili opasni (npr., salto bez ruku u kome se plesač "dočeka" na leđa, pa tako tri puta zaredom), a koji su efektni i/ili doprinose jačoj interakciji (npr., kada odnos iskazuju tako što se gađaju blatom ili uvaljaju partnera u blato). Blato je bilo inspirativan materijal za stvaranje improvizacija od kojih su reditelj i dramaturg skrojili strukturu predstave. To je razlog zašto tok predstave ne prati logiku priče već pokreta, te je na gledaocima da stvore značenje. Blato nam daje bogat materijal za tumačenja počev od onog biblijskog "od praha si u prah ideš", pa do kolokvijalnog izraza za verbalno prepucavanje "valjanje u blatu". Prostora za učitavanje ima mnogo jer se snažna, ekspresivna i lepa tela plesača fantastično kreću po blatu i prikazuju niz scena od kojih su neke tipične i svakodnevne, neke fantastične i alegorične... Publika u Pozorištu na Terazijama je od igrača bila odvojena prozirnom ogradom. To je podsticalo osećanje distance (jer smo izvođače gledali kao u blatnom akvarijumu) i nudilo dodatne teme za učitavanje, ali i štitilo nas i samo pozorište od nepotrebne i neprijatne "interakcije".

Slede tri predstave bez prisutnih izvođača, pa se mogu smatrati ključnim za razumevanje selekcije festivala čija je tema "Svet bez ljudi".

VEČNA RUSIJA

Večna Rusija je instalacija-izložba berlinskog pozorišta HAU Hebel am Ufer koja na sažet i efektan način prezentuje viđenje Rusije kritičarke Marine Davidove i umetnice Vere Martinov. Savremenu Rusiju vide kao deo velikog lanca koji se sastoji od dve osnovne težnje: ka carskom imperijalizmu ili ka estetskoj i političkoj slobodi. Doba carske Rusije, Staljinov režim i Putinova Rusija čine jednu tendenciju, a revolucija iz 1905. i februarska revolucija iz 1917. deo su priče o borbi za političku i estetsku slobodu koje su za autorke međusobno uslovljenje. Međutim, ono što je kod ovakvih opštih pogleda na istoriju važno, je ono o čemu se ne govori. Preskočen je period Perestrojke i raspad SSSR. Da li je taj raspad za ruski narod bio dobar ili loš i u kakvoj je on vezi sa dolaskom Putina na vlasti? Takođe, ako se period carske Rusije smatra periodom političkog ugnjetavanja (što on sigurno jeste bio) kako se objašnjava činjenica da su ključni doprinosi ruske kulture evropskoj tradiciji nastali upravo u ovom periodu (klasična muzika, veliki ruski roman i pozorišni stil MHAT-a)? Ako hoćete da u jednom komadu prikažete četiri veka istorije taj pogled će nužno biti pojednostavljen, a vaša lična ideološka matrica će određivati izbor i tretman događaja. Međutim, ono čime nas je ovaj umetnički rad zaintrigirao jeste što on korespondira sa našim osećanjem sveta u kome živimo. Naime, čitav rad se sastoji od lavirinta soba. Posmatrač ide od jedne do druge sobe u kojoj se prikazuju različiti društveno-estetski preokreti, ali uvek završi u jednoj istoj sobi *Večna Rusija* u kojoj se menjaju scenografski

Teatrologike

SA SNIMANJA: Aleksandar Popovski i Olivera Milošević
Foto: Srđan Ćešić

Prateći program Bitefa, koji je važan i atraktivan koliko i njegov Glavni program, pratio je i podržavao ovogodišnju temu "Svet bez ljudi". Možda pre svih Filozofski teatar na kome su razgovarali Srećko Horvat i Oliver Frljić "koji se svojim delom i životom bore za vrednosti suprotne od uspona desnice i autoritarnih režima" (Ivan Medenica), zatim svakako predstave 19. Bitef Polifonije pod naslovom "Kako si ti živ?" (posebno *Smrt fašizmu: o Ribarima i slobodi* Reflektor teatra) i predstave programa "Showcase" srpskog teatra (*Jami distrikt* i *Urnebesna tama*, na primer).

Od malo je reći brojnih dešavanja, ističemo promociju televizijske serije "Teatrologike" zato što ona o Svetu bez ljudi govori predstavljajući prave ljude. Naime, Olivera Milošević, autorka serijala, izabrala je 14 renomiranih i važnih autora iz regiona čiji rad i stav o društvu odlikuje posebnost. "Teatrologike" su promovisane emisijom o slovenačkom reditelju Jerneju Lorenciju, a ostale polučasovne epizode će, počevši od idućeg meseca, predstaviti Olivera Frljića, Dina Mustafića, Selmu Spahić, Maju Izetbegović, Mirjanu Karanović, Ninu Violić, Marka Mandića, Biljanu Srbljanović, Aleksandra Popovskog, Ozrena Grabarića, Ermina Bravo, Ivana Medenicu i Ivanu Sajko. "Teatrologike" predstavljaju principe rada, načine razmišljanja i kreativne procese svakog od odabranih umetnika pojedinačno – piše u najavi projekta, čija je svrha podsticanje kulturnog dijaloga u regionu i razmatranje postojeće situacije unutar pozorišnih sistema na prostorima Srbije i bivše Jugoslavije. "Teme razgovora bile su umetničke. Svako od njih je nastojao da objasni kako stvara i kako razmišlja o pozorištu i o društvu", izjavila je Olivera Milošević. Za televizijski format koji parira sagovornicima serije, zaslužan je reditelj Srđan Ćešić koji je "vizuelno pomerio stvari u odnosu na to šta se emituje na drugim televizijama" objasnila je autorka i pomenula da mu je u tome pomogao snimatelj Vladimir Đurić, koji ovih dana diplomira na Fakultetu dramskih umetnosti. "Hartefakt", producent serije, devet puta je konkurisao za finansijska sredstva pre nego što je uspeo da realizuje ovaj projekat. s.ć.

elementi, ali suština ostaje ista. To osećanje da tumaramo kroz lavirint društveno-političkih zbivanja koja se uvek završe u večnom istom je nama u ovom trenutku jako blisko. Ovaj umetnički interdisciplinarno projekat pokazuje jednu suštinsku karakteristiku umetničkog dela – ono je uspešno ne zato što govori činjenice, već zato što potvrđuje i razvija sliku sveta recipijenta.

PA'AM

Sledeća predstava-instalacija je *Pa'am*, produkcija mladog izraelskog umetnika Nadava Barnea. Reč je o kombinaciji svetlosnih efekata, video i audio radova koji se svi zajedno spajaju u fantazmagoričnu pa i košmarnu instalaciju-predstavu na kraju koje se urlajući pojavljuje i senka nagog muškarca (verovatno samog umetnika). Za razliku od prethodne instalacije koja teži da jasno prenese poruku ova nastoji da utiče na naša čula. Nepovezane priče imaju za cilj da kao audio zapis podstaknu tok slobodnih asocijacija gledaoca vezanih za bazične teme ljudskog bitisanja: eros, tanatos, porodica... Od sve tri instalacije ova je najpozorišnija, jer smo mi publika koja gleda prizore koje za nas "igraju" svetlost i zvuk. *Pa'am* bi mogla naše stvaraoce da podstakne na razmišljanje da predstava nije samo glumac koji prenosi poruku već da je audiovizuelni dizajn moćno sredstvo savremenog pozorišta.

ZAOSTAVŠTINA, KOMADI BEZ LJUDI

Ipak, najpozorišniji i istovremeno najemotivniji momenat na ovogodišnjem Bitefu doživeli smo u postavci *Zaostavština, komadi bez ljudi* Štefana Kegia i Dominik Iber (Rimini protokol) Teatra Vidi iz Lozane. Reč je o umetničkom radu baziranom na idejama kulture sećanja. Sastoji se od više sobica koje su realistički prikaz prostora osoba na samrti. Dok izolovani sedite u sobici, čujete glas koji vam pripoveda o svom životu i sopstvenom razumevanju smrti. Za to vreme možete da dodirujete navodno lične predmete te osobe, na koje vam glas ukazuje tokom priče (jedete ratluk, pijete vodu, razgledate fotografije ili kolekcije sitnih predmeta...). Svaka priča traje nekoliko minuta, a onda izlazite u potragu za novom pričom. Najuzbudljiviji momenat je susret sa pričom žene na samrti koja je čitav život htela da nastupi na pozornici. Soba predstavlja minijaturnu realističku kopiju pozorišta sa sve scenom kutijom i zavesom. Vi sednete u prostor za publiku. Zavesa se diže. Na pozornici je reflektorom osvetljen jedan beli džemper – odevni predmet nesuđene glumice i pevačice. Glas priča priču o njenom životu, a onda se čuje pesma i reflektor prati po pozornici imaginarnu glumicu i pevačicu. Svetlo i zvuk vam daju dirljiv osećaj njene prisutnosti te odsustvo i smrt intenziviraju osećaj ljudske bliskosti i topline.

Kao što je već rečeno, sva tri navedena rada čine celinu i podržavaju koncepciju festivala. Ipak, ne možemo se oteti utisku da su tri "predstave" bez izvođača bile previše za festival koji se dešava u gradu koji je već dugo gladan kvalitetnog pozorišnog iskustva. Potpuno nam je jasno da je selektor Ivan Medenica želeo da ukaže na sve intenzivnije prožimanje različitih umetničkih disciplina u našem inter i transdisciplinarnom savremenom svetu. Za naše prevashodno dramsko pozorište bilo bi korisno da vidimo i neku dobru postavku dramskog teksta. Time bi se, na kraju krajeva, sledila i tradicija ovog festivala koji je od samog početka prikazivao i nove tendencije u dramskom teatru i time suštinski uticao na razvoj režije i glume kod nas.

A ZA KRAJ...:

Selektor i umetnički direktor Ivan Medenica počeo je prošlogodišnji Bitef predstavom Jana Fabra *Olimp* koja je »

posredstvom malih ekrana na velika vrata uveo Bitef u sve domove u Srbiji i od festivala napravio kulturni događaj *par excellence*. Mnogi su se skandalizovali zbog scena seksa i nasilja i poredili festival sa rijaliti programima. O tome se raspravljalo tokom (a i dugo nakon) festivala, pa su ostale predstave prošle u senci početka festivala.

Poučen tim prošlogodišnjim iskustvom, selektor je *event* smestio na kraj. Reč je o predstavi *Rekvijem za L.* reditelja Alena Platela u izvođenju belgijskog ansambla Le bale se d la be. Božanstvenu muziku za predstavu komponovao je Fabricio Kasol tako što je ukrstio dve naizgled nespojive muzike – Mocartov *Rekvijem* i muziku Afrike. Dok su muzičari plesali i pevali na podijumu sa crnim praktikablima nalik na grobove, na velikom filmskom platnu Sava Centra gledali smo crno-beli snimak u jednom kadru poslednjeg sata u životu rediteljeve prijateljice – bela žena plave kose okružena nežnošću i pažnjom svojih najbližih sat vremena bukvalno umire i na kraju stvarno umre.

Raspravu o tome da li je ovakva predstava moralan ili nemoralan čin, te šta takav čin govori o evropskom čoveku i njegovom kulturnom establišmentu prepustićemo nekom drugom. Umesto toga, pokušaćemo da se fokusiramo na nešto što nam se čini mnogo važnijim, na luk koji je festival Bitef napravio od prve prošlogodišnje do poslednje ovogodišnje predstave. Festival Bitef je zahvaljujući Ivanu Medenici i timu koji predvodi direktor Bitefa Miloš Latinović, od pozorišnog festivala prerastao u veliki društveni događaj sa svim propratnim osobinama kao što su ofanzivan medijski, marketinški i PR nastup, bavljenje aktuelnim društvenim, estetskim i političkim idejama, momenti na ivici skandala... Ovakav pristup kulturnoj manifestaciji od značaja se verovatno mnogima neće dopasti, ali mora se istaći da je u društvu spektakla to dobar način da budete vidljivi, a time i uticajni da društvu nametnete nove estetske vrednosti. ¶

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Esej

Ljubav i druga

Šta spaja zbirke priča *Muškarci bez žene* (Haruki Murakami, Beograd, Geopoetika, 2016, prevod Nataša Tomić) i *Smešne ljubavi* (Milan Kundera, Beograd, Prosveta, 1981, prevod Aleksandar Ilić)

Postoji u francuskom jeziku jedan lep izraz, *mise en abîme*, koji bi, doslovno preveden, značio "stavljanje u ponor". "Staviti (nešto ili nekoga) u ponor", međutim, ne znači ništa. U ponor se nešto može baciti (računajući i nas same), nad ponor se možemo nagnuti, u ponor se možemo spustiti, iznad njega se može leteti, ali se u ponor ništa ne može staviti. Osim, dabome, ako nije reč o specifičnom ponoru. Kada postavimo dva ogledala jedno nasuprot drugom tako da se uzajamno ogledaju, a zatim između njih *stavimo* nešto ili nekoga (sebe na primer), započinje ponorna igra beskrajnih odraza: u ogledalima vidimo beskonačni niz nas samih u nama samima. Jedna je velika ovdašnja prevoditeljka s francuskog pronašla divan način da prevede neprevodivo: *mise en abîme*, to je *priča u priči*. Kao kad vadimo babuške iz babuški, ili kao što u Platonovim dijalozima Platon priča priču koju je Sokratu ispričao Alkibijad kome je, pak, priču ispričao Glaukon koji je tu priču čuo od... a onda i svaka od tih priča ima svoje priče unutar sebe. Ponor priča. Te priče povezuje knjiga (ogledalo), odnosno autor (drugo ogledalo). Ali i čitalac je ogledalo u kome se ogledaju piščeve priče, te ih on, dalje, stavlja u sopstveni ponor da bi se tamo umnožavale i, kada dođe trenutak, prenele u neki drugi, ili treći ambis. I tako u beskraj. Utoliko u susretu Harukija Murakamija, japanskog majstora koji 2014. godine objavljuje zbirku priča *Muškarci bez žena* i Milana Kundere, češkog velemajstora koji svoje *Smešne ljubavi* piše između 1960. i 1968. godine, nema ničeg nužnog i samo čitalac može da, postavljajući ove dve zbirke priča jednu nasuprot drugoj, kao dva ogledala, otvori ponor nedovršive igre. Ali, ako je početni gest povezivanja dvojice pisaca stvar izbora, ako je postavljanje ove dve zbirke jedne nasuprot drugoj proizvoljan čin – niko nikada te dve knjige nije morao da poveže – ono što se potom dobija u igri refleksija stvar je nužnosti.

PISATI O LJUBAVI

Kako pisati o ljubavi? Kako pisati o nečemu o čemu se piše otkako je pisma, o čemu su pisali najveći pisci (*Ilijada* i *Odiseja* ljubavne su priče, umnogome), o čemu pišu svi otkako uzmu olovku u ruke i o čemu se ne može ne pisati, a istorija književnosti kao da nije drugo do istorija pisanja o ljubavi. Kako, dakle, danas, posle svega, pisati o ljubavi, a da to bude drugačije? Odgovor: teško. Ali Murakami ume. U prvoj priči zbirke *Muškarci bez žene* gospodin Kafuku, glumac na pragu starosti, pokušava da shvati zašto su njegovoj ženi, koju je bezuslovno voleo i koja je, siguran je, volela njega, bili potrebni ljubavnici? Iako je znao da se ona viđa s drugim muškarcima, za života je nikada nije pitao zašto to radi (čega to nema u njemu što nalazi kod njih?), a sada, kada je umrla, za to je, naravno, kasno. Kako sam ne može da nađe odgovor, počinje da se druži s jednim od njenih ljubavnika. Slapovi nežnosti, posvećenosti i bola slivaju se iz ove Murakamijeve majstorije. U drugoj priči događa se nemoguć susret između mladića i devojke, susret, međutim, koji na oboje ostavlja takav utisak da će ga se sećati čitavog života. Jedan izlazak uz jeftino vino, jedan razgovor, razmena osmeha, dileme, nekoliko upečatljivih slika i neke važne reči, sve

iznenađenja

je to stalo u jedno veče natopljeno teškom, tamnom, suspregnutom čulnošću, iako se "nije dogodilo ništa" (osim što se dogodilo mnogo). U sledećoj priči se doktor Tokai, sredovečan, uspešan estetski hirurg, "dobro odgojen, prefinjenih manira, obrazovan i pun tema za razgovor", kome "nikad nije nedostajalo partnerki za seksualne odnose" – zaljubi (najzad), ali ga ljubavnica, ako se tako može reći, prevari s trećim muškarcem (ne čak ni s mužem). Doktor Tokai je šokiran i slomljen. Nećemo reći šta se događa u priči, ali ovo najopštije od svih opštih mesta ljubavnog govora Murakami izmešta iz njegove automatske ponovljivosti i, bez specijalnih efekata, pravi ubedljivu, možda i zastrašujuću sliku ljubavnih jada. Priča "Šeherezada" je gotovo stilska vežba, kortasarovska petlja koja najveći deo ostavlja u izmaglici: ne znamo ništa o glavnom liku, muškarcu, osim da je zbog nečeg (greh? zločin? kazna?) zatočen u nekom stanu, niti išta znamo o sredovečnoj ženi koja mu donosi namirnice, kuva mu i spava s njim, osim da je udata i da posle njihovih susreta žuri kući. Ali ta magla, zapravo, skriva sve ostalo osim sebe same. Dugo posle čitanja nozdrve su nam ispunjene vlažnim mirisom dima. U sledećoj priči gospodin Kino se ranije vraća s posla i, dabome, zatiče ženu u krevetu s muškarcem. Rastaju se civilizovano, Kino veruje da je ravnodušan, nastavlja da živi, uskoro susreće strasnu i čudnu ženu, ali povreda će nastaviti da ga ždere sve dok ga, u tipično murakamijevskom zapletu, ne izbaci iz šina. U poslednjim dvema pričama uočljiv je pad, ali, posle svega, to više nije ni važno.

Paradoks pisanja o ljubavi mogao bi se izraziti na sledeći način: da bi se išta reklo o nečemu tako vrelom kao što je ljubav, mora se pisati hladno i s distancom, onako, otprilike, kako je Prust o tome pisao. Murakami istrajava u tom paradoksu, ali ne sasvim. Služi se japanski majstor vrlo tananim humorom, na primer, često obigrava oko središta zapleta, upušta se u, naizgled, nevažna skretanja, ali ume i da se prepustiti vrtlogu ljubavne igre i tada se njegov jezik izdiže iz hladnih analitičkih voda i postaje elementarna sila koja nas, poput same ljubavi, nezadrživo nosi.

LJUBAVNE IGRE

Zna sve to, naravno, i veliki Milan Kundera kada piše o smešnim ljubavima koje, dabome, uopšte nisu smešne. Ne samo da je Kundera hladan analitičar ljubavi, već se nemilice služi instrumentom koji među prvima strada u ljubavi: logikom. Još je Prust pokazao šta se događa kada se u ljubavi čovek oslanja na logiku: gubi razum, uglavnom. Ali Kunderini junaci su žilaviji, razigraniji (ponekad i rezigniraniji), erotičniji, na svoj način i očajniji od Prustovih dobrostojećih ljubavnika, ili Murakamijevih junaka koji žive u uređenoj zemlji, a ne u zatvoru kakav je bila Čehoslovačka u tim olovnim vremenima. Upravo taj momenat – smešne se ljubavi odvijaju pod olovnim sarkofagom komunističkog pakla – naizgled dalek i samo implicitan, gospodski odgurnut u treći plan, pravi od smešnih Kunderinih ljubavi najozbiljniju moguću, vrhunsku književnost. A sve je, naizgled, kako to kod Kundere već biva, tako lako. Sve je puka igra dok igrači ne shvate obavezujuću težinu pravila koja igru upravo čine igrom. Tada kreću problemi: izaći iz igre, ili je nastaviti? Mladi profesor na fakultetu, Karel, preigraće se, potceniće očajničku odlučnost takozvanog običnog čoveka, naći će se na putu palanačkom duhu koji će doći glave i njemu i njegovoj vezi s devojkom koju voli. Sredovečni Martin i njegov prijatelj, pripovedač, opsesivno prilaze ženama, nailaze na dobar odziv, greh i prestup vise u vazduhu, ali se, zapravo, ne događa ništa jer Martin voli svoju ženu, a zlatnu jabuku večite želje (što je upravo naslov priče) gricka tek kao igru koja nikada ne dolazi do ispunjenja. U majstoriji naslovljenoj "Simposion" susrećemo doktora Havela poznatog pod nadimkom "smrt". Zašto smrt? Zato što uzima sve. Šta je to sve? Svaku ženu koju poželi. Osim, međutim, Alžbete, medicinske sestre predivnog tela, koja bi to najviše želela na svetu. Zašto je odbija? Odgovor bi bio isuviše komplikovan za ovaj tekst, ali se može reći da napaljena Alžbeta neće doktorovo odbijanje da primi najbolje. Besramnost te Kunderine priče, ali i njena dubina, njeni zapleti i nesporazumi, upravo su čudesni. U "Lažnom auto-stopu" devojka i momak ući će u igru na takav način da neće umeti iz nje da izađu. Sramežljiva devojka pretvoriće se u raspusnu ženu, a nežni mladić u nasilnika. A kada se izgubi granica između stvarnosti i igre, stradaju i igra i stvarnost. Naići ćemo u Kunderinoj zbirci i na deset godina starijeg doktora Havela koji jednako voli sve žene, a naročito svoju, upoznaćemo Eduarda koji će takođe malo da pomeša igru i stvarnost, ali i na damu u ozbiljnim godinama koja će, sa svim očajem svog ne više mladog tela, da se prepusti ljubavnoj igri.

Ono što povezuje ove dve zbirke nije naprosto tematska bliskost, nije čak ni majstorstvo njihovih tvoraca, pa ni to što obojica pisaca pišu ispunjeni, očigledno, ne malim iskustvom (Kundera je, uostalom, bio poznat kao muškarac koji je voleo žene, veoma). Ove zbirke spaja, možda pre sveg i iznad svega, duboko poštovanje prema ženama. Pripovedači su uglavnom muškarci i njihova je perspektiva, utoliko, muška (ako je to uopšte moguće uopštiti), oni vole žene, ali ih nikada ne svrstavaju naprosto među žene *kao žene*: svaka je jedinstvena, upravo onoliko koliko je svako poseban u odnosu na bilo koga drugog. Oni žene izvode na scenu na kojoj se mogu odigrati razuzdane igre, ponekad tužne, često raspamećujuće, radosne, čarobne i strašne, a u tim igrama nema nevinih, ali nema ni unapred osuđenih krivaca. Žene tu nisu pasivni objekti muške želje, već osobe koje biraju i odlučuju, a da ih zbog toga niko ne okrivljuje. Jer, važno je znati granice igre, pa ni scena u kojoj naga, neprivlačna, naizgled ponižena žena kleči pred muškarcem koji u tom trenutku oseća moć ("Eduard i bog"), nije ponižavajuća po nju jer i to je deo ljubavne igre. Koja je, naravno, uvek ozbiljna. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

SUKOB DO POSLE

Evropski parlament je izglasao pokretanje procedure za sankcionisanje Mađarske zbog kršenja evropskih vrednosti i vladavine prava. Budimpešta najavljuje tužbu Evropskom sudu pravde. To je samo uvod u buru pred "sudbonosne" evropske izbore u maju sledeće godine, koje bi mogle da dobiju desničarske partije. U centru svega stoje izbeglice

Premijeru Mađarske Viktoru Orbanu nije vredelo ni stotinu strana argumentacije kojom je u Evropskom parlamentu (EP) u Strazburu hteo da se suprotstavi optužbama evropskih poslanika da njegova vlada kontinuirano krši vladavinu prava i oglušava se o demokratske principe.

Orban je hteo da predupredi aktiviranje člana 7 Ugovora o EU, tzv. "nuklearne opcije", protiv zvanične Budimpešte, kojom bi se pokrenuo čitav niz finansijskih i političkih kaznenih mera koje podrazumevaju i suspenziju određenih prava zemlje-članice i teoretski mogu da dovedu do uskraćivanja glasa u evropskim institucijama.

Poslanici Evropskog parlamenta, međutim, uprkos žestokoj debati na plenarnoj sednici održanoj 12. septembra, bili su neumoljivi: zbog kršenja prava EU u oblastima demokratije, građanskih prava i korupcije sa 448 glasova "za", 197 "protiv" i 48 uzdržanih, EP je izglasao pokretanje sankcija protiv Mađarske.

Ovo je drugi put da evropske institucije pokreću famozni član 7 tzv. Ustava unije, jer je prošlog decembra Evropska komisija, koja takođe ima pravo da pokreće "kaznene mere" protiv država-članica EU, protiv zvanične Varšave pokrenula "nuklearnu opciju" zbog spornih pravosudnih reformi (vidi "Vreme" br. 1386).

OSVETA MIGRANTOLJUBACA

Brojne su sistemske primedbe bile iznete na račun konzervativne Orbanove vlade i njegove partije Fides u izveštaju koji je sačinila evropska poslanica Zelene stranke, Holanđanka Judita Sarhentini: od drakonske migracione politike, gušenja slobode medija, zatim udara na civilni i nevladin sektor, preko korupcije i urušavanja nezavisnih institucija i pravosuđa,

EDNJE IZBEGLICE

Karikatura: Vladimir Stankovski

ili pritiska na autonomiju univerziteta.

Iako je EP ovlastio holandsku poslanicu da ode u Mađarsku i sačini izveštaj o stanju demokratije u toj zemlji, tokom svoje trodnevne posete početkom ove godine ona nije našla za shodno da se obrati zvaničnim mađarskim institucijama, niti je prilikom prikupljanja dokumentacije uzela u obzir zvanične podatke, da, kako sama kaže, "ne bi izazvala porast napetosti između Brisela i Budimpešte".

Ovo je izazvalo burnu reakciju mađarske vlade, koja je Sahertinijevu optužila da je imala unapred napisan izveštaj koji je sačinjen isključivo uz podršku mađarskih nevladinih organizacija koje kritikuju aktuelnu vlast u Budimpešti. Vladajuća stranka Fides optužila je holandsku poslanicu i da je deo mreže Džordža Sorosa, milijardera sa kojim je zvanična Budimpešta već duže vreme na "ratnoj nozi".

Viktor Orban je izjavio da Mađarsku kažnjavaju isključivo zbog toga što ne podržava migrantsku politiku EU i što, kako je naveo, "konzervativnije shvata vrednosti hrišćanske Evrope".

Šef mađarske diplomatije Peter Sijarto bio je još oštriji rekavši da se tu radi o "bednoj osveti političara koji podržavaju migrante". Sijarto je naveo i da se u izveštaju koji ima 69 zaključaka, njih 13 odnosi na pitanja koja su već rešena, da su povodom 19 zaključaka dijalog i procedure u toku, a da preostalih 37 sadrže "lažne, neosnovane i nepravedne optužbe koje vređaju Mađarsku i nemaju nikakve veze sa stvarnošću".

Zvanična Budimpešta osporila je čak i validnost glasanja u EP, jer uzdržani poslanici nisu uračunati u procenu dvotrećinske većine, tako da odluka »

FRONT PROTIV IZBEGLICA: Mađarska V. Orban), Italija (M. Salvini), Austrija (H. K. Štrahe), Slovačka (P. Pelegrini), Poljska (M. Moravjecki), Francuska (M. Le Pen)
Fotografije: AP

EP, prema mađarskom tumačenju, i nije mogla biti doneta dvotrećinskom većinom.

ZA I PROTIV

Smatrajući da je reč o kršenju suvereniteta jedne članice EU u ovom sporu sa Unijom, na stranu Mađarske stale su vlade u Poljskoj, Češkoj i Bugarskoj, a podršku Budimpešti odmah su pružili i lideri evroskeptičnih stranaka u vladajućim koalicijama u Austriji i Italiji. Indikativno je da su mnogi evropski poslanici iz frakcije konzervativne Evropske narodne partije, kojoj pripada i Orbanova stranka Fides, glasali za pokretanje postupka protiv Mađarske.

Glasovi parlamentaraca u EP "podelili" su vladu u Austriji, te su tako konzervativci iz Narodne partije austrijskog kancelara Sebastijana Kurca glasali za izveštaj Sarhentinijeve, dok su evropski poslanici njegovog desničarskog koalicionog partnera, Slobodarske partije Hansa Kristijana Štrahea, glasali protiv.

Predstavnici centralnih i istočnih zemalja iz Višegradske grupe (uz Mađarsku, to su još i Češka, Poljska i Slovačka) većinski su glasali protiv rezolucije, uz nekoliko uzdržanih glasova. Češki premijer Andrej Babiš pokretanje sankcija protiv Budimpešte nazvao je "atakom na celu Višegradsku grupu" i to samo zato jer su njihove zemlje odbile izbegličke kvote.

Primetno je bilo da su u Evropskom parlamentu za Orbana glasali radikalni desničari iz svih država Unije, dok su za pokretanje postupka protiv Mađarske bile gotovo sve druge političke frakcije u EP, bilo da su liberali, zeleni, socijaldemokrate ili pripadnici desnog centra. To otvara mogućnost i da se Orbanov Fides u doglednoj budućnosti suspenduje ili isključi iz poslaničkog kluba Evropske narodne partije, što bi za posledicu najverovatnije imalo stvaranje nove frakcije u EP, koja bi objedinila stranke ekstremne desnice u Evropi, sa mađarskim premijerom kao njenim formalnim ili neformalnim liderom.

PORAST POPULIZMA

Imajući u vidu složenu proceduru i sporost evropskih institucija, malo je verovatno da će zvanična Budimpešta izgubiti pravo glasa u EU, jer je za tako nešto neophodna jednoglasna podrška svih zemalja članica. A kao što je Mađarska obećala da će se usprotiviti sankcijama protiv Poljske, tako je i Varšava odmah najavila da neće dozvoliti bilo kakve kaznene akcije protiv mađarske vlade. Za svaki slučaj, Orban je rekao da očekuje "ozbiljnu pravnu raspravu" o ovoj odluci Evropskog parlamenta, najavivši i tužbu svoje vlade Evropskom sudu pravde, a protiv institucija Unije, zbog "ignorisanja demokratskih standarda i kršenja procedura tokom usvajanja dokumenta u EP".

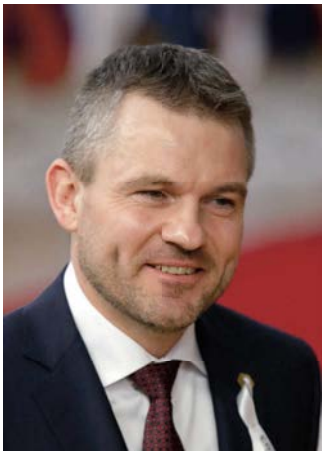
Žestoka debata u Strazburu najavljuje burnu kampanju za predstojeće evropske parlamentarne izbore u maju sledeće godine koje mnogi analitičari, zbog oštre polarizacije društva na Starom kontinentu, već vide kao prekretničke.

Mađarski premijer nije daleko od istine kada kaže da su aktuelnom sastavu EP "odbrojani dani" i da će budući Evropski parlament izgledati kudikamo drugačije. Jer, činjenica je da se EU od izbora 2014. godine veoma promenila. U tom kontekstu postavlja se pitanje i legitimiteta aktuelnog sastava EP da nešto više od pola godine pre kraja mandata kažnjava jednu zemlju-članicu.

Imajući u vidu primere brojnih tektonskih promena koje su pogodile Evropu u prethodne četiri godine (od kojih su Bregzit, migrantska, ali i kriza zajedničke evropske politike najeklatantniji), ne treba da čudi što lideri iz evropskog populističkog miljea sumnjaju da odnos snaga u EP danas zaista pokazuje istinsku volju evropskih birača. Tome treba pridodati i činjenicu da tradicionalno veoma mali broj glasača EU izlazi na evropske parlamentarne izbore (na poslednjim izborima 42 odsto). Inicijalna kapisla koja je doprinela ideološkom rascepu i nerazumevanju po brojnim pitanjima između istočnih i zapadnih evropskih zemalja, ali i "detonaciji" rasta populizma u Evropi u prethodnih nekoliko godina, bila je migrantska kriza za koju EU nije našla rešenje sa kojim bi se saglasile sve članice.

ISTORIJSKA BITKA

Zbog toga su danas broj, ali i popularnost evropskeptičnih, antisistemskih i populističkih partija koje se zalažu za jačanje prava nacionalnih država u odnosu na one koje i dalje forsiraju politiku jačanja institucija EU, u stalnom porastu.

Poslednja istraživanja javnog mnjenja u Nemačkoj, Francuskoj, Austriji, Švedskoj, Italiji, kao i u zemljama centralne Evrope, pokazuju kontinuiran porast podrške za stranke koje bi iz korena da menjaju politički sistem EU.

Danas neformalni lider tzv. "progresista" – partija i frakcija u EP koje se zalažu za nastavak postojećeg, proevropskog i neoliberalnog poretka na Starom kontinentu – francuski predsednik Emanuel Makron bio je do pre nekoliko godina (u vreme kada su održani poslednji parlamentarni izbori u EU) beznačajna figura na političkoj sceni Francuske, a kamoli u Evropi. Danas Makron nastupa sa pozicije šefa druge najmoćnije evropske zemlje i njegov kurs prate i brojne frakcije u Evropskom parlamentu.

Sâm Makron predstojeće izbore za EP vidi kao "istorijsku bitku evropejaca i nacionalista", a ovakav politički "rat svetova" u Evropi priželjkuju i desničari u Evropi, ali i radikalni konzervativac iz SAD Stiv Benon, nekadašnji strateg američkog predsednika Donalda Trampa koji aktivno učestvuje u kampanji za evropske parlamentarne izbore.

Liderka krajnje desnice u Francuskoj Marin le Pen već je pozvala na ujedinjenje svih evropskih populističkih partija koje će se "žestoko boriti da odbrane naše nacije i našu civilizaciju". Na sličan način i Stiv Benon hoće da napravi široki savez nacionalističkih partija u Evropi, kako bi na izborima za Evropski parlament osvojili dovoljno mesta da mogu da spreče i koriguju odluke proevropskih stranaka.

Nakon političkog poniženja Mađarske u Evropskom parlamentu dvojica trenutno najuticajnijih desničara u Evropi, ministar unutrašnjih poslova Italije Mateo Salvini i austrijski vicekancelar Hajnc Kristijan Štrahe, stali su uz mađarskog premijera najavljujući trijumf na narednim izborima za EP. "Uveren sam da ćemo za par meseci zajedno sa Orbanom vladati", poručio je Salvini, dodajući kako će zajedničkim snagama "Evropu potpuno promeniti i socijaliste izbaciti iz evropske vlade".

Sa druge strane "neoliberalne elite" i vlade koje su u prethodne tri decenije vladale Starim kontinentom – a koje su očito izgubile poverenje najvećeg dela svojih građana, jer nisu dale efikasan odgovor na brojne strukturne krize i realne probleme i potrebe birača – upozoravaju na opasnost od "povampirenja fašizma". U evropskim debatama o narastajućoj ekstremnoj desnici sve češće se čuju primedbe da smo očigledno zaboravili lekcije kojima nas je naučio 20. vek.¶

UROŠ MITROVIĆ

Fijasko na samitu EU

Iako je predsednik Evropske komisije Žan-Klod Junker najavio da EU planira da do 2020. godine pojača snage za zaštitu spoljnih granica Unije za još 10.000 pripadnika Evropske agencije za graničnu i obalsku stražu (Fronteks), kako bi se dodatno zaštitila od priliva ilegalnih migranata, na neformalnom samitu EU održanom u Salcburgu nije došlo do pomaka po ovom pitanju (Vidi naredni tekst "Što dalje od EU"). Nesložni evropski lideri EU nisu uspeli da se usaglase oko broja budućih graničara, niti da li je uopšte potrebno angažovati dodatne snage u tu svrhu. Imajući u vidu da je broj pristižućih migranata tokom ove godine značajno opao, pojedini evropski lideri postavili su pitanje koliko bi takvo raspoređivanje pripadnika Fronteksa imalo smisla, i da li bi ono potencijalno ugrozilo suverenitet država na čijoj bi teritorijama trebali da budu angažovani.

Većina medija se složila da je samit, čiji je domaćin bila Austrija, zemlja predsedavajuća EU, i u organizacionom i u političkom smislu doživeo debakl, jer evropski lideri nisu uspeli da se dogovore niti oko jednog važnog pitanja koje je bilo na dnevnom redu. Na mrtvoj tački ostali su pregovori Unije sa Velikom Britanijom oko Bregzita, a pomak nije napravljen ni oko migrantskog pitanja. Kancelar Austrije Sebastijan Kurc bezvoljno je ocenio perspektive zajedničkog stava Unije po tom pitanju: "Kako stvari sada stoje, veoma su male šanse da u sledećih nekoliko godina pronađemo zajedničko rešenje za migrantsku krizu." Načelan dogovor među liderima EU postignut je makar oko potrebe još većih ulaganja Unije u kritične zemlje Afrike i Bliskog istoka kako migranti više ne bi imali potrebu da dolaze u Evropu.

Što dalje od EU

Evropska agencija za graničnu i obalsku stražu ubuduće će se više angažovati na svim izbegličkim rutama, ne bi li izbeglice zadržala što dalje od spoljnih granica Evropske unije. To je još jedan u nizu poteza briselske administracije da se reši izbegličko pitanje, koje je duboko podelilo EU i na kojem su do opasnih razmera ojačale desničarske partije

Potpisivanje sporazuma između Srbije i Evropske unije (EU) o akcijama koje sprovodi Evropska agencija za graničnu i obalsku stražu (Fronteks) izazvalo je prethodnih dana mnogo buke u srpskoj javnosti. Detalji o angažovanju Fronteksa u našoj zemlji nisu objavljeni, pa su pojedini mediji spekulisali da bi Srbija mogla da se ispostavi kao jedna od država u kojoj će se graditi "sabirni izbeglički centri van teritorije EU", čije otvaranje je više puta pominjano u Briselu.

To je oštro demantovala predsednica Vlade Ana Brnabić, koja je poručila da sporazum znači najbolju praksu saradnje sa EU. Sam Fronteks oglasio se saopštenjem koje se može tumačiti na mnogo načina. Rečeno je da će "Fronteks biti domaćin radionice o integrisanoj strategiji upravljanja granicama zemalja Zapadnog Balkana i Istočnog partnerstva", da se "u Varšavi sastaju 22 stručnjaka iz devet zemalja kako bi razgovarali o nacionalnim strategijama i prepoznali potrebe za izgradnjom kapaciteta", šta god "prepoznavanje potrebe za izgradnjom kapaciteta" ili "integrisana strategija upravljanja granicama zemalja Zapadnog Balkana" značilo.

LEPE REČI I TAPŠANJE PO RAMENU

Ideja o sabirnim izbegličkim centrima van teritorije EU nije nova. Kao zemlje kandidati za takve centre pominjani su, pored ostalih i uvek nezvanično, Srbija, Albanija i Libija, ali su sve pomenute države odbile i pomisao na tako nešto. Cinik bi rekao da su kreatori te ideje uvereni da bi beskonačan boravak u sabirnim centrima nadomak Zapadne Evrope do te mere izbeglicama ogadio život da bi se na kraju sami vratili tamo odakle su došli. Grčka ostrva poput Lezbosa i izbegličkog kampa Morija živa su slika onoga što bi takvi centri doneli – pretrpani pakao koji neminovno na kraju eksplodira, donoseći muku pre svega onima koji su u njemu, ali i stanovnicima mesta u kojima se nalazi.

No, realizacija takvih ideja čini se da je teško, ako ikako izvodljiva i u Srbiji i u drugim zemljama-kandidatima, a mistifikacija angažovanja Fronteksa u Srbiji može nestati i pažljivijim iščitavanjem pojedinih delova izjava koje su posle potpisivanja ugovora dali ministar unutrašnjih poslova Nebojša Stefanović i evropski komesar za unutrašnja pitanja i migracije Dimitris Avramopulos.

Avramopulos je izjavio da je parafiran sporazum "koji će unaprediti bezbednost na spoljnim granicama EU", kao i "bolje upravljanje migracijama", da sporazum sa Srbijom nije jedini koji se ostvaruje u regionu Zapadnog Balkana (već su ga potpisali Albanija i Makedonija, a očekuje se da će to učiniti i Crna Gora i Bosna i Hercegovina).

Uprošćeno rečeno, Evropska unija želi da problem migracija izgura iz svog dvorišta ("unapređivanje bezbednosti na spoljnim granicama EU") i da "bolje upravlja migracijama" tako što će kretanje izbeglica kontrolisati i otežavati duž svih migrantskih ruta, ili plaćati nekoga da to efikasno radi. Takav pristup je primenjen još 2016. sporazumom sa Turskom o ograničavanju broja izbeglica koje sa njene teritorije kreću ka Evropi, a o istoj temi neprekidno traju pregovori sa libijskim vlastima, ako tako nešto kao "libijske vlasti" u stvarnosti uopšte postoji. Neprestano se priča o silnim milijardama evra koje bi trebalo isplatiti Turskoj, Libiji i inim zemljama da bi u takvim aktivnostima bile efikasnije, mada se turske vlasti žale da su im od obećanja stigle samo mrvice.

Povećanje efikasnosti zaustavljanja izbeglica jedan je od razloga što Fronteks hoće više da se angažuje, ne samo u Srbiji već svuda duž izbegličkih staza. Vlasti zemalja koje se nalaze na tim stazama iz perspektive Evropske unije ne pokazuju dovoljno entuzijazma da izbeglice zadrže, već ih manje-više neskriveno propuštaju u komšijsko dvorište i tako rešavaju problem. Objašnjenjima da to rade jer za "kontrolu migracija" nemaju ni novca ni kapaciteta, što je tačno, a da su ionako samo prolazna stanica na putu, u Briselu očigledno nisu zadovoljni.

Avramopulos je rekao i da su sve aktivnosti oko migracija deo celokupnog procesa približavanja zemalja Zapadnog Balkana EU, da podržava državljane Srbije na njihovom putovanju ka Uniji i da im želi da ih ništa ne ugrozi na tom putu, te da je "Srbija sjajna evropska zemlja sa sjajnim ljudima" i da se on "iskreno nada" da će nam se uskoro otvoriti vrata za punopravno članstvo u EU.

Lepo zvuči, samo što ništa ne znači. Reklo bi se da se zemlje Zapadnog Balkana približavaju EU samo kada se od njih traži da budu poslednja linija odbrane od izbeglica, da ih tada tapšu po ramenu i ovako neumereno hvale. Na konferenciji za štampu sa Avramopulosom, makar i nesvesno, to je definisao i ministar Stefanović kada je rekao "da je EU tokom migrantske krize posmatrala Srbiju kao državu članicu i olakšala joj borbu sa migracijama".

SISTEMATSKA BRUTALNOST

Kako god, sporazum će biti upućen Skupštini Srbije na ratifikaciju, sigurno će tamo biti prihvaćen i Srbija neće od njega imati štete. Po medijima se provlačilo i pitanje zašto Fronteks nije bio u Srbiji na vrhuncu izbegličke krize 2015. i 2016. godine, ali vredi se podsetiti da su na granicama Srbije prema Makedoniji i Bugarskoj tada bili stacionirani policajci iz Nemačke, Austrije i nekih drugih zemalja EU.

Što se tiče samih izbeglica i njihovih prava, možda je i za njih bolje da su na granicama kombinovani domaći i stra-

ŠTA ĆE RADITI KOD NAS: Potpisivanje sporazuma o saradnji između Fronteksa i MUP-a Srbije
Foto: Dimitrije Goll /Tanjug

ni policajci. Da nije tako, ne bi se protiv Fronteksa tako žestoko bunile vlasti Mađarske i Hrvatske, država čija se policija pročula po brutalnostima prema migrantima koje su toliko česte i sistematične da je nemoguće da nisu deo zvanično neizgovorene državne politike.

"Kada je reč o angažmanu Fronteksa, mi želimo da te potencijalne snage budu na zakonit način, to jest uz sporazum o njihovom statusu, pojačanje za granične policije nama susednih zemalja", izjavio je hrvatski premijer Andrej Plenković uoči početka neformalnog samita EU u Salcburgu prošle nedelje. "Dakle, jačati prvu spoljnu granicu EU u Bugarskoj i Grčkoj, pa onda i granice ovih zemalja koje su između Hrvatske, Bugarske i Grčke kako bi se na taj način sprečio migracijski pritisak na Hrvatsku. Mi smo, što se tiče naših sposobnosti, tu vrlo jaki i kvalitetni i ne vidim da je hrvatskoj policiji potrebna asistencija."

Plenković je rekao i da je dosta čelnika zemalja članica EU ukazalo na potrebu da susedne zemlje na jugoistoku Evrope postupno harmonizuju svoje vizne sisteme s evropskim kako bi se na taj način sprečio dolazak ilegalnih migranata direktno avionima, što je bila jasna aluzija na Srbiju koja je ukinula vize za državljane Irana, što je dovelo do velikog povećanja broja Iranaca koji preko Beograda nastavljaju put ka EU.

I premijer Mađarske Viktor Orban je u Salcburgu rekao da nema potrebe da Fronteks čuva mađarsku granicu od migranata. On je podsetio da je Evropska komisija predložila da, ukoliko bude problema sa migrantima, nacionalne nadležnosti budu oduzete od zemalja članica, a zaštita granica prepuštena EU. Premijer Mađarske je rekao da je Fronteks "lepa ideja", ali da ta organizacija nikada nije uspešno zaštitila ni metar granice, dok je Mađarska štitila stotine kilometara, i dodao da ima više država koje se protive ideji Evropske komisije.

UOBIČAJNA PREPUCAVANJA

Šef mađarske diplomatije Peter Sijarto je povodom kritike Visokog komesarijata UN za ljudska prava na račun mađarske migrantske politike u obraćanju Savetu UN za ljudska prava rekao: "Očigledno je da su funkcioneri UN koji šire laži o Mađarskoj isti oni koji su dokazali svoju pristrasnost u migrantskom pitanju. Ali ja vam kažem da Mađarska nikada neće biti zemlja migranata. Nećemo dozvoliti nijednom ilegalnom migrantu da uđe na našu teritoriju."

Francuski predsednik Emanuel Makron je posle neformalnog samita lidera EU, ne navodeći imena, osudio one koji ne žele migrante u svojoj zemlji. "Zemlje koje ne žele Fronteks ili ne pokazuju solidarnost, na kraju će izaći iz šengenskog prostora", rekao je Makron.

I mada ne želi Fronteks na teritoriji svoje zemlje, i hrvatski premijer Plenković je naglasio koliko je izbegličko pitanje iz korena uzdrmalo Evropu i koliko će imati uticaja na budućnost kontinenta. On je rekao da je migrantska kriza, čiji je vrhunac bio 2015. godine, imala velike političke posledice na arhitekturu zbivanja na nacionalnom i evropskom nivou kao nijedan događaj pre toga. "Zato je ta tema od presudne važnosti za EU. Radimo na rešenju, budžetskim merama, sveobuhvatnom pristupu, rešavanju krize na izvoru, razvojnoj politici. Nije uzalud Hrvatska dala 600.000 evra za Afriku, što je s obzirom na našu veličinu više od nekih razvijenih zemalja. Ali, na izvorištu treba rešavati probleme i mi ćemo tu pomoći, kao što to radimo i sa šest miliona evra za Tursku", rekao je Plenković.

SUDBONOSNO PITANJE

Sličnu ideju, da će se priliv migranata smanjiti većim ulaganjima EU u zemlje "izvore problema", izneo je i predsednik italijanske vlade Đuzepe Konte na sastanku sa premijerom Austrije Sebastijanom Kurcom. Međutim, Kurc je ocenio da pitanje migracija može biti rešeno samo na spoljnim granicama i da su to "gotovo svi uvideli". "Neophodno je da svi razumeju da je neophodno da sa zemljama tranzita i porekla moramo stupiti u kontakt i sklapati sporazume", smatra Kurc.

Po ko zna koji put dolazi do izražaja da evropski zvaničnici zatvaraju oči pred jednostavnim činjenicama. Na primer, da su neke od "zemalja porekla ili tranzita", kao što su Sirija, Irak, Avganistan, Libija, to postale odlukama da se te zemlje razore i da se i dalje razaraju zbog interesa upravo mnogih država koje sada kukaju zbog priliva izbeglica; da ne govorimo o stravičnom ekonomskom jazu koji zjapi između Evrope i većeg dela Afrike i Azije, a zbog takvih jazova su se kroz istoriju pokretale seobe naroda kao što je ova koja je u toku.

Uostalom, najava jače zaštite granica Unije bilo je i ranije, još kada su pre desetak godina evropski zvaničnici shvatili da se prema bogatijem delu sveta valja ogroman ljudski talas. Između ostalog, zbog straha koji su takve najave izazvale taj se talas i ubrzao 2015. godine, toliko da je provalio tek "ojačane" granice.

Retke i stidljive izjave da je jedino rešenje mnogo veće ulaganje na samim izvorima problema, zvuče razumno, ali za takvo rešenje je potrebno mnogo vremena, a praktično se ništa u tom smeru ne radi, naprotiv. Izbegličko pitanje biće jedno od ključnih na izborima za Evropski parlament 2019. godine, koje Emanuel Makron naziva "sudbonosnim za budućnost Evropske unije". Vreme curi, i za Evropu i za one koji kreću prema njoj. ¶

MOMIR TURUDIĆ

TEOFIL PANČIĆ

"Pilule protiv zaborava",

280 strana, format B5, latinica,

30 fotografija

Pisao sam ove nekrologe, u novinarskoj brzini, a opet s neizbežnom ambicijom da nekako potraju, da prežive i nadžive povod, kontra samoj naravi novina. A zašto? Možda iz taštine, ali nadam se ipak zato što se o onima koji napuštaju naš jedini zajednički svet, a u njemu su nešto (meni, nama) značili, mora da sudi i strože i blaže nego dnevnim i tekućim povodima, ali svakako temeljitije.

Iz predgovora autora

VREME

VREME

OBRATI PAŽNJU!

DRAGAN TODOROVIĆ

"U tri lepe"

216 strana, format A5, mek povez, ćirilica

Autobusi su i dalje pristizali, iz Šapca, još njih sa Uba, pristigli narod se raspoređivao, bilo i onih koji stigli sopstvenim prevozom, jedan auto se parkira naspram bine, ono energično žensko povika, Sklanjaj, to je samo za "Pink". Autobusi su još dolazili, u sklanjanje autobusa se uključi i Šef protokola Vlade, skloniše sve autobuse iz vidokruga. [...]

Preko mikrofona dadoše komandu, Svako po dva metra nazad, na levu i desnu stranu se raširite, oslobodite traku koja treba da se preseče, nemojte se nabijati... Samo što prošlo osam sati, sve beše postavljeno, začu se žamor, od usta do usta prođe uputstvo, Svi smo mi meštani, nekolicina otvori fascikle i upisa dnevnu zapovest, Svi smo mi meštani.

Oblak koji je spasao "Tajm"

Pre 28 godina kada je "Vreme" nastajalo, osnivačima su uzor bili nedeljnici poput "Tajma" i "Njuzvika". Zla sreća dovela je do toga da samo koju godinu kasnije redovni posetioci redakcije "Vremena" budu najbolji novinari ta dva nedeljnika, koji nisu propuštali priliku da u svojim tekstovima istaknu sličnost između svog magazina i ovog koji trenutno čitate. Zato nije neobično da novinari "Vremena" i danas pažljivo prate sudbinu svojih američkih prethodnika.

Najnovija vest vezana za magazin "Tajm" jeste da je isti promenio vlasnika. Ikonu američkog novinarstva koja će za pet godina obeležiti stogodišnjicu postojanja kupili su vlasnici kompanije *Salesforce.com* koja postoji od 1999. Sejlfors prodaje softverske usluge i klaud servise velikim i malim kompanijama, vredi oko 9 milijardi dolara i ove godine je proglašena za najboljeg poslodavca u izboru magazina "Forčn". Pošteno je reći da je "Forčn" iz "istog legla" kao i "Tajm", ali to ne bi trebalo da utiče na njihove liste najboljih.

Prvi čovek kompanije Sejlsfors Mark Beniof i njegova supruga Lin kupili su prošle nedelje "Tajm" za 190 miliona dolara. Poslovno posrtanje "Tajma" poklapa se na neki način sa nastankom Sejlsforsa. Kako se svet digitalizovao i gubio interesovanje za štampu, tako je "Tajmu" bilo sve teže da oglasima popuni svoje strane. Uprkos tome, magazin je poslovao profitabilno i imao je dva miliona prodatih primeraka, što je zavidan broj, mada dvostruko manji nego 2005. Mnogo više čitalaca ima onlajn izdanje, a kvalitet novinarstva i dalje se ocenjuje kao vrhunski. Svejedno, poslovni rezultati pokazivali su negativne trendove i malo ko je bio zainteresovan za vlasništvo nad magazinom. Prošle godine kupio ga je izdavač Meredit, u paketu sa drugim izdanjima (uključujući i "Forčn"), samo da bi odmah najavio kako namerava da šarene magazine zadrži dok će "Tajm" prodati ili ugasiti zbog loše poslovne perspektive na duži rok.

Beniofi su samo poslednji u nizu filantropa koji u Americi osim slika i drugih umetničkih dela kupuju štampane medije. Džef Bezos je vlasnik "Vašington posta", udovica Stiva Džobsa ima udeo u "Atlantiku" (*theatlantic.com*), "Los Anđeles tajms" takođe je u rukama tehnološkog milijardera. Ako oni imaju nešto zajedničko, osim velikog bogatstva, onda je to liberalni pogled na svet. Uglavnom se radi o ljudima koji podržavaju Demokratsku stranku u Americi, a još više ne podnose Donalda Trampa. I veruju da njihovi biznisi mogu da opstanu samo u slobodnom društvu, a za takvo društvo potrebni su ozbiljni mediji. Koji i u Americi izumiru pred zahtevima da sadržaji budu prevashodno "klikabilni i šereabilni".

Glavni urednik "Tajma" obratio se čitaocima (i razdraganoj redakciji) pismom u kojem citira nove vlasnike koji obećavaju da se neće baviti uređivanjem, ali da su spremni da pomognu magazinu da bolje razume digitalno vreme. Prvi zadatak koji su novi vlasnici zadali urednicima jeste da smisle kako će magazin izgledati za dvadeset godina umesto za pet, čime se šalje jasna poruka da preživljavanje i kratkoročni biznis interesi nisu razlog što su umesto skupe slike kupili novine.

Dve poruke naročito se ističu posle ove kupovine. Prva je da za štampane medije nije dobro da sasvim napuste papir, već da je ključno da pronađu balans između štampanog i digitalnog. Druga je da je idealan onaj novi vlasnik koji je uspeo u digitalnom svetu, čime god da se tamo bavio. Jer zna da digitalizuje, razume značaj kvalitetnog novinarstva i razmere opasnosti koje prete od lažnih vesti i digitalnih manipulacija. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

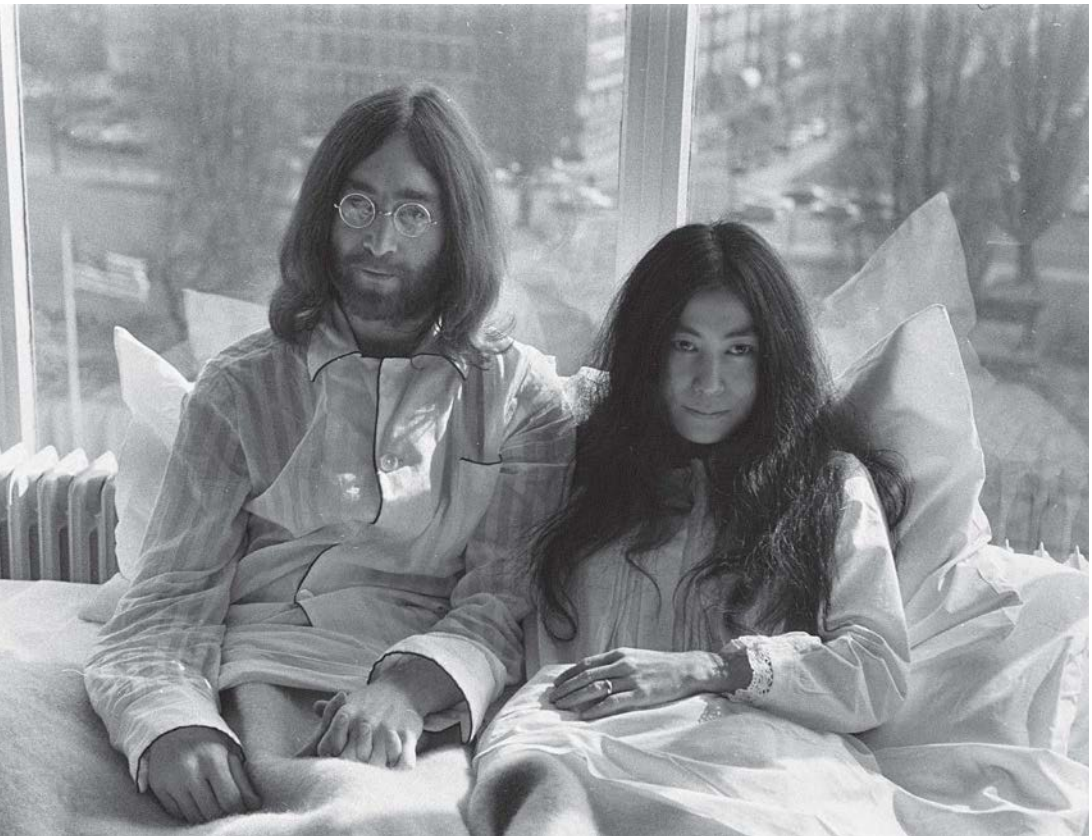
Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Hrastovi

Lampica za gorivo upalila se u ofucanom belom automobilu na putu između sela Durnes i Tang u Škotskoj. Vozač sa okruglim naočarima nakratko se zaustavio pored bake koju su sreli usput, a ona je predložila da vozi do obližnje pošte ili farme, obe su imale pumpe. Baka je potom zamolila za autogram, a muškarac i žena sa prednjeg sedišta potpisali su se na poleđini razglednice i produžili da nađu benzin. "Beli automobil marke British Leyland Austin Maxi sjurio se sa puta u blizini sela Durnes, Škotska. Četvoro ljudi je sa lakšim povredama prebačeno u obližnju bolnicu", glasila je vest od 1. jula 1969, kada se auto u kojem su bili Džon Lenon i Joko Ono, sa Jokoinom ćerkom Kjoko i Lenonovim sinom Džulijanom, slupao po lošem vremenu i na uskom putu kroz škotski Hajlends. Lenon, Joko i Kjoko zadobili su posekotine po licu – Lenon je prošao sa 17 šavova, Joko sa 14, Kjoko sa četiri. Džulijan je ostao nepovređen. Joko je zbog povrede leđa preležala naredne mesece, dok je trajalo snimanje legendarnog albuma *Abbey Road*. Lenon je u studio uneo francuski krevet za Joko, a iznad njene glave instaliran je mikrofon, kako bi mogla da beleži svoja razmišljanja tokom snimanja albuma.

Bila je to burna godina. U februaru 1969. počele su pripreme za snimanje legendarnog albuma *Abbey Road*, u martu su se Joko Ono i Džon Lenon venčali, a do kraja meseca nedelju dana posvetili su performansu "Bed-In for Peace", protestujući protiv rata u Vijetnamu. U junu je počelo snimanje filma *Love Story* sa jakom anti-ratnom porukom. Na jednom od snimanja, tačno dve nedelje pred saobraćajku, Joko je posadila dva hrasta u dvorište katedrale u Koventriju, kao simbol mira. Hrastovi su posađeni jedan prema zapadu, drugi prema istoku. Na ovaj način, istok i zapad je trebalo da se sretnu baš kao što su se sreli Joko Ono i Džon Lenon. Hrastovi su poticali sa imanja Titenherst park u Eskotu, koje su Joko i Džon kupili iste godine. Pošto se na ovo imanje par u nekoliko navrata povlačio tokom snimanja *Abbey Road*, kako bi Joko mogla na miru da se oporavlja od saobraćajne nesreće, rodila se ideja: poslati sadnice mira na adrese svetskih lidera i zamoliti ih da zasade hrastove za mir u svetu. Do kraja godine, 123 lidera dobila su svaki po dva žira u okrugloj kutiji, sa pisamcetom:

"U ovoj koverti šaljemo vam dve žive skulpture – žirove – u nadi da ćete ih posaditi u svojoj bašti i odgajiti dva hrasta za mir u svetu.

S ljubavlju vaši,

Džon i Joko Ono Lenon"

U *Baladi Joko Ono i Džona Lenona* iz 1988. godine, pojavljuje se sledeći stih:

Caught the early plane back to London	Uhvatili smo rani let za London
Fifty acorns tied in a sack	Pedeset žirova u vrećici
The men from the press	Ljudi iz štampe
Said we wish you success	Rekli su želimo vam uspeh
It's good to have the both of you back	Dobro je da ste opet sa nama

Na pisma koja su Joko i Lenon uputili stiglo je i nekoliko odgovora. Ona je kasnije ispričala da je premijerka Izraela Golda Mei odgovorila nešto u smislu: "Ne znam ko ste vi, ali borite se za mir, a i mi ovde smo za tako nešto, hvala na poklonu." Hrastovi, osim u Koventriju gde ih je Joko Ono sama posadila, nikli su na farmi tadašnjeg predsednika Južnoafričke Republike Fušea, u dvorištu palate Istana Negara u Maleziji, a dve sadnice stigle su i na adresu predsednika Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije Josipa Broza Tita. Iako je pismo sačuvano, nije poznato da li je Tito posadio hrastove koje su mu poslali Ono i Lenon. Međutim, u dvorištu Muzeja istorije Jugoslavije raste nekoliko stabala hrasta. ¶

JOVANA GEORGIEVSKI

Ne gubite vreme,

čitajte ono što je bitno.

Svugde.

www.vreme.com
najzad i na
mobilnim telefonima!

nedeljnik
VREME

Pink Lady®

PREMIUM BREND

Pink Lady – Mnogo više od jabuke

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec